

Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi

Beograd, 2018.

Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi –
nove tendencije i izazovi

Izdavač:

Za izdavača:

Autorke:

Nevena Petrušić, Natalija Žunić, Vida Vilić

Recenzentkinje:

Prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović

Prof. dr Zorica Mršević

Dr Sanja Čopić

Grafičko oblikovanje:

Milica Dervišević

Štampa:

Tiraž:

ISBN

CIP

Sadržaj

Predgovor	5
PRVI DEO	
Krivično delo nasilja u porodici – teorijski i pravni okvir.....	7
1. Nasilje u porodici kao rodno zasnovano nasilje	7
2. Geneza izgradnje domaćeg sistema pravne zaštite od nasilja u porodici	13
3. Aktuelna krivična regulativa	18
DRUGI DEO	
Istraživanje prakse sudova u procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici	27
1. Predmet, cilj i metodologija istraživanja	27
2. Sudska praksa u Beogradu	30
2.1. Opšti podaci o sudskim predmetima	30
2.2. Fenomenologija krivičnog dela nasilja u porodici.....	30
2.3. Profil učinilaca	40
2.4. Profil žrtava	49
2.5. Krivični postupak – sadržina, tok i trajanje.....	54
2.5.1. Pritvor	55
2.5.2. Dokazi.....	56
2.5.3. Način okončanja postupka	56
2.5.4. Žalba.....	57
2.5.5. Trajanje postupka	58
2.6. Vrsta i visina izrečenih krivičnih sankcija	60
3. Sudska praksa u Nišu	65
3.1. Opšti podaci o sudskim predmetima.....	65
3.2. Fenomenologija krivičnog dela nasilja u porodici.....	65
3.3. Profil učinilaca	73
3.4. Profil žrtava	83
3.5. Krivični postupak – sadržina, tok i trajanje	88
3.5.1. Pritvor	88
3.5.2. Dokazi.....	88
3.5.3. Način okončanja postupka	88
3.5.4. Žalba.....	89
3.5.5. Trajanje postupka	89
3.6. Vrsta i visina izrečenih krivičnih sankcija	91

4. Sudska praksa u Novom Sadu	97
4.1. Opšti podaci o sudskim predmetima.....	97
4.2. Fenomenologija krivičnog dela nasilja u porodici.....	97
4.2. Profil izvršilaca.....	102
4.3. Profil žrtava	110
4.4. Krivični postupak – sadržina, tok i trajanje	114
4.4.1. Pritvor	114
4.5.2. Dokazi	115
4.5.3. Način okončavanja postupka.....	115
4.5.4. Žalba	115
4.5.5. Trajanje postupka.....	116
4.6. Vrsta i visina izrečenih krivičnih sankcija	118
5. Sumirani nalazi iz celokupnog uzorka	120
5.1. Oblici izvršenja krivičnih dela	120
5.2. Sticaj, saučesništvo, mesto izvršenja krivičnog dela.....	120
5.3. Profil učinilaca	121
5.4. Profil žrtava.....	127
5.5. Krivični postupak – sadržina, tok, trajanje.....	130
5.5.1. Pritvor.....	131
5.5.2. Dokazi.....	131
5.5.3. Način okončanja postupka	131
5.5.4. Žalba.....	132
5.5.5. Trajanje postupka	132
5.6. Vrsta i visina izrečene krivične sankcije.....	133
5.6.1. Vrste krivičnih sankcija	133
5.6.2. Visina krivične sankcije	135
5.6.3. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti	136
TREĆI DEO	
Zaključci	139
Prilog	145
Upitnik za prikupljanje podataka iz sudskih predmeta:	145
Literatura	157
Biografije autorki	163

Predgovor

Knjiga Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi, rezultat je naučnog istraživanja koje je realizovano sa ciljem da se sagledaju promene u fenomenologiji krivičnog dela nasilja u porodici, evidentiraju ključni izazovi u funkcionisanju mehanizma krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici, utvrdi stepen njegove delotvornosti i efikasnosti, kao i da se na osnovu komparacije sa rezultatima ranijih istraživanja identifikuju promene i aktuelne tendencije.

Poslednje istraživanje prakse sudova u procesuiranju krivičnog dela nasilje u porodici sprovedeno je pre devet godina, a u međuvremenu je formirana nova praksa, čija bi analiza omogućila da se kritički sagleda delovanje postojećeg mehanizma krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici i promene do kojih je u međuvremenu došlo u tumačenju propisa, sprovođenju postupka i sankcionisanju počilaca. Iako u proteklom devetogodišnjem periodu nije došlo do značajnih zakonskih promena u samoj inkriminaciji krivičnog dela nasilja u porodici, 2011. godine je usvojena Nacionalna strategija za prevenciju nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, a 31.10.2013. godine Srbija je ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija). Osim toga, u proteklom periodu sprovedeno je niz edukativnih programa i stručnih skupova namewenih nosiocima pravosudnih funkcija, pa je moguće ispitati da li je edukacija uticala na njihov rad. Upravo su to bili ključni razlozi zbog kojih smo pristupile novom istraživanju.

Rezultati istraživanja prezentovani u ovoj monografiji pružaju svojevrsni presek stanja i omogućavaju praćenje budućih promena u radu pravosudnih organa, u kontekstu novog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, koji je krajem 2016. godine usvojen. Nalazi i saznanja stečena ovim istraživanjem mogu biti osnov za nova naučna uopštavanja i stručnu raspravu o spornim pitanjima u tumačenju i primeni zakona, ali i za širu društvenu debatu o načinima prevladavanja uočenih problema i kritičko preispitivanje prakse u cilju unapređenja efikasnosti i delotvornosti krivičnopravne zaštite koja se pruža u slučajevima nasilja u porodici.

Tokom istraživanja od neprocenjivog značaja bile su stručne sugestije, prijateljski podrška i podrška uvažene prof. dr Slobodanke Konstantinović Vilić, koja je rukovođila ranijim istraživanjima, na čemu joj najtoplije zahvaljujemo.

AUTORKE

Prvi deo

Krivično delo nasilja u porodici – teorijski i pravni okvir

1. Nasilje u porodici kao rodno zasnovano nasilje

Nasilje u porodici je društvena pojava koja se tiče kako života pojedinaca, tako i celokupnog društva. Nasilje u porodici ubraja se u "fenomen dugog trajanja" i kao socijalno-patološka pojava postalo je skoro deo našeg svakodnevnog života. Modeli i obrasci njegovog postojanja, i opstajanja, deo su patrijarhalnih ili tradicionalnih shvatanja o odnosu polova, rodnim obrascima i porodičnim odnosima. U porodici se, oblikuju i određuju ne samo obrasci ponašanja, već se formiraju i modeli kulturnih obrazaca, što je neophodno za funkcionisanje društva i odnose među ljudima, a, pre svega, važi za tradicionalna društva. Tradicionalni modeli porodičnih veza, indukovana društvena svest o rodu i rodnim odnosima još uvek su deo preovlađujućih porodičnih šema, u kojima se odvija porodični život u našoj sredini, kao i mesta i uloge muškaraca i žena u tim relacijama.

U javnom predstavljaju i definisanju glavnih društvenih i kulturoloških karakteristika nasilja u porodici leži jedan od osnovnih razloga zbog kojih porodično nasilje dugo nije smatrano ozbiljnim oblikom nasilja u društvu, već uobičajenim i socijalno prihvatljivim ponašanjem. Ako posmatramo, iz rodne perspektive, porodicu u Srbiji, od devedesetih

godina pa sve do sadašnjeg perioda razvoja, videćemo da je karakteriše pad individualnog i društvenog materijalnog standarda, kao i ukupnog životnog nivoa muškaraca i žena. Proces pauperizacije naročito među urbanim stanovništvom, kao i velika ekonomska i celokupna društvena nesigurnost, između ostalog, imali su za posledicu da je u Srbiji nasilje u porodici poprimilo dramatičan obim i dinamiku (Nikolić-Ristanović, 2002: 13). Višegodišnja ekonomska kriza, opšte osiromašenje stanovništva, enormno povećanje broja nezaposlenih osoba, dolazak velikog broja izbeglica i dr., proizveli su "plodno tlo" da se nasilje u porodici razmahne i da njegova učestalost poprimi alarmantna obeležja.

Sociološka istraživanja pokazuju da su protekla zbivanja i uslovi života na ovim prostorima "ostavili duboke posledice na planu bio-socijalne reprodukcije porodica, koji teško da će moći biti zaceljeni u skoroj budućnosti. Društvu ostaje da se nosi sa brojnim i teškim posledicama negativnog demografskog salda u situaciji krajnjeg društvenog i individualnog siromaštva, što u svakom slučaju ne daje neke svetlije izgleda za trajnije rešavanje problema" (Milić, 2002: 260). Zemlje u tranziciji su prolazile u jednom dugom vremenu, kako se desilo i u samoj Srbiji, kroz složene i međusobno povezane procese re-tradicionalizacije i re-patrijarhalizacije, što uzrokuje da se ženska moć, pre svega, ispoljava u privatnoj sferi, da jačaju maskuline vrednosti, da se odvija instrumentalizacija žena i podvođenje interesa žena interesima nacije, što je naročito vidljivo u demografskom diskursu, kada je reč o populaciji i fertilitetu, odnosno kada se insistira na "povratku žena" u porodicu ili u anti-abortus kampanjama (Blagojević, 2002: 294).

Istraživanja nasilja u porodici u oblasti kriminologije, sociologije i psihologije¹ pokazala su: da je porast nasilja u društvu direktno povezan sa porastom nasilja u porodici; da osoba može biti izložena nasilju u porodici tokom celog svog života; da su najčešće žrtve nasilja u porodici žene, deca i stare osobe; da je nasilje u porodici ponašanje u cilju uspostavljanja moći i/ili kontrole ili zadovoljenja nekih potreba nasilnika na štetu žrtve; da su posledice izloženosti nasilju brojne i da bitno utiču na mentalno zdravlje onih koji su neposredno izloženi nasilju, ali i onih koji ga posmatraju; da je nasilje u porodici rezultat interaktivnog delovanja niza činilaca, individualnih i društvenih, i da nasilje doživljeno u detinjstvu doprinosi pribegavanju nasilja kao načinu rešavanja međuljudskih sukoba u odraslom dobu života (Ajduković, 2000: 11). Saglasno tome, nasilje u porodici određuje se kao kontinuirana primenu fizičke i psihičke sile prema članovima porodice, uz ugrožavanje i povređivanje domena sigurnosti i odnosa poverenja i ispoljavanje kontrole i moći nad članovima porodice, bez obzira na to da li je ovakvo ponašanje u

1 Istraživanja uzroka nasilja u porodici poslednjih decenija intenzivirana su i podstaknuta snažnim zahtevima društvenih pokreta, posebno ženskih pokreta za bitno drugačiji postupak i pronalaženje efikasnog društvenog odgovora na nasilje u porodici, da bi postala i deo feminističkog diskursa u teorijskim istraživanjima u oblasti kriminologije, sociologije i psihologije. Videti više: (Lukić, Jovanović, 2001:13);(Walsh,1997).

važjećem zakonodavstvu predviđeno kao krivično delo i da li je izvršilac nasilja prijavljen organima gonjenja (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, 2003:128; Lukić, 2003:14).

U članu 3(a) Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici² nasilje prema ženama se određuje kao „*kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije prema ženama i predstavlja sva delo rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno finansijske povrede ili patnje žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti, bilo u privatnom životu*“. Član 3(b) definiše nasilje u porodici kao „*svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja, do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio boravište sa žrtvom*“. U okviru nasilja u porodici³, prema tekstu Konvencije, razlikuju se dva tipa nasilja: *partnersko nasilje* između sadašnjih odnosno bivših supružnika odnosno partnera i *međugeneracijsko nasilje*, koje se najčešće javlja između roditelja i dece. Nasilje u partnerskom odnosu prepoznato je kao vid rodno određenog nasilja, dok je međugeneracijsko nasilje u porodici određeno rodno neutralno, a obuhvata žrtve i učinioce oba pola (Ignjatović, Pavlović Babić, Lukić, 2015: 17).

Nasilje u porodici javlja se u nekoliko oblika: nasilje u braku, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva i nasilje prema deci. Svaki od ovih oblika predstavlja povređivanje i ugrožavanje domena sigurnosti i odnosa poverenja između članova porodice, a manifestuje moć i kontrolu nad žrtvom. Nasilje prema članovima porodice je najčešće duboko sakrivena tajna i članovi porodice o njemu ne govore javno, zato i govorimo o fenomenu „tamne brojke“ nasilja u porodici. Za članove porodice veoma je značajno da porodica prema spoljnoj okolini sačuva izgled stabilnosti i sigurnosti porodičnog života. Nasilnik se često ponaša drugačije, različito kada je u javnosti i kada je u svom porodičnom ili privatnom okruženju, ispoljavajući svoju agresivnu prirodu u sopstvenoj kući. Veoma dugo važio je nepodeljen stav da su porodični odnosi strogo privatna sfera života i da je zaštita privatnosti mnogo značajnija od zaštite fizičkog i psihičkog integriteta člana porodice, žrtve nasilja. O nasilju u porodici, posebno nasilju u braku, još uvek postoji veliki broj stereotipa i predrasuda (Konstantinović Vilić, 2004: 76; Stošić, 2012: 32; Petrušić, Konstantinović Vilić, 2012:9). Ipak, danas je percepcija nasilja u porodici promenjena – to je danas društveni problem i oblik kriminaliteta, jer je postalo jasno da se, zbog posledica koje izaziva, ono ne sme društveno tolerisati, te da je aktivno suprotstavljanje nasilju jedna od osnovnih obaveza svake demokratske države koja poštuje i štiti ljudska prava.

2 Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori. Br. 12/13.

3 Upotreba termina „nasilje u porodici“ (domestic violence), kao i „nasilje u intimnim partnerskim odnosima“, ali i novijeg termina „rodno zasnovano nasilje“ (gender based violence) prikriva, međutim, njihovu rodnu dimenziju, odnosno činjenicu da su žene u znatno većem procentu, na specifičan način i sa ozbiljnim posledicama, žrtve ovog vida nasilja. (Ignjatović, 2011:14).

Nema pouzdanih statističkih podataka o obimu nasilja u porodici, jer žrtve veoma retko same prijavljuju nasilje državnim organima gonjenja iz straha od osвете nasilnika, patrijarhalnog stava da je žena uvek kriva za nasilje koje trpi, da treba da "čuti" i bude "lojalna" porodici i sl. Muškarci, ukoliko se pojave kao žrtve, uglavnom nikada ne prijavljuju nasilje, jer zbog ogromnog tereta tradicije i njenih kulturnih vrednosti žele da zadrže mit o svojoj neprikosnovenoj moći i "glavnoj" ulozi u porodici. Među žrtvama uglavnom vlada strah da neće dobiti odgovarajuću zaštitu i da će prijavljivanje nasilja samo još više razbesniti nasilnika i učiniti nasilje težim. Njihov strah je često opravdan, posebno ako reakcija državnih institucija nije efikasna i delotvorna.

Istraživanja pokazuju da je u mnogim zemljama nasilje u porodici veoma rasprostranjeno i da ima ozbiljne posledice: u SAD 25% žena žrtava porodičnog nasilja bilo fizički maltretirano dok su bile u drugom stanju, da deca zlostavljanih majki imaju šest puta veću mogućnost da izvrše samoubistvo i pet puta veću mogućnost da koriste alkohol od dece čije majke nisu zlostavljane; u Velikoj Britaniji dešava se najmanje pola miliona slučajeva nasilja u porodici godišnje, a u 80% tih slučajeva radi se o ženama žrtvama (Inter-Balkan Conference on Legal Strategies to Combat Domestic Violence, 1997). Istraživanje koje je rađeno na nivou zemalja Evropske unije 2014. godine pokazuje da je nasilje nad ženama raširena, ali često neprijavljena, povreda ljudskih prava širom zemalja Evropske Unije. Otprilike 8% žena doživelo je fizičko i/ili seksualno nasilje u razdoblju pre sprovođenja intervjua u sklopu istraživanja 2014. godine, a jedna od tri žene doživela je neki oblik seksualnog i/ili fizičkog zlostavljanja od 15 godine života (Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Evropske unije. Kratki pregled rezultata, 2014: 9). Rezultati istraživanja Eurobarometra (Eurobarometer on gender-based violence, 2017) o rodno zasnovanom nasilju i nasilju u porodici, pokazuju da je 22% žena starijih od 15 godina imalo iskustva sa fizičkim i/ili seksualnim nasiljem od strane partnera, jedna od tri žene je imala iskustva sa fizičkim i/ili seksualnim nasiljem, a jedna od dvadeset žena je bila žrtva silovanja; 74% ispitanika/ca misli da je nasilje u porodici uobičajena pojava u društvu; 23% ispitanika/ca poznaje žene iz svog okruženja koje su bile žrtve nasilja u porodici. Na pitanje „Zašto ljudi izbegavaju da govore o nasilju u porodici“, 26% ispitanika/ca je izjavilo „da ih se to ne tiče“, 18% smatra da nema dovoljno dokaza za postojanja nasilja u porodici, 16% misli „da situacija nije jasna“, a 16% „ne želi da prouzrokuje probleme“. Samo 12% ispitanika/ca je izjavilo da je policiji prijavilo da u porodici nekog od poznanika sumnja da postoji nasilje. Što se tiče institucionalne pomoći žrtvama nasilja u porodici, 74% ispitanika/ca smatra da je takva pomoć žrtvama dostupna, dok 15% smatra da je nasilje u porodici privatna stvar koja treba da se reši unutar porodice. Zaključak je da građani Evropske Unije prepoznaju porodično nasilje, ali da mnogi o tome ne govore.

Istraživanja sprovedena u našoj zemlji pokazuju da je obim nasilja relativno veliki, da ima sve ozbiljnije posledice i da su njegove žrtve mnogo češće žene i deca nego odrasli

muškarci. Najčešće žrtve nasilja u porodici su žene svih starosnih kategorija, iako i muškarci, pre svega muška deca, mogu biti žrtve nasilja u porodici. Prema rezultatima istraživanja sprovedenog 1993. godine (Nikolić-Ristanović, 1994) više od polovine anketiranih žena (112 ili 58.3%) bile su žrtve neke vrste nasilja u braku; 94 ili 49% žena izjavilo je da je bilo psihički maltretirano u braku (teško vredjanje, namerno činjenje nečega što teško povredjuje, pretnje batinama i ubistvom); 36 ili 18.7% žena je fizički maltretirano, odnosno dobija batine od svojih muževa; 36 ili 18.7% žena su žrtve silovanja ili pokušaja silovanja od strane sopstvenih muževa. Fizičko zlostavljanje je obično praćeno drugim oblicima nasilja. Žene koje su bile tučene od strane svojih muževa istovremeno su bile žrtve psihičkog nasilja (38.9%), seksualnog nasilja (25%) ili i jednog i drugog (52.8%). Medjutim, žene nisu žrtve nasilja izvršenog samo od strane svojih muževa. One su žrtve nasilja koje vrše njihovi odrasli sinovi, svekar, svekrva i dr. Najčešći povodi za nasilje, prema izjavama samih žena žrtava nasilja su: svadje oko novca (14.3%), neslaganje sa roditeljima jednog od partnera (10.4%), svađe u vezi dece i muževljeve alkoholizam i ljubomora. Nasilničko ponašanje muža najčešće počinje pre zaključenja braka (13.4%), na samom početku braka (8.9%) ili posle rođenja drugog deteta (4.5%) (Nikolić-Ristanović, 1994: 41-42).

Istraživanje nasilja u porodici u Vojvodini pokazalo je da Vojvodina spada u područja sa visokom stopom psihičkog i fizičkog nasilja. Više od polovine ispitivanih žena (uzorak je obuhvatio 516 žena iz sedam gradova Vojvodine) odgovorilo je da su posle svog punoletstva bile žrtve nekog od oblika nasilja u porodici. Pri tome, skoro svaka druga žena bila je žrtva psihičkog nasilja, skoro svakoj trećoj ženi je prećeno fizičkim nasiljem, a oko trećine je i postalo žrtva fizičkog nasilja. Skoro svaka peta žena bila je žrtva proganjanja, a nešto manje od desetine žena odgovorilo je da su viktimizirane seksualnim nasiljem. Dominira partnersko nasilje, ali, pored njega, javlja se i nasilje koje vrše deca prema roditeljima, roditelji prema punoletnoj deci, kao i nasilje među srodnici po tazbini (Nikolić-Ristanović, 2010: 127).

Poslednjih godina povećan je broj slučajeva nasilja u porodici koji se završavaju smrtnim ishodom.⁴ Žrtve ubistava su najčešće žene koje su prethodno trpele nasilničko ponašanje svojih muževa ili drugih muških srodnika i koje nisu dobile odgovarajuću zaštitu od policije, centara za socijalni rad i drugih državnih organa niti od ljudi iz svoje neposredne

4 Prema praćenju femicida od strane Mreže Žene protiv nasilja tokom 2017. godine, u Srbiji je ubijeno najmanje 26 žena u porodično-partnerskom kontekstu. Sve ubijene žene su poznavale učinioca, 23 žene su ubijene od strane partnera (bivših/sadašnjih, bračnih/vanbračnih), a tri od strane člana porodice. Najveći broj žena (12) usmrćen je nožem, deset vatrenim oružjem, jedna žena je udavljena, dok su tri usmrćene na drugi način. Devet žena je ubijeno u kući/stanu koji je delilo sa nasilnikom, pet u sopstvenoj kući/stanu, jedna u kući/stanu nasilnika, a 11 u drugim prostorima. Konstatuje se stalno povećanje broja ubijenih žena, bez adekvatnog društvenog odgovora. (www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji). Praćenje femicida vrši se na osnovu medijskih izveštaja, što svakako nije potpuna statistika i pravi pokazatelj rasprostranjenosti ovog najtežeg oblika nasilja prema ženama i nasilja prema ženama u porodici.

okoline. Žene su posebno ugrožene onda kada odluče da napuste svoje nasilne muževe. Žena koja trpi nasilje u braku, kojoj se obično postavlja pitanje zašto nije napustila nasilnika ako joj se ne odgovara da bude sa njim i ako zaista trpi zlostavljanje, najčešće je žena koja je uhvaćena u zamku straha od ubistva prilikom napuštanja nasilnika. Poznato je iz slučajeva koji se prijavljuju SOS telefonima za žene i decu žrtve nasilja da nasilnik retko želi da se brak okonča. On je zavistan od veze sa žrtvom, jer u toj vezi on ostvaruje svoju moć.

U Srbiji od nedavno postoji relativno zadovoljavajući sistem pravne zaštite od nasilja u porodici. Ipak, povoljna zakonska rešenja i međuinstitucijska saradnja ne ostvaruju brz i pozitivan efekat, s obzirom da negativni trendovi u masovnoj kulturi, kulturno prihvaćeni obrazac nasilja, teško stanje u ekonomiji, globalni i lokalni porast nasilja i kriminaliteta, nekonzistentne socijalne politike i prakse, i dr. idu u prilog opšteg porasta nasilja, pa i nasilja nad ženama i decom. To potvrđuju nalazi sadržani u službenim izveštajima državnih organa, u nezavisnim izveštajima ženskih nevladinih organizacija (Jovanović, Višnjić, Ignjatović, Macanović, 2009: 25-26; Jovanović, Simeunović-Patić, Macanović, 2012), ali i u zaključnim komentarima Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena upućenim Srbiji (CEDAW), u kojima se, pored ostalog, država podstiče da pojača svoje napore u prevazilaženju stereotipnih stavova prema ulogama i odgovornostima žena i muškaraca u porodici i u društvu, te da nastavi sa sprovođenjem mera za eliminaciju rodnih stereotipa promovisanjem pozitivne slike i suštinske ravnopravnosti žena.⁵

Dosadašnja istraživanja pravne prakse procesuiranja krivičnog dela nasilja u porodici u Srbiji pokazala su da postoji neadekvatna i neblagovremena reakcija institucija na nasilje u porodici, što često dovodi do sekundarne viktimizacije žrtava (Lukić, Jovanović, 2001; Konstantinović Vilić, Petrušić, 2007; Jovanović, Simeunović-Patić, Macanović, 2012). Najčešće izostaje blagovremena intervencija policije prilikom ispoljavanja lakših oblika nasilja (uvrede, pretnje, omalovažavanja, drsko i bezobzirno ponašanje i slični oblici psihičkog nasilja), pa žrtva, posle prijavljivanja odustaje od traženja dalje zaštite. Osim toga, vrlo često se ne pruža podrška i pomoć žrtvama nasilja u porodici od strane centara za socijalni rad, koji bi trebalo da deluju sinhronizovano sa policijom, već se ponekad savetuje očuvanje i održavanje partnerske veze. Kada je reč o krivičnom procesuiranju dela nasilja u porodici, podaci govore da se muškarci češće hapse, da im se češće određuje pritvor i da im se češće izriče kazna nego ženama počiniteljicama ovog oblika nasilja. Sudovi češće izriču kaznu zatvora u slučajevima u kojima je krivično delo nasilja u porodici tretirano kao deo šireg konteksta drugotrajnog nasilja, a na određivanje pritvora i kažnjavanje utiče težina izvršenog nasilja, kao i zlostavljanje drugih članova porodice. S druge strane, alkoholizam ima značajan uticaj na odluku policije o hapšenju i

5 Videti: Zaključna zapažanja o kombinovanom Drugom i Trećem periodičnom izveštaju Republike Srbije, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena, CEDAW, /C/SRB/CO/2-3, od 22. 07. 2013. godine.

odluku suda o određivanju pritvora, ali ne i na odluke o kazni ili uslovnoj osudi. (Nikolić-Ristanović, 2013: 44).

Iskustvo pokazuje da su seksistički stavovi profesionalaca koji neposredno rade na slučajevima nasilja u porodici, ključni uzroci institucionalne diskriminatorne prakse koja se ispoljava u tretmanu žena žrtava porodičnog nasilja (Petrušić, Konstantinović Vuilić, Žunić, 2015, 31-45; Mršević, 2014). Nesumnjivo je, stoga, da pored unapređenja zakonodavnog i institucionalnog okvira, mora da postoji i šira društvena podrška sprečavanju nasilja u porodici, kao deo kulturnog sistema vrednosti – da ono nije društveno prihvatljivo, odnosno, da se u društvu stvori „klima nulte tolerancije na nasilje“. Ostvarivanje ovog cilja nije moguće bez uklanjanja suštinskih uzroka nasilja nad ženama, što podrazumeva suzbijanje diskriminacije žena, eliminisanje postojeće rodne hijerarhije, marginalizacije žena i strukturalne rodne nejednakosti, prevazilaženje ideologije seksizma, stereotipnih društvenih i kulturoloških stavova o rodu i uspostavljanje stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca (Petrušić, Konstantinović Vuilić, Žunić, 2015, 44).

2. Geneza izgradnje domaćeg sistema pravne zaštite od nasilja u porodici

Nasilje u porodici je socijalno-patološka pojava koju je naše društvo decenijama marginalizovalo i ignorisalo. Patrijarhalna shvatanja o odnosu polova i roditeljstvu, koja su još uvek dominantna u našoj sredini, predstavljaju jedan od osnovnih razloga zbog kojih porodično nasilje dugo nije smatrano ozbiljnim oblikom nasilja, već uobičajenim i socijalno prihvatljivim ponašanjem. Uprkos tome što je tokom poslednjih dvadeset godina društvene krize u Srbiji nasilje u porodici poprimilo dramatičan obim i dinamiku (Nikolić-Ristanović 2002: 13), čemu su posebno doprineli višegodišnja ekonomska kriza, opšte osiromašenje stanovništva, enormno povećanje broja nezaposlenih osoba, dolazak velikog broja izbeglica i dr., sve do 2002. godine nisu postojali adekvatni pravni mehanizmi za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici.⁶

Zahvaljujući, pre svega, dugogodišnjim nastojanjima ženskih NVO da porodično nasilje učine društveno vidljivim i njihovom sistematskom javnom zagovaranju i lobiranju za usvajanje odgovarajućih zakonskih rešenja u Srbiji je uspostavljen valjan pravni okvir za sprečavanje, suzbijanje i zaštitu žrtava nasilja u porodici.

6 O problemima u reagovanju institucija sistema na nasilje u povom periodu, videti (Ćopić, 2002:63-73)

Prvi korak, u izgradnji koherentnog sistema zaštite od nasilja u porodici,⁷ učinjen je donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije⁸. Stupanjem na snagu ovog zakona, nasilje u porodici inkriminisano je kao posebno krivično delo (čl. 118a), čime je ustanovljena represivna, krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici. Propisivanje nasilja u porodici kao krivičnog dela članom 118a Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije 2002. godine, psihički i fizički integritet članova porodice dobio je potpuniju zaštitu. Osim toga, zakonodavac je na ovaj način nedvosmisleno pokazao da bračni i porodični odnosi u kojima postoji nasilje nisu više privatna stvar patrijarhalne i tradicionalne porodice, već razlog za opravdanu represivnu reakciju organa državne prinude.

Odredbama čl. 118a bila su predviđena četiri oblika krivičnog dela nasilja u porodici počev od najlakšeg (povreda ili ugrožavanje telesnog ili duševnog integriteta člana porodice upotrebom sile ili ozbiljne pretnje), do najtežeg (smrt člana porodice). Predviđene kazne za pojedine oblike ovog krivičnog dela kretale su se od novčane kazne do kazne zatvora najmanje deset godina. Zakon nije precizno odredio pojam „člana porodice“ i u praksi je ostalo otvoreno pitanje tumačenja ove odrednice. Najčešće se pojam „član porodice“ tumačio restriktivno, što je dovelo do sužavanja dometa krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici, te su u praksi izvan ovog sistema pravne zaštite ostali vanbračni, razvedeni i rastavljeni supružnici, lica koja su bila u emocionalnoj vezi i lica u faktičkoj zajednici. Takođe, nije bilo zakonskih mogućnosti za izricanje zaštitnih mera niti mera bezbednosti, zbog čega je ocenjeno da se, uprkos nesumnjivom značaju nove inkriminacije, teško „može govoriti o postojanju osnova za postizanje adekvatne pravne zaštite žrtava nasilja u porodici“ (Nikolić-Ristanović, 2003: 10).

Kao rezultat reforme krivičnog zakonodavstva i njegovog usklađivanja sa međunarodnim i evropskim standardima donet je 2005. godine Krivični zakonik Republike Srbije, koji je predviđao krivično delo nasilja u porodici u čl. 194 u okviru Glave devetnaeste „Krivična dela protiv braka i porodice“.⁹ U odnosu na raniji zakonski tekst, došlo je do smanjenja visine predviđenih kazni zatvora za sve oblike izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici dela i propisan je, pored postojeća četiri, i peti oblik izvršenja krivičnog dela – kršenje izrečene porodičnopravne mere zaštite od nasilja u porodici (čl. 194. st. 5. KZ).

Sledeća novela Krivičnog zakonika Republike Srbije¹⁰ donela je nekoliko novina: iz st. 1 čl. 194. izbačeno je „drsko“ ponašanje; definisano je ko se smatra „članom porodice“, povećana je visina kazni za sve oblike krivičnog dela nasilja u porodici i uvedena je mera

7 O potrebi ustanovljavanja sistema zaštite od nasilja u porodici koji je zasnovan na prožimanju preventivnih i represivnih mera, detaljno videti (Petrušić, 2003: 195-216)

8 *Sl. glasnik RS*, 10/02. Zakon je počeo da se primenjuje 9. 03. 2002. godine.

9 *Sl. glasnik RS*, 85/05, 88/05. (ispravka), 107/05 (ispravka).

10 *Sl. glasnik RS*, 72/09.

bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim. Najnovijim važećim krivičnim zakonikom Republike Srbije¹¹ ponovo je u st. 1 predviđeno „drsko“ ponašanje kojim se ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana porodice. Ostale odredbe koje se odnose na druge oblike nasilja u porodici, vrstu i visinu kazne, mere bezbednosti i određivanje ko se smatra članom porodice nisu menjane.¹²

U procesu ustanovljavanja sistema pravne zaštite od nasilja u porodici poseban značaj ima donošenje Porodičnog zakona Republike Srbije¹³, koji je počeo da se primenjuje 1. jula 2005. godine. Ovim zakonom, zaokružen je sistem zaštite od nasilja tako što je zakonodavac izričito zabranio nasilje u porodici i članovima porodice priznao pravo na zaštitu od nasilja u porodici (čl. 10. PZ RS), regulisao preventivne, porodičnopravne mere zaštite i uslove pod kojima se one određuju (čl. 197 - 200. PZ) i predvideo i uredio poseban postupak po čijim se pravilima postupa u parnici koja se vodi radi zaštite od nasilja u porodici (čl. 283-289. PZ).

Inkriminacija nasilja u porodici je u međuvremenu pretrpela više izmena usvajanjem Krivičnog zakonika 2005. godine i Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika 2009. U nastojanju da se uspostavi koordinisano delovanje institucija sistema u sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, 2016. godine usvojen je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. Ovim zakonom regulisano je postupanje državnih organa i ustanova u sprečavanju nasilja u porodici i pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici.

Država je ratifikovala skoro sve međunarodne ugovore u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Usvojeni su brojni strateški dokumenti i protokoli, koji su sukcesivno donošeni počev od 2008. godine. U Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (Istambulska konvencija), koju je Srbija ratifikovala 2013. godine,¹⁴ ustanovljeni su pravno obavezujući standardi za zaštitu žena od nasilja u porodici, ukazuje se da su rodne predrasude i nedostatak potrebnih znanja o rodnoj (ne)ravnopravnosti i rodno zasnovanom nasilju ozbiljna prepreka za uspostavljanje delotvornog sistema zaštite od nasilja u porodici. Saglasno tome, od država članica očekuje se da u skladu sa standardom "potpune posvećenosti"

11 *Sl. glasnik RS*, 85/05, 88/05 – ispravka, 107/05 ispravka, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/2016.

12 Videti više pod tačkom 3.

13 *Sl. glasnik RS*, 18/05. u daljem tekstu PZ.

14 Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br 012/2013.

(“due diligence”)¹⁵ rade na iskorenjivanju seksizma i uspostavljaju *de iure* i *de facto* rodne ravnopravnosti. To, pored ostalog, podrazumeva preduzimanje neophodnih mera u promociji promena društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja žena i muškaraca, sa ciljem iskorenjivanja predrasuda, običaja, tradicije i drugih praksi, koje se zasnivaju na ideji inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim ulogama žena i muškaraca.¹⁶ Ratifikacijom Istarske konvencije Srbija se obavezala da će preduzimanjem odgovarajućih mera sprečiti svaki vid diskriminacije žena, što uključuje i sprečavanje i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja. To, pored ostalog, podrazumeva dužnost države preduzima sve potrebne mere u ciju promene socijalnih i kulturnih modela ponašanja i eliminisanja stereotipa o ulozi polova u društvu.¹⁷

15 Termin „potpuna posvećenost“ prevod je engleskog izraza „due diligence“, koji je upotrebljen u Istanbulskoj konvenciji. „Due diligence“ se još prevodi i kao „dužna prilježnost“ i „dužna pažnja“. Ovaj koncept se pojavljuje u dokumentima o ljudskim pravima i njime se izražava obaveza države da sprečava kršenje ljudskih prava koja vrše privatna lica putem preventivnog delovanja, sprečavanja povreda, sankcionisanja izvršilaca (otkrivanje, procesuiranje i kažnjavanje), kao i da žrtvama pruži adekvatno obeštećenje. U praksi međunarodnih institucija primena ovog koncepta veoma je složena jer se mora dokazati da država nije postupala u skladu sa standardom „potune posvećenosti“, da njene institucije nisu preduzele sve potrebne mere prevencije, a da su u konkretnom slučaju morali i mogli da preduzmu mere za sprečavanje i kažnjavanje počinioca nasilnog akta (Branković, 2013:38- 39). Ovaj standard je prvi put je upotrebljen u Interameričkom sudu za ljudska prava 1988. godine u predmetu *Velasquez Rodriguez v. Honduras*. Sud je u ovom predmetu državu oglasio odgovornom pozivajući se na standard „dužne pažnje“, ističući da nezakonit akt kojim se krše ljudska prava i koji ne može biti pripisan državi može dovesti do odgovornosti države, ne zbog takvog nezakonitog akta, već zbog tog što je država propustila da takav nezakonit akt spreči (Hasellbacher, (2010). Standard „potpuna posvećenost“ ključni je kriterijum koji koristi CEDAW komitet u ostvarivanju svoje nadzorne funkcije nad primenom Konvencije: kada razmatra izveštaje država članica, ali i kada, na osnovu Opcionog protokola uz Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, postupa po individualnim predstavkama i sprovodi istrage o teškom ili sistematskom kršenju prava. Kao jedan od važnih indikatora, CEDAW komitet uzima u obzir i delovanje vlasti na planu suzbijanju rodni stereotipa i tradicionalnih obrazaca o ulogama i obavezama žena i muškaraca u porodici i društvu, kao i delovanje u domenu edukacije i obuke sudija, policijskih službenika i predstavnika organa javne vlasti u cilju razumevanja rodni dimenzija nasilja u porodici, njegovih uzroka i posledica. Tako je, na primer, u predmetu *A.T. v. Hungary*, (CEDAW Communication No. 2/2003, U.N. Doc. CEDAW/C/32/D/2/2003 (2005), <http://www1.umn.edu/humanrts/cedaw/decisions/2-2003.html>) postupajući po predstavi gospođe A.T. koja je, kao žrtva višegodišnjeg partnerskog nasilja, pritužbu podnela zbog kršenja prava na delotvornu zaštitu od nasilja u porodici, Komitet utvrdio da “pravni i institucionalni sistem Mađarske još uvijek nije spreman da obezbedi međunarodno očekivanu, koordiniranu, sveobuhvatnu i efikasnu zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici”, nalazeći da su deo uzroka takvog stanja „ukorenjeni tradicionalni stereotipi u pogledu uloga i obaveza žena i muškaraca u okviru porodice [...], kao i odnos i ponašanje prema ženama u celoj državi“. Standard „dužne pažnje“ koristi i Evropski sud za ljudska prava. O tome, šire: (Petrušić, Konstantinović Vilić, Žunić, 2015).

16 Čl. 12. Istarske konvencije. Pored toga, u čl. 6. države su obavezane da vode rodno osetljive politike, što podrazumeva uključivanje pitanja roda u primeni i proceni uticaja odredbi konvencije na promociji i delotvornoj primeni politika jednakosti između žena i muškaraca i osnaživanja žena. (Branković, 2013).

17 U čl. 5. CEDAW navedeno je da države članice treba da preduzimaju sve podesne mere radi izmene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena.

U prvoj *Nacionalnoj strategiji za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti (2009 - 2015)*¹⁸ jedan od posebnih ciljeva jeste prevencija i suzbijanje svih vidova nasilja nad ženama i obezbeđivanje sveobuhvatnog sistema zaštite za žene žrtve nasilja. U drugoj *Nacionalnoj strategiji za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine*,¹⁹ kao jedan od posebnih ciljeva utvrđena je povećana sigurnost žena od rodno zasnovanog nasilja u porodici i u partnerskim odnosima.

Način postupanja i saradnja institucija na sprečavanju i zaštiti žrtva od nasilja u porodici utvrđen je Opštim protokolom o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima Vlade Republike Srbije iz 2011. kao i posebnim protokolima: *Posebni protokol Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike Vlade Republike Srbije o postupanju centara za socijalni rad – organa starateljstva u slučajevima nasilja u porodici i ženama u partnerskim odnosima* (2013), *Posebni protokol Ministarstva unutrašnjih poslova Vlade Republike Srbije o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima* (2013), *Posebni protokol Ministarstva zdravlja Vlade Republike Srbije o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima* (2010) i *Posebni protokol za pravosuđe u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima* (2014). Na nivou AP Vojvodine 2008. godine usvojena je *Strategija za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine*, a 2014. godine usvojen je *Program za zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2015. do 2020.*

Iako na nivou države još uvek ne postoji centralizovani sistem prikupljanja podataka o nasilju u porodici koji bi pružio pouzdan uvid u rasprostranjenost nasilja u porodici, podaci koje prikupljaju institucije i ženske NVO pokazuju da je nasilje u porodici je i dalje široko rasprostranjeno i da postaje sve brutalnije. Njegove najčešće žrtve su žene, deca i nemoćne osobe, što potvrđuje da je nasilje u porodici zasnovano na rodnoj određenosti i da je omogućeno rodnom diskriminacijom i nedostatkom društvene odgovornosti za nasilje nad onima koji nemaju moć, niti sposobnost da mu se odupru. Među žrtvama nasilja u porodici evidentiranim u sistemu socijalne zaštite, žene čine 79,6% žrtava. Žene čine 75% oštećenih u pravosnažno okončanim krivičnim postupcima vođenim zbog krivičnog dela nasilje u porodici. Čak 54, % žena živi sa nekim iskustvima porodičnog nasilja tokom svog života (Babović, Ginić, Vuković, 2010: 89).

Jedan od ključnih segmenata uspešne borbe protiv nasilja u porodici jeste krivično-pravna zaštita. Ovaj oblik zaštite ostvaruje se u krivičnom postupku, koji se vodi protiv lica okrivljenih za izvršenje krivičnog dela nasilja u porodici. Stepent delotvornosti i

¹⁸ *Sl. glasnik RS*, br. 15/2009.

¹⁹ *Sl. glasnik RS*, br. 4/2016.

efikasnosti krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici nije na zadovoljavajućem novou. Na to je ukazao i CEDAW komitet u Zaključnim komentarima na kombinovani Drugi i treći periodični izveštaj Srbije.

Izgradnja zakonskih instrumenata za zaštitu od nasilja u porodici predstavlja ispunjavanje međunarodne obaveze države da zaštiti pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost svojih građana, da spreči nasilje, bez obzira gde se ono događa, te da osobama koje su preživele nasilje pruži sveobuhvatnu pravu zaštitu, socijalnu pomoć i podršku radi izlaska iz situacije nasilja i ublažavanja štetnih posledica koje ono izazvalo. S druge strane, stvaranje odgovarajućih mehanizama zaštite od nasilja u porodici predstavlja ispunjavanje međunarodnih obaveza države na planu eliminisanja nasilja u porodici kao rodno baziranog nasilja koje žene drži u podređenom položaju u odnosu na muškarce i ozbiljno umanjuje njihovu mogućnost da ravnopravno sa muškarcima uživaju ljudska prava i slobode.²⁰

3. Aktuelna krivična regulativa

U pozitivnom pravu Srbije krivično delo nasilja u porodici inkriminisano je Krivičnim zakonikom Republike Srbije, kojim je krivično delo nasilja u porodici predviđeno je u čl. 194, u okviru Glave devetnaeste – „Krivična dela protiv braka i porodice“.

Odredbama čl. 194. KZ RS predviđeno je pet oblika krivičnog dela nasilja u porodici. Svaki od oblika podrazumeva primenu fizičkog i psihičkog nasilja, ali ne i ekonomskog i seksualnog²¹ (regulisano je drugim odredbama KZ u Glavi osamnaestoj – krivična dela protiv polne slobode) i ukazuje na ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice.

Radnja **prvog, osnovnog oblika** krivičnog dela sastoji se iz nekoliko alternativno predviđenih radnji izvršenja: primena nasilja, pretnja da će se napasti na život ili telo, drsko ili bezobzirno ponašanje (čl.194 st.1 KZ RS). Posledica dela se ispoljava u vidu konkretne opasnosti, koja se sastoji u ugrožavanju spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice, kao i u nanošenju vidljivih povreda na telu žrtve koje se mogu

20 *„Nasilje nad ženama ... je ispoljavanje istorijski nejednakog odnosa snaga između žena i muškaraca, koji je doveo do muške dominacije nad ženama i do njihove diskriminacije od strane muškaraca, što kao ishod ima sprečavanje potpunog napredovanja žena i činjenicu da je nasilje nad ženama jedan od presudnih mehanizama putem kojeg se žene prisiljavaju na prihvatanje položaja podređenosti u odnosu na muškarce“* (Deklaracija o eliminisanju porodičnog nasilja nad ženama (1993). Videti i: Preporuka br. 19 CEDAW Komiteta za eliminisanje svih oblika nasilja nad ženama (1992), Pekinšku deklaraciju i platformu za akciju (1995), Preporuka odbora ministara Veća Evrope zemljama članicama za zaštitu žena od nasilja (Rec2002/5). O međunarodnim standardima zaštite od nasilja prema ženama, detaljno: (Mršević, 2000; Konstantinović Vilić, Petrušić, Žunić, 1999; Ignjatović, 2005; Konstantinović Vilić, Petrušić, 2010:93-120).

21 Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Hrvatske, usvojen 14. 7. 2003. godine (*Narodne novine*, 116/03), u čl. 4. prilikom definisanja nasilja u porodici navodi kao oblik nasilja i „spolno uznemiravanje“.

kvalifikovati kao lake telesne povrede, koje se dokazuju lekarskim uverenjem i mogu biti i predmet veštačenja.

Nasilje može da se javi kao: fizičko, seksualno, psihološko, emocionalno i ekonomsko nasilje. U čl.194 KZ RS inkriminisano je fiziko i psihološko i emocionalno nasilje, ekonomsko nasilje nije posebno inkriminisano, ali se može u širem kontekstu tumačiti kao psihološko nasilje, dok je seksualno nasilje inkriminisano u Glavi XVIII kao krivična dela protiv polne slobode.

Fizičko nasilje u okviru odredbe čl. 194 st.1 sastoji se u primeni fizičke sile, kojom se žrtvi nanosi laka telesna povreda ili pokušava da nanese laka telesna povreda, odnosno ugrožava se telesni integritet bez nanošenja povreda. Može se izvršiti se na različite načine i upotrebom različitih srestava, obuhvata: batinjanje, udaranje pesnicama po glavi i telu, čupanje kose, paljenje, šutiranje, davljenje, bacenje na pod, polivanje vre-lom vodom, benzinom, nanošenje opekotina cikaretom, lomljenje ruke, nosa, vilice, uda-ranje kaišem, drvenim, metalnim ili drugim predmetima itd. Znaci fizičkog zlostavljanja najčešće su vidljivi i manifestuju se kao: povrede na licu, grudnom košu, rukama, nog-ama, stomaku, u vidu hematoma, ogrebotina, posekotina, opekotina, preloma kostiju, izbijanja zuba, tragova gušenja na vratu, povređivanja bubne opne itd. Za indicaciju ispoljenog fizičkog nasilja nije neophdno postojanje vidljivih promena na telu žrtve, koje se obično dokazuju lekarskim uverenjem i mogu biti predmet veštačenja. Ukoliko nema vidljivih promena na telu žrtve, dokazivanje postojanja fizikog nasilja postiže se svim drugim raspoloživim dokaznim sredstvima.

Iako se u praksi fizičko nasilje, po pravilu, vrši kontinuirano u dužem vremenskom peri-odu, pojedinačni akt fizičkog nasilja, sam po sebi, predstavlja dovoljan pravni osnov za pokretanje krivičnog postupka za zaštitu od nasilja u porodici. Ukoliko u takvim slučaje-vima javni tužilac ne pokrene krivični postupak, nasilnik, osnažen činjenicom da je pri-mena nasilja legalna i legitimna, može ponoviti nasilje i to u opasnijem vidu i izazvati teže posledice.

Psihološko nasilje se sastoji u vređanju, klevetanju, pretnji upotrebom sile, pretnji da će se oduzeti deca, izolaciji i kontroli žrtve, zastrašivanju, omalovažavanju, ruganju, iza-zivanju osećanja lične nesigurnosti, stalnom zlonamernom kritikovanju, zloupotrebi pov-erenja, emotivnoj rezervisanosti, emocionalnom ucenjivanju i sl. (Konstantinović-Vilić, Petrušić, 2007:29).

Emocionalno nasilje obuhvata neiskazivanje ljubavi i pažnje, odbacivanje, zanemarivanje emotivnih potreba člana porodice itd. Emocionalno nasilje može da bude i duhovno i ono se sastoji u sistematskom ismevanju ili uništavanju religijskih ili kulturnih uverenja (Jova-nović, 2010: 174).

Ekonomsko nasilje se sastoji u oduzimanju materijalnih sredstava, uslovljavanju novčanih davanja, onemogućavanje pristupa zajedničkim izvorima prihoda i sl. Ekonomsko nasilje nije posebno navedeno u opisu osnovnog oblika krivičnog dela. Ali, s obzirom da različiti vidovi ispoljavanja ekonomskog nasilja (nasilno oduzimanje novca i vrednih stvari, kontrolisanje zarada i primanja, trošenje novca isključivo radi zadovoljenja sopstvenih potreba, zabrana članu porodice da se zaposli i ostvari sopstvene prihode, uništenje ili oštećenje imovine i sl.) mogu da dovedu do ugrožavanja spokojstva i duševnog stanja člana porodice, nesumnjivo je da bi pod nasiljem u porodici u smislu inkriminacije iz čl. 194 KZ trebalo podrazumevati i oblike ekonomskog nasilja.

Navedeni oblici nasilja retko se manifestuju samostalno, najčešće dolazi do kombinacije ili istovremenog ispoljavanja dva ili više oblika.

Pretnja da će se napasti na život ili telo predstavlja oblik ispoljavanja psihičkog nasilja. Ona treba da bude objektivno ozbiljna i da subjektivno izazove osećanje ugrožene sigurnosti. Subjektivno osećanje ugrožene sigurnosti zavisi od psihičkih karakteristika lica kome se preti, što znači da jedna ista pretnja neće izazvati isti osećaj ugrožavanja sigurnosti kod lica sa različitim psihičkim osobinama.

Pod **bezobzirnim ponašanjem** podrazumeva se svako ponašanje koje znatno odstupa od uobičajenog ponašanja u okviru porodice i ispoljava se kao netrpeljivost, mržnja, omalovažavanje, prezir, manifestovanje moći i kontrole nad žrtvom. Ovo je jedan pravni standard čiju sadržinu popunjava sud u svakom konkretnom slučaju. Tom prilikom treba da se vodi računa o „nultoj toleranciji“ na nasilje, što znači da visoki individualni prag tolerancije na nasilje kod žrtve ne bi trebalo da bude odlučujući kriterijum prilikom prepoznavanja postojanja nasilja u porodici.

Ugrožavanje se sastoji u izazivanju opasnosti po zaštićeno dobro i stvaranju mogućnosti da dođe do povrede zaštićenog dobra. To znači da ugrožavanje na neki način prethodi neposrednom ispoljavanju nasilja i predstavlja konkretnu opasnost da se nasilje zaista ispolji.

Kao jedan od oblika ispoljavanja psihičkog nasilja može da se javi i **proganjanje** ili **uhodjenje**. Ovaj oblik psihičkog nasilja nije inkriminisan u našem krivičnopravnom zakonodavstvu u okviru odredbi o nasilju u porodici u čl. 194 KZ, već je proganjanje najnovijim izmenama Krivičnog zakonika predviđeno kao posebno krivično delo u Glavi XIV u okviru krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina (čl. 138a).²² Proganjanje se u većini slučajeva dešava između osoba koje su u partnerskom odnosu ili su ranije bile u partnerskom odnosu, što znači da počinje da se manifestuje tokom trajanja

22 *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16

partnerske veze ili kada se ona prekine. Slično kao kod nasilja u porodici, kod proganjanja nasilnik koristi različita sredstva i primenjuje različite forme proganjanja (telefon-ski pozivi, slanje pisama i poklona, slanje SMS poruka i e-mail poruka i dr.) da bi ostvario i zadržao kontrolu nad žrtvom. (Nikolić-Ristanović, Kovačević-Lepojević, 2007: 6). Za razliku od Krivičnog zakonika Srbije, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Hrvatske²³ u okviru definicije nasilja u porodici uključuje „uhođenje i sve druge načine uznemiravanja“ (čl.4). Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Federacije BiH²⁴ takođe predviđa kao oblik nasilja u porodici „uhođenje i sve druge slične oblike uznemiravanja drugog člana obitelji“ (čl.6).

Za postojanje krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 KZ RS bitno je da se radnja preduzima prema određenom pasivnom subjektu – članu svoje porodice. Ranije važeći Krivični zakonik nije precizirao ko se smatra članom porodice, već je u čl. 112 st. 28. KZ RS, navodio da se članovima porodice smatraju i bivši supružnici i njihova deca, kao i roditelji bivših supružnika. Ova odredba, inače, opšteg karaktera, bila je sadržana je u Glavi XII KZ RS, pod marginalnim naslovom „Značenje izraza“. Na taj način je zakonodavac status člana porodice priznavao samo sadašnjim ili bivšim supružnicima, njihovoj deci i roditeljima. Nepostojanje jasnih pravila o tome koja lica uživaju krivičnopravnu zaštitu od nasilja u porodici predstavljao je jedan je od ključnih problema u pravnoj praksi, koji je zakonodavac ostavio otvorenim, uprkos tome što je na ovaj problem ukazala i teorija i pravna praksa (Konstntinović-Vilić, Petrušić, 2004: 164; 2007:109).

Važeći Krivični zakonik otklanja dilemu u pogledu tumačenja ko se smatra članom porodice. Krivični zakonik u čl. 112, tač. 28., pod marginalnim naslovom „Značenje izraza u ovom zakoniku“, određuje da se članom porodice smatraju: supružnici, njihova deca, preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojilac i usvojenik, hranilac i hranjenik. Članovima porodice smatraju se i braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, kao i lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da budu rođeno iako nikada nisu živeli u istom porodičnom domaćinstvu. Određivanjem „članova porodice“ na ovaj način, Krivični zakonik isključuje iz krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici bivše supružnike koji ne žive u zajedničkom domaćinstvu i nemaju zajedničko dete, bivše vanbračne partnere, koji mogu da žive u zajedničkom domaćinstvu, ali se ipak ne smatraju članovima porodice, kao i roditelje vanbračnih partnera. Prihvatanjem ovakvog rešenja, ne uvažavaju se zahtevi postavljeni u međunarodnim dokumentima u kojima se insistira na pružanje posebne zaštite bivšim bračnim i vanbračnim partnerima, bez obzira na to da li žive u zajedničkom domaćinstvu ili ne. Takođe se zanemaruje činjenica, potvrđena istraživanjima, da nasilje u porodici ne prestaje odmah čim dođe do prekidanja bračne ili vanbračne zajednice.

²³ Narodne novine, br. 116/03.

²⁴ Službene novine Federacije BiH, br. 22/05

Postavlja se pitanje da li je za postojanje krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 KZ RS, kako osnovnog tako i ostalih oblika, neophodno da postoji kontinuitet u ispoljavanju nasilja. Prema kriminološkim shvatanjima (Walker, 1979:46; Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, 2003:128), žena se smatra zlostavljansom ukoliko prođe kroz ciklus zlostavljanja bar dva puta, a nasilje u porodici se definiše kao kontinuirana primena fizičke i psihičke sile prema članovima porodice. U praksi je ovakav stav bio dominantan u početnom periodu primene krivičnopravnih normi o nasilju u porodici u Srbiji, ali je on, pod uticajem argumentovanih kritika da traženje kontinuiteta u ispoljavanju nasilja onemogućava pružanje pravovremene krivičnopravne zaštite žrtvama nasilja u porodici (Konstantinović-Vilić, Petrušić, 2004:30, 2007:24), uglavnom napušten. Smatramo da za kvalifikaciju dela nasilja prema članu porodice kao krivičnog dela nasilja u porodici iz čl.194 KZ uopšte nije od značaja dužina i kontinuitet u ispoljavanju nasilja. Ovakav stav sada ima podlogu u KZ, kojim je, u čl. 112 tač.30 predviđeno da se, kad je radnja krivičnog dela određena trajnim glagolom („ko primenom nasilja, pretnjom...drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo...“), *smatra da je delo učinjeno ako je radnja izvršena **jednom** ili više puta*. Saglasno tome, krivično delo nasilja u porodici iz čl. 194 st.1 KZ izvršeno je i kada je radnja „ugrožavanja“ preduzeta samo jednom. Takođe, smatramo da je za kvalifikaciju krivičnog dela nasilja u porodici potpuno nevažno da li su prilikom izvršenja dela intervenisali nadležni organi i da li je ova intervencija evidentirana u službenim protokolima (Konstantinović-Vilić, Petrušić, 2007:24-25).

Za **prvi oblik** krivičnog dela nasilja u porodici, koji može izvršiti član porodice pasivnog subjekta, u pogledu krivice potreban je umišljaj i predviđeno je kažnjavanje zatvorom od tri meseca do tri godine.

Drugi oblik krivičnog dela nasilja u porodici postoji ako je pri izvršenju dela iz čl. 194. st. 1. KZ korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši (čl. 194. st. 2. KZ). Kvalifikatornu okolnost kod ovog oblika krivičnog dela predstavlja korišćenje oružja, opasnog oruđa ili sredstva koje je podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, što znači da nije bitno da je došlo do povređivanja. Pod oružjem se podrazumevaju razne vrste vatrenog ili hladnog oružja. Opasno oruđe je pojam koji obuhvata sredstva koja su namenjena obavljanju određenih poslova i koja su po svojoj prirodi podobna za nanošenje teške telesne povrede ili teško narušavanje zdravlja. Drugo sredstvo može biti proizvod prirode: kamen, drvo ili proizvod ljudskog rada (fleaša, pepeljara i sl.). Sudska praksa je neujednačena u shvatanju da li se noga na koju je obućena cipela, kao i pojedini delovi tela učinioca, smatraju opasnim oruđem (Lukić, Jovanović, 2003: 18). I kod ovog oblika krivičnog dela za kvalifikaciju dela smatramo da je dovoljno da postoji samo „ugrožavanje“, a ne vidljive telesne povrede. Posledica radnje izvršenja je stvaranje konkretne opasnosti po telesni integritet ili duševno stanje člana porodice, a može da bude i nanošenje lake telesne povrede. Ukoliko dođe

do povređivanja i nanošenja lake telesne povrede, ova povreda dobija kvalifikaciju "opasne lake telesne povrede" jer je prilikom izvršenja dela korišćeno oružje ili oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši.

Za ovaj oblik predviđeno je kažnjavanje zatvorom od šest meseci do pet godina.

Treći oblik krivičnog dela nasilja u porodici postoji u slučaju kada je izvršeno nasilje prouzrokovalo tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja člana porodice ili je delo izvršeno prema maloletniku (čl. 194. st. 3. KZ).

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela ista je kao kod prva dva oblika, ali se posledice razlikuju. Kvalifikatorna okolnost je teža posledica koja je nastupila, što znači da posledica dela nije samo stvaranje opasnosti da do povređivanja telesnog integriteta ili narušavanja duševnog stanja dođe, već je zaista naneta teška telesna povreda ili je došlo do teškog narušavanja zdravlja člana porodice. Za ovaj oblik krivičnog dela nasilje u porodici predviđena je kazna zatvora od dve do deset godina.

Ispoljavanje kvalifikovanog oblika nasilja u porodici iz čl. 194. st. 3. KZ postoji i u slučaju kada je pasivni subjekt izvršenja dela maloletni član porodice – dete (maloletnik do 14 godina) i maloletnik (od 14-18 godina). Objekat zaštite od svih oblika fizičkog i psihičkog nasilja koji se ispoljavaju u porodici je dete. Radnja izvršenja koja se sastoji u primeni nasilja kod ovog oblika krivičnog dela nasilja u porodici, slična je sa radnjom izvršenja kod krivičnog dela „zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica“ (čl.193 KZ RS). Zbog nejasne zakonske formulacije pojma „zlostavljanje“²⁵ i različitih kazni predviđenih za ove oblike krivičnih dela, u praksi je vrlo teško napraviti razliku i razgraničiti da li se radi o kvalifikovanom obliku nasilja u porodici ili zapuštanju i zlostavljanju maloletnog lica. Predviđeno je kažnjavanje zatvorom od dve do deset godina.

Četvrti, najteži oblik krivičnog dela nasilja u porodici postoji kad je nasilje dovelo do smrti člana porodice (čl. 194. st. 4 KZ). Kazna za ovaj najteži oblik nasilja u porodici je tri do petnaest godina. Poslednjih godina u Srbiji je zabeležen porast broja slučajeva nasilja u porodici koji se završavaju smrtnim ishodom. Žrtve su u većini slučajeva žene, koje su prethodno, dugo godina trpele nasilno ponašanje svojih muževa ili drugih muških srodnika, a nisu dobile odgovarajuću zaštitu državnih organa i institucija ili drugih službi kojima su se obraćale za zaštitu od nasilja. Prema podacima NGO Mreže Žene protiv nasilja u prvih sedam meseci od početka 2010. godine u Srbiji je ubijeno 24 žene, od kojih su dve maloletnice. U skoro 80% slučajeva ubice su bili sadašnji ili bivši partneri,

25 Zlostavljanje se najčešće tumači kao preduzimanje određenih radnji koje kod pasivnog subjekta prouzrokuju određene telesne i duševne patnje slabijeg intenziteta koje ne predstavljaju laku telesnu povredu, delatnost kojom se drugom licu nanosi fizički ili psihički bol, patnja nelagodnost ili strah većeg intenziteta. Radnje koje se navode u čl.194 KZ svakako se mogu smatrati zlostavljanjem iako zakonodavac ovaj naziv ne koristi. Videti: (Jovanović, 2010:187)

supružnici, očevi i sinovi žrtava. Sedam učinilaca je posle ubistva izvršilo samoubistvo; deset žena je ubijeno pištoljem, a dvanaest oštrim predmetom (nož, sekira, vile); jedna žena je zapaljena benzinom. U Srbiji je od 1. januara do 30. juna 2017. godine od strane partnera ili člana porodice ubijeno 15 žena. U istom periodu 2016. godine ubijeno je 18 žena, a u toku cele 2016. godine čak 33 žene.²⁶

Peti oblik krivičnog dela nasilja u porodici postoji kad izvršilac nasilja kome je sud izrekao meru zaštite od nasilja u porodici prekrši ovu meru (čl. 194. st. 5. KZ). Mere zaštite od nasilja u porodici predviđene su Porodičnim zakonom (čl.198 st.2) i njihova suština ogleda se u ograničavanju ili privremenoj zabrani održavanja ličnih odnosa izvršioca nasilja sa žrtvom nasilja, što uključuje i ograničavanje izvesnih prava i sloboda izvršioca nasilja (Petrušić, Konstantinović-Vilić, 2007:15). Prema čl. 194. tač. 5 KZ RS, lice koje prekrši bilo koju meru zaštite od nasilja u porodici, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom.

Novina u Krivičnom zakoniku je predviđanje mere bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim (čl.89a). Ova mera bezbednosti se može izreći ako je učiniocu izrečena novčana kazna, rad u javnom interesu, oduzimanje vozačke dozvole, uslovna osuda i sudska opomena. Sud može zabraniti učiniocu krivičnog dela približavanje oštećenom na određenoj udaljenosti, zabraniti pristup u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada oštećenog i zabraniti dalje uznemiravanje oštećenog, odnosno dalju komunikaciju sa oštećenim, ako se opravdano može smatrati da bi dalje vršenje takvih radnji učinioca krivičnog dela bilo opasno po oštećenog. Mera može trajati najduže tri godine, a može se ukinuti pre isteka vremena za koje je određena ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je određena.

Krivično delo nasilja u porodici goni se po službenoj dužnosti, što znači da javni tužilac pokreće krivični postupak. Ovakvo rešenje je u skladu sa značajem vrednosti kojima se pruža krivičnopravna zaštita (porodica) i u skladu je sa preporukama i pravnim standardima sadržanim u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima. U neposrednoj vezi sa preduzimanjem krivičnog gonjenja i krivičnim postupkom u slučajevima izvršenja krivičnog dela nasilja i porodici su dva krivičnoprocesna rešenja, koja, ukoliko budu primenjena protivno cilju zbog kojeg su ustanovljena (pored ostalog efikasnost i ubrzanje krivičnog postupka, postizanje brzog izricanja presude, izbegavanje sekundarne viktimizacije žrtve i dr.) mogu oslabiti krivičnopravnu zaštitu žrtve nasilja u porodici. To su *sporazum o priznanju krivičnog dela* i *ročište za izricanje krivične sankcije* (čl.313-319 i čl. 512-516 ZKP).²⁷ U slučaju primene sporazuma o priznanju krivičnog dela radi se o

26 www.zeneprotivnasilja.net/vesti/89_femicid-u-srbiji, (pristup 23.12.2017); www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji (pristup 23. 12. 2017).

27 Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.

uprošćeoj procesnoj formi kada se zaključuje sporazum između javnog tužioca i okrivljenog od donošenja naredbe o sprovođenju istrage do završetka glavnog pretresa. Sporazum se zaključuje kada se javni tužilac i okrivljeni dogovore da okrivljeni u potpunosti prizna izvršenje krivičnog dela koje mu se optužbom stavlja na teret, a da tužilac za uzvrat okrivljenom učini izvesne povlastice i ustupke, pre svega u pogledu blažeg kažnjavanja. Stranački dogovor je odlučujući za sudsku odluku o glavnoj stvari zato što se njime određuje vrsta i visina sankcije koja se izriče i sud donosi odluku o prihvatanju sporazuma ili o odbacivanju ako nisu ispunjeni zakonski uslovi. Ročište za izricanje krivične sankcije se može održati samo ukoliko su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi: ako se radi o krivičnim delima za koja se može izreći kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina i ako javni tužilac u optužnom predlogu stavi zahtev za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije. Javni tužilac ovaj zahtev može staviti ako smatra da na osnovu složenosti predmeta i prikupljenih dokaza, a naročito usled hapšenja okrivljenog pri izvršenju krivičnog dela ili priznanja da je učinio krivično delo, održavanje glavnog pretresa nije potrebno. Zakonom je predviđeno koje kazne može predložiti javni tužilac da sud izrekne okrivljenom, okrivljeni treba da se saglasi sa navodima javnog tužioca i da izjavi da neće podnositi prigovor i izjaviti žalbu protiv prvostepene presude.

Istraživanje prakse sudova u procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici

1. Predmet, cilj i metodologija istraživanja

Istraživanje prakse sudova u procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici, čiji su rezultati prezentovani u ovom knjizi, oslanja se na rezultate dva ranija istraživanja pravne prakse u Republici Srbiji procesuiranja krivičnog dela nasilja u i to: *Krivično delo nasilja u porodici - pravna praksa u Republici Srbiji* (mart 2002. – decembar 2003.) (Konstantinović-Vilić, Petrušić: 2004) i *Krivično delo nasilja u porodici – aktuelna pravosuda praksa u Beogradu i Nišu* (Konstantinović-Vilić, Petrušić: 2007).

Istraživanje *Krivično delo nasilja u porodici - pravna praksa u Republici Srbiji* (mart 2002. – decembar 2003. predstavlja prvo kritičko sagledavanje policijske, javnotužilačke i sudske prakse u pet gradova na teritoriji Srbije (Beograd, Novi Sad, Niš, Leskovac i Subotica), koje je omogućilo da se, na osnovu pregleda i analize uzorka od 620 predmeta, evidentiraju negativne pojave i problemi koji se javljaju prilikom otkrivanja i prijavljivanja dela nasilja

u porodici, sprovođenja krivičnog postupka i kažnjavanja izvršilaca dela. Ovim istraživanjem utvrđeni su stavovi profesionalaca o pojedinim pitanjima vezanim za učinioce i žrtve dela nasilja prema članovima porodice, način njihovog sagledavanja ove vrstu kriminaliteta, mogućnosti preventivnog i represivnog delovanja institucija sistema i pravce unapređenja postojećeg modela pravne zaštite od nasilja u porodici.

U okviru drugog istraživanja *Krivično delo nasilja u porodici – aktuelna pravosuda praksa u Beogradu i Nišu* analizirani su javnotužilaški i sudski predmeti formirani u procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici u Beogradu i Nišu i komparirani sa ranijim istraživanjem. Ovo istraživanje je obuhvatilo period od januara 2006. do maja 2007. godine i uzorak od 529 predmeta. Istraživanje je sprovedeno, pored ostalog i sa ciljem da se ispituju praktični efekti novih zakonskih rešenja do kojih je došlo određenim izmenama u inkriminaciji krivičnog dela nasilja u porodici 2005. godine.

Postoji više povoda i opravdanja za novo istraživanje prakse sudova u procesuiranju krivičnog dela nasilje u porodici. Pre svega, poslednje istraživanje je sprovedeno je pre devet godina, a u međuvremenu je formirana nova praksa, čija je analiza omogućila da se kritički sagleda delovanje postojećeg mehanizma krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici i promene do kojih je u međuvremenu došlo u tumačenju propisa, sprovođenju postupka i sankcionisanju počinilaca. Iako u proteklom periodu nije došlo do zakonskih promena u samoj inkriminaciji krivičnog dela nasilja u porodici, 2011. godine je usvojena Nacionalna strategija za prevenciju nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, a 31.10.2013. godine Srbija je ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija). Osim toga, u proteklom periodu sprovedeno je niz edukativnih programa i stručnih skupova za postupanje profesionalaca, te je značajno ispitati uticaj edukacije profesionalaca na postupanje u praksi. Rezultati novog istraživanja omogućiće da se napravi svojevrсни presek aktuelnog stanja i na osnovu toga prate buduće promene u delovanju pravosudnih organa na sprovođenju novog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici iz 2016. godine,²⁸ kojim je regulisano je postupanje državnih organa i ustanova u sprečavanju nasilja u porodici i pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici.

Neposredni predmet novog istraživanja jeste analiza aktuelne prakse sudova u procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici u tri najveća grada u Srbiji – Beogradu, Nišu i Novom Sadu, u svim fazama krivičnog postupka. Analizom su obuhvaćeni sudski predmeti sa pravnosnažnim sudskim presudama u kojima je optužni akt (optužnica, optužni predlog) podnet u toku 2014. i 2015. godine. Ukupno je pregledano i analizirano 100 sudskih predmeta, odabranih po principu slučajnog uzorka i to: 50 predmeta Prvog, Drugog i Trećeg Osnovnog suda u Beogradu, 25 predmeta Osnovnog suda u Nišu, 25 predmeta

28 *Sl. glasnik RS*, br. 94/2016. Saglasno odredbi iz čl. 39. zakon je počeo da se primenjuje 1. juna 2017. godine.

Osnovnog suda u Novom Sadu. Broj sudskih predmeta u uzorku je 100, broj izvršenih krivičnih dela je 109, broj izvršilaca 101 i broj žrtava 122.

Prema podacima dobijenim od strane sudova²⁹ čija je praksa obuhvaćena istraživanjem, u 2014. i 2015. godini ovim sudovima podneta su ukupno 762 optužna akta, i to:

Tabela 1						
Sud	Prvi OS Beogradu	Drugi OS Beogradu	Treći OS u Beogradu	Onovni sud u Novom Sadu	Osnovni sud u Nišu	Ukupno
2014.	46	215	18	65	47	391
2015.	124	81	31	90	45	371

Cilj istraživanja je da se prikupe i analiziraju relevantni podaci o radu organa pravosuđa prilikom postupanja u krivičnim postupcima pokrenutim zbog izvršenja svih oblika krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 KZ, sagledaju promena u fenomenologiji krivičnog dela nasilja u porodici i kritički analizira delotvornost i efikasnost u sudskom procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici oceni njegove efektivnosti i efikasnosti, kao i da se izvrši upoređivanje sa rezultatima ranijih istraživanja.

Za prikupljanje podataka iz spisa sudskih predmeta korišćen je poseban upitnik, koji je baziran na instrumentima korišćenim u ranijim istraživanjima, kako bi podaci mogli da se kompariraju. Prikupljeni podaci su statistički obrađeni korišćenjem programa SPSS 14.0.

Prikupljanje i obrada relevantnih podataka obavljani su u tri faze. U pripreмноj fazi istraživanja, izvršena je koordinacija i priprema istraživanja (utvrđeni su istraživački uzorak, metodologija i plan istraživanja, izrađen je upitnik i dobijene su od predsednika sudova odgovarajuće dozvole za sprovođenje istraživanja). U drugoj fazi prikupljeni su

29 Podaci su dostavljeni po zahtevu autorki za pristip informacijama od javnog značaja, koji je upućen sudovima oktobra 2017. godine. Traženi su sledeći podaci za period 2014. i 2015. godinu: 1) Broj krivičnih prijava za krivično delo nasilje u porodici podneto u toku 2014. i 2015. godine (čl. 194. Krivičnog zakonika Republike Srbije, precizirano po stavovima); 2) Broj osuđujućih i broj oslobađajućih presuda za ovo delo, po godinama, kao i broj slučajevima u kojima je optužba odbijena; 3) Broj žalbi protiv prvostepenih presuda, koje je za ovo delo podnelo osnovno javno tužilaštvo; 4) Broj žalbi protiv prvostepenih presuda koje su podnela osuđena lica preko svojih branilaca; 5) Broj zaključenih sporazuma o priznanju krivice; 6) Broj potvrđenih presuda, broj ukinutih presuda i broj preinačenih presuda. Iako su svi sudovi dostavili podatke, oni nisu potpuni. Ako pretpostavimo da je razlog nedostavljanja traženih podataka njihovo nepostojanje u službenoj evidenciji, što je u nekim dopisima i navedeno, zabrinjavajuće je da sudovi ne raspolažu podacima iz okončanih krivičnih predmeta, pa ostaje upitno da li i na osnovu čega prate sprovođenje kaznene politike i svoju efikasnost u procesuiranju krivičnih dela nasilja, što je jedan od njihovih permanentnih zadataka.

i statistički obrađeni podaci iz sudskih predmeta. U trećoj fazi istraživanja izvršena je naučna analiza prikupljenih podataka i pripremljen tekst monografije.

2. Sudska praksa u Beogradu

2.1. Opšti podaci o sudskim predmetima

Pregledano je ukupno 50 sudskih predmeta, koje čine sudski predmeti Prvog opštinskog suda u Beogradu (nadležan za gradske opštine Vračar, Zvezdara, Palilula, Savski Venac i Stari grad), Drugog opštinskog sud u Beogradu (nadležan za gradske opštine Voždovac, Čukarica, Rakovica i Grocka), Trećeg opštinskog suda u Beogradu (nadležan za gradske opštine Zemun, Novi Beograd i Surčin).

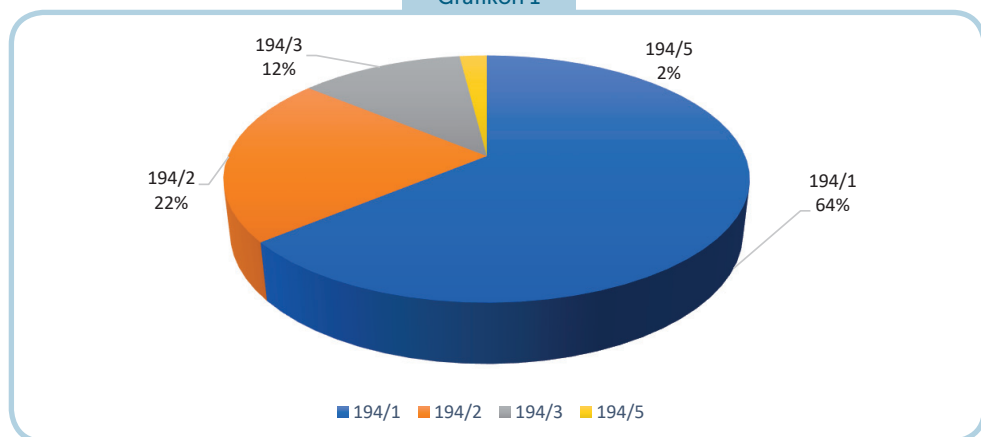
2.2. Fenomenologija krivičnog dela nasilja u porodici

Oblik izvršenja

U istraživanom uzorku izvršeno je ukupno 50 krivičnih dela nasilja u porodici. Najveći procenat izvršenih krivičnih dela 64% ima karakteristike prvog oblika krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1. Svi ostali oblici ovog krivičnog dela su manje zastupljeni: 22% izvršenih krivičnih dela je nasilje u porodici iz čl. 194 st. 2; 12% izvršenih krivičnih dela je nasilje u porodici iz čl. 194 st. 3 KZ RS.

Kad je u pitanju krivično delo nasilja u porodici iz čl. 194. st. 5. KZ RS (kršenje mera zaštite od nasilja u porodici), samo u jednom slučaju (2%) je izvršilac osuđen za ovo krivično delo, što pokazuje da je procesuiranje ovog dela je u praksi još uvek retko (Grafikon 1).

Grafikon 1

Sticaj

Najveći broj krivičnih dela nije izvršen u sticaju – 82%. U sticaju je izvršeno 16% krivičnih dela, dok je za 2% predmeta ostalo nepoznato da li su krivična dela izvršena u sticaju. U nekoliko slučajeva, kada su krivična dela izvršena u sticaju, konstatovano je da se radi o produženom krivičnom delu.

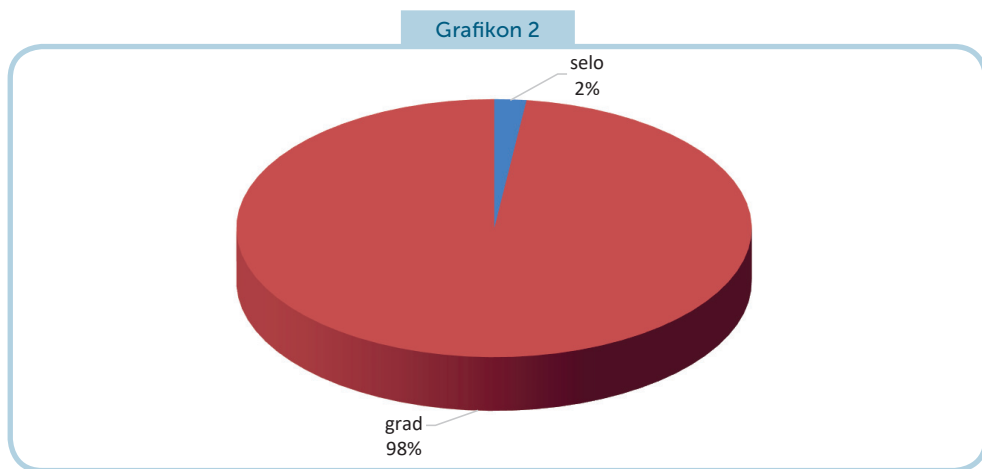
Saučesništvo

U okviru ispitivanog uzorka nije bilo nijednog oblika saučesništva. Učinioci su sami izvršavali krivično delo nasilja u porodici.

Prilikom izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici u 48% slučajeva bilo je očevidaca, najčešće su to bila deca i drugi članovi porodice, ali i susedi, koji su saslušavani kao svedoci u krivičnom postupku.

Mesto izvršenja

Prema podacima iz ispitivanog uzorka, u 98% slučajeva, krivično delo nasilja u porodici izvršeno je u gradu. Selo se javlja samo u jednom slučaju kao mesto izvršenja, što je u skladu i sa ranijim istraživanjem ove pojave, kada je takođe utvrđeno da je mesto izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici mnogo češće grad nego selo (62,10%:18,60%). U najvećem procentu 98% mesto izvršenja je isto kao i mesto stanovanja izvršioca i žrtve (Grafikon 2).

Mesto samog događaja je najčešće zajednički stan izvršioca i žrtve – 74%, stan žrtve – 14% i stan učinioca – 8%. Slični podaci su dobijeni i prilikom ranijeg istraživanja, kada je konstatovano da je čak u 78% slučajeva mesto događaja zajednički stan učinioca i žrtve,

što pokazuje da je zajedničko boravište (stan, kuća, dvorište) gde bi član porodice trebalo da se oseća najsigurnijim, ustvari najmanje bezbedno mesto.

Vreme izvršenja krivičnog dela

Prilikom sagledavanja fenomenoloških karakteristika krivičnog dela, vreme izvršenja je takođe značajno radi praćenja distribucije kriminaliteta u različitim vremenskim razdobljima (godišnja doba, doba dana). Podaci iz uzorka ne pokazuju posebne vremenske pravilnosti kada se radi o godišnjim dobima i dobu dana. Najviše krivičnih dela nasilja u porodici u okviru uzorka izvršeno je u leto 15 (30%), nešto manje u jesen 14 (28%), mnogo manje u toku zime 6 (12%) i proleća 5 (10%), dok je u dužem vremenskom periodu (na primer od zime do jeseni ili od leta do zime) izvršeno 10 krivičnih dela (20%). Ovakav nalaz je u skladu sa kriminološkim istraživanjima prema kojima se imovinska krivična dela najčešće vrše u jesenjim i zimskim mesecima, dok se krivična dela protiv ličnosti (gde bi šire posmatrano s obzirom na objekt napada pripadalo krivično delo nasilja u porodici) najčešće vrše u letnjim i jesenjim mesecima. Posmatrano u odnosu na doba dana kada se izvršava krivično delo nasilja u porodici, u najviše slučajeva gde je konstatovano vreme izvršenja dela (33), krivično delo je izvršeno u popodnevnim ili večernjim časovima - 22 (66%).

Sredstva izvršenja

Sredstva izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici u ispitivanom uzorku su različiti predmeti, počev od korišćenja određenih delova tela (šaka, prsti, pesnica, noga, zubi - ujedi), različitih predmeta (električni kabli, sredstva za vezivanje, drška od cegera, drvena noga od fotelje, drška od metle, drvena gitara, patika, bušalica, kamen), pa do hladnog oružja (nož, sekira). Kao i u ranijim istraživanjima, fizičko nasilje bilo je najzastupljeniji oblik nasilja – u 78% slučajeva, i to fizičko nasilje bez upotrebe oruđa ili oružja u 22 (44%) i uz upotrebu oruđa/oružja 17 (34%). Fizičko i psihičko nasilje kumulativno je bilo izvršeno u 8 (16%) slučajeva, dok je ostalim slučajevima 3 (6%) izvršeno samo psihičko nasilje. Prilikom primene fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja kombinovani su različiti načini izvršenja.

Načini izvršenja

Načini izvršenja krivičnog dela zavisili su od vrste nasilja (fizičko, psihičko), ali i od sredstava izvršenja.

Fizičko nasilje vršeno je na različite načine, među kojima su: udaranje pesnicama u glavu i lice, čupanje kose, šutiranje, šamaranje, stavljanje noža pod grlo, davljenje, ujedanje za ruke i sl.

Psihičko nasilje izvršavano je psovanjem, vređanjem pogrdnim imenima („kurva“, „drolja“, „seljančura“, „da je niko i ništa“ i dr), pljuvanjem, uznemiravanjem sms porukama, pretnjama ubistvom i sl.

Analiza opisa izvršenih krivičnih dela pokazuje da je nasilje ponekad veoma brutalno, što ilustruju sledeći primeri:

- ⇒ Okrivljeni je vređao oštećenu, navodeći da je neodgovorna prema njihovom detetu od devet meseci, odgurnuo je i zavrnuo levu ruku, tako da je zadobila lake telesne povrede u vidu preloma trećeg prsta leve šake.
- ⇒ U toku 2013., 2014. i 2015. godine okrivljeni je vređao je oštećenu, govorio joj je da je niko i ništa, da je bosanska seljanchura, da su sve njegove devojke bile bolje u odnosu na nju, zatim je fizički je nasrnuo, udario je pesnicama u glavu, vukao za kosu po podu, šutirao, tukao stolicama, pretio da će da je zakolje, ubije, sharani, zahtevajući da mu oštećena obezbedi novac za heroin.
- ⇒ Okrivljeni je udario oštećenu najpre otvorenom šakom u predelu lica, a zatim je udario motkom od 1,90 m najpre u predelu glave i tela, a zatim nastavio da je udara šakama zatvorenim u pesnicu u predelu lica i tela, nanevši joj lake telesne povrede u vidu trauma glave i kontuzije.
- ⇒ Oštećena je zadobila lake telesne povrede u vidu nagnječenja glave i desnog kolena na taj način što je okrivljeni više puta zatvorenom šakom udario po glavi i šutirao po telu u predelu noge.
- ⇒ Tokom 2013., 2014. i 2015. godine okrivljeni je svakodnevno kontrolisao oštećenu prilikom odlaska i dolaska s posla, zahtevajući da dođe u tačno određeno vreme, u suprotnom bi je udario, pretio, vikao. Kada se odselila sa čekom i unukom u iznajmljen stan, posećivao je preteći joj "ti moraš da umreš pre mene, ja ću ubiti tebe pa sebe jer sam ja svoju misiju završio, udao sam, oženio i dočekao unučiće". Kada se oštećena sa ćerkom vratila u nadgrađeni deo kuće svakodnevno joj je pretio i vređao govoreći da je "kurva, drolja, da ima savetnike na poslu", omalovažavao je da nije niko i ništa, da je on nije doveo u Beograd bila bi seljanka, optuživao da se nalazi u ljubavnoj vezi sa njenim poslodavcem i pretio da je nabavio pušku kako bi je ubio i da je naoštrio nož kako bi završio sa njom, zahtevajući od nje da mu donese zajedničku sliku i da je stavi na sto, a da će sliku staviti na spomenik kada je ubije jer ne želi da pravi trošak deci. Sledeći put je zvao telefonom oštećenu kada se vraćala sa posla i pretio "Izađi tu gde jesi da ti iščupam srce i dušu, odsečem glavu i da završim sa tobom". Istog dana je fizički napao tako što je jednom rukom stezao u predelu vrata, a drugom rukom uvrtao levu ruku oštećene i na taj način joj naneo lake telesne povrede u vidu nagnječenja u potiljačnom predelu pogravine, nagnječinu sa krvnim podlivom u predelu poledine leve šake.
- ⇒ Okrivljeni je verbalno napao majku tražeći joj novac, posle čega je pesnicom razbijao stvari po kući i fizički napao oca udarivši ga više puta pesnicom u predelu tela, da bi potom uzeo drveni naslon od fotelje, tj dršku od fotelje i udario oca više puta po celom telu, kojom

prilikom je oštećeni zadobio lake telesne povrede u vidu nagnječenja levog podključnog predela, više nagnječenja čeonog i jagodičnog predela, nagnječenje korena nosa, više razderotina leve ušne školjke i oguljotinu čela.

- ⇒ Okrivljeni je vređao oštećenu rečima da bi voleo da mu nije majka, da bi voleo da je mrtva, tražio joj novac, čupao joj kosu, a zatim ključem "dvanaesticom" je udario prvo po ruci i podlaktici a potom u predelu glave "jer ga proverava".
- ⇒ Posle kraće verbalne rasprave okrivljeni je počeo da vređa oštećenu suprugu, pa kada ona nije htela da dozvoli da uzme njihovu sedmomesečnu ćerku, ušao je u kuhinju odakle je uzeo kuhinjski nož, stavio u džep, uzeo bebu, otišao u kupatilo, seo na wc šolju i počeo da hrani dete pri tome odbijajući da ga preda oštećenoj. Više puta je izlazio iz kupatila, držeći dete u jednoj ruci, a nož u drugoj ruci, vređajući oštećenu rečima "Plači kurvo, možda ti se istopi salo, koliko košta tvoja materica da ti platim što si rodila" i preteći da će da ubije dete jer je "on stvorio, on će i da je ubije".
- ⇒ Usled duševne bolesti (paranoidne psihoze) okrivljeni je u neuračunljivom stanju zamahnuo nožem prema ocu a zatim ubo u predelu leđa nanevši mu laku telesnu povredu – otvorenu ranu zadnjeg dela grudnog koša
- ⇒ U alkoholisanom stanju okrivljeni je maltretirao svoju majku tako što je pretio da će je ubiti, hvatao je za vrat i davio, vukao po podu, lomio stvari po kući, oštrio noževe i zabadao ih po ormanu, vratima, podu. Pretio je majci da će je zaklati nožem i satarom i da je niko neće skupiti ukoliko doktorki iz Specijalne bolnice za lečenje bolesti zavisnosti kaže da ponovo pije.
- ⇒ Okrivljena je svakodnevno maltretirala majku na taj način što je tražila da ide i da joj kupi cigarete, doručak i kafu ne vodeći računa o tome da li majka ima novca, zahtevala da joj majka da novac govoreći "rodi mi ga", a, kada joj majka nije dala novac, fizički je napadala i vređala rečima "moj tata je bio dobar čovek, a ti si najgora žena", lomila čaše i druge stvari po kući. Jednom prilikom posle verbalnog sukoba oko "Božićnog kolača", okrivljena je majku oborila na pod, udarala pesnicama po glavi, kada se oštećena sakrila rukom da se zaštiti, okrivljena je ugrizla za ruku i nanela laku telesnu povredu.
- ⇒ Primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo i bezobzirnim ponašanjem, ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice – oštećenog oca na taj način što je u više navrata pretio da će da ga ubije, zakolje, probuši gume na autu, vršio je nuždu u kadi kupatila kuće, zaključanu kapiju kuće udarao rukama; pa je posle kraće rasprave udario je oca pesnicom u predelu glave i tela nanevši mu lake telesne povrede.
- ⇒ Nepokretnu majku, koja je vezana za postelju jer boluje od karcinoma, i oca okrivljeni je psihički i fizički maltretirao na taj način što ih je u stanju akutne intoksikacije pod dejstvom

opijata i tableta sa sedativnim dejstvom, vređao, lupao po kući, padao na pod, pretio ocu da će ga izbaciti iz stana, gađao ga staklenom pikslom, pogodio ga u obraz, gurnuo ga u grudi, uzeo dva noža iz kuhinje i metalnom drškom noža ga udario po licu preteći da će ga da ubije, dok je majka bespomoćno vrištala uplašena za bezbednost supruga.

- ⇒ Okrivljeni je pod dejstvom alkohola pretio i vređao majku, suprugu i ćerke, govorio je da su kurve i da mu "ne ostaje ništa nego da ih pobije". Kada je odveden u policiju, rekao je "kad izađem iz policije, sve ću vas pobiti".
- ⇒ Okrivljeni je svojoj bivšoj vanbračnoj supruzi slao preteće slao joj je preteće SMS poruke "mrtva si, veruj mi, kunem ti se, mrtva si, krv ćeš da pljuješ, životinjo odvratna, ako dođem ubiću te, uzeću ti dete".
- ⇒ Svoju vanbračnu suprugu sa kojom živi u zajedničkom domaćinstvu, nezadovoljan hranom koju je ona pripremila, okrivljeni je najpre vređao rečima "kurvo, fuksetino", a zatim je, oštećenu koja je držala dete u rukama, rukom gurnuo u predelu ramena odbacivši je ka vitrini, pa, kada je oštećena pobegla u dvorište, uzeo je nož za hleb i jurio po dvorištu govoreći "ubiću te". Sledećeg dana je, posle verbalne rasprave, dva puta udario oštećenu kablom za struju u predeo leđa usled čega je zadobila lake telesne povrede u vidu nekoliko krvnih podliva.
- ⇒ Okrivljeni je svoju suprugu udario glavom i naneo joj lake telesne povrede u vidu krvnog podliva u čeonom delu glave. Drugom prilikom je ušao u sobu gde je oštećena spavala, lupao, vikao, psovao, vređao, govorio da će joj polomiti ruke i noge, da će je ubiti, zatim je zadao više udaraca u predelu lica, vukao je za kosu, oborio na pod, nogama udario po leđima, stomaku i nogama, usled čega je oštećena zadobila krvne podlive po telu.
- ⇒ Oštećenu suprugu je okrivljeni gurnuo obema rukama otvoenom šakom u predeo grudi usled čega je ona pala, a kada se podigla, okrivljeni je udario desnom rukom otvorenom šakom u predelu vilice usled čega je zadobila povredu u vidu rasekotine.
- ⇒ Okrivljeni je fizički nasrnuo na majku uhvativši je u predelu stomaka, podigao je u vazduh, bacio na krevet, udario nekoliko puta po temenu glave vređajući je i preteći; kada je došla policija udario je policajca koji je tom prilikom zadobio tešku telesnu povredu u vidu frakture metakarpalne kosti ruke i desne šake.
- ⇒ Okrivljeni je posle vređanja udario majku pesnicom u predelu glave i naneo joj laku telesnu poredu na kapku oka. Drugom prilikom je fizički napao i udario u desnu slepoočnicu.
- ⇒ Posle svađe okrivljeni je oštećenu suprugu više puta udario pesnicom u levu stranu lica i u predelu ramena, dok je oštećena u nameri da se odbrani, ogrebala okrivljenog po ruci gurajući ga od sebe, on joj je stezao je nadlakticu leve ruke, tako da je zadobila lake telesne povrede.

- ⇒ Svoju bivšu suprugu okrivljen je udario više puta otvorenom šakom u predelu lica i po drugim delovima tela usled čega je zadobila povrede u vidu hematoma po telu, vratu, leđima i glavi, vređao je, psovao i pretio da će da je ubije.
- ⇒ Okrivljeni je prišao oštećenoj supruzi dok je sedela na mestu vozača, otvorio vrata kola, dao joj zdravstvenu knjižicu za dete i pretio da će, kada se bude završilo suđenje oko razvoda i kada joj bude "pripalo" maloletno dete, zažaliti dan kada se rodila, da će joj to biti poslednji dan kada se nasmejala, "da će je iseckati na komadiće".
- ⇒ U alkoholisanom stanju okrivljeni je došao u stan i počeo da viče na oštećenu suprugu kako je napravila veliki račun za telefon, zatim je vukao za kosu i pljuvao, gurnuo joj prst u oko, udario je u rebra nanevši joj laku telesnu povredu u vidu nagnječina u predelu grudnog koša sa leve strane, a zatim je udario pesnicom u predelu brade nanevši joj i tu laku telesnu povredu u vidu nagnječenja u predelu lica. Posle par sati nakon što je oštećena pobjegla iz stana, kada se vratila u stan gde zajedno žive, okrivljeni nije hteo da joj otključa i da je pusti u zajednički stan, već je ostavio u hodniku. Kada je došla policija i uhapsila okrivljenog, on je pred policijom pretio oštećenoj da će "da joj presudi", da "ima da je nema" i da će ona videti "jer prodaje drogu".
- ⇒ Svoju vanbračnu suprugu okrivljeni je više puta je udario šakama u predelu tela i glave, vukao je za kosu, oborio na krevet, davio rukama i jastukom, stavljao jastuk u usta, ujedao za ruke dok je pokušavala da se odbrani i govorio da će da je zadavi.
- ⇒ Okrivljeni je došao je do kuće u kojoj oštećena njegova supruga živi sa roditeljima i sestrom, lupao na ulazna vrata, zatim oštećenu, koja mu je otvorila vrata, odgurnuo od ulaznih vrata usled čega je ona pala na pod, počupao je za kosu, vukao po podu do dnevne sobe, vređao je i pretio, šutirao je nogama po telu, držeći u ruci metalnu šipku koju je poneo sa sobom i zamahnuo da udari oštećenu, dok je za to vreme njihovo maloletno dete posmatralo događaj, plakalo, vrištalo, molilo oca da stane, nakon čega je protivpravno uzeo maloletnu ćerku od oštećene, čime je onemogućio izvršenje odluke nadležnog organa Drugog osnovnog suda u Beogradu kojim je određen način održavanja ličnih odnosa okrivljenog i njegove maloletne dece. Ćerku, koja se u skladu sa navedenom odlukom nalazila kod majke, uzeo je u naručje i u pižami izneo iz stana oko 24h.
- ⇒ Okrivljena je najpre oštećenoj unuci, sa kojom je živela u zajedničkom domaćinstvu, zabranila da opere svoj veš u veš mašini i izbacila njene stvari iz bubnja, zatim je uzela metalnu šipku – dršku od džogera sa plastičnom oblogom – i više puta oštećenu udarila po rukama, usled čega je oštećena zadobila lake telesne povrede I u vidu rasekotine u predelu desne nadlaktice, oguljotine u predelu desne podlaktice i oguljotine u predelu palca leve šake, a motka kojom je bila udarena od siline udarca pukla je na dva dela.

- ⇒ Okrivljeni je svojoj vanbračnoj supruzi nanео tešku telesnu povredu dok je primoravaо na neželjeni seksualni odnos, polomio joj je butnu kost usled udaraca pesnicom i šakama po celom telu. Nakon izlaska iz bolnice, nastavio je svakodnevno da je tuče, pa kako nije mogla da hoda, ostavljao je bez hrane, nije je vodio u wc, silovao je više puta. Od komplikacija povreda oštećena je u invalidskim kolicima.
- ⇒ Posle kraćeg verbalnog sukoba optuženі je svoju majku udario u predelu leđa, uhvatio obema rukama za kosu i čupajući je vukao po celoj sobi, nakon toga je iz garaže uzeo sekiru i pretio je da će da je ubije ako pozove policiju.
- ⇒ Okrivljeni je u alkoholisanom stanju svoju suprugu vređao, zatim udarao, šamarao po glavi i telu, drvenom nogom od stolice udarao je po leđima, nogama i telu nanevši joj veliki broj telesnih povreda koje je sud ocenio kao jedinstvenu tešku telesnu povredu.
- ⇒ Po izlasku iz dnevne bolnice gde se lečio od alkoholizma, okrivljeni je konzumirao alkohol, došao u stan, počeo je da psuje majku, bacio je stolicu ka njoj, bacio je na krevet, uhvatio je za vrat i počeo da je steže, te je oštećena u jednom momentu počela da beži iz stana i pozvala je pomoć.
- ⇒ U zajedničkoj porodičnoj kući u alkoholisanom stanju okrivljeni je maltretirao suprugu, ćerku i zeta: supruzi je pretio i psovao, ćerku gurnuo i udario joj šamar, a zetu prišao nožem uz pretnju da će da ga zakolje jer se meša u sukob.
- ⇒ Posle verbalne rasprave između okrivljenog i majke maloletnog oštećenog, koji je iz straha za sopstvenu bezbednost i bezbednost majke uzeo mobilni telefon da pozove policiju, okrivljeni je uzeo držalju od metle, koja je služila za otkuvavanje veša i počeo da juri maloletnog oštećenog i jednom ga je udario.
- ⇒ Okrivljeni je svojoj bivšoj supruzi slao SMS poruke pretećeg sadržaja, pretio da će da je ubije, zgazi i vređao je.
- ⇒ Okrivljeni je oštećenog malolenog sina više puta udario otvorenom i zatvorenom šakom u predelu glave i tela, zatim ga je više puta udario drvenom gitarom po nogama od kojih udaraca se gitara polomila, a okrivljeni je nastavio da ga udara rukama po telu, a onda mu je pretio govoreći da će da postane klošar, lopov, pa je opet nastavio sa šamarima.
- ⇒ Kada je okrivljeni, posle slanja sms poruka oštećenoj bivšoj vanbračnoj supruzi, došao je u stan majke svoje bivše vanbračne supruge, ušao je u kupatilo, gde se nalazila oštećena, prišao joj je i udario šamar u predelu lica, posle čega se oštećena zanela i udarila glavom u vrata tuš kabine. Zatim je udario majku oštećene u predelu vrata, što je videla i maloletna zajednička ćerka okrivljenog i oštećene, koja je od stresa pala na kauč. Okrivljeni je nastavio da udara oštećenu rukama u predelu glave i ruku i povredio joj palac desne ruke.

- ⇒ Okrivljeni je od majke je tražio novac za prevoz pa kako nije bio zadovoljan novcem koji je dobio, obema rukama je odgurnuo u predelu grudi, povukao za prste i gađao mokrim peškirom. Nešto kasnije je opet tražio novac, pa kako oštećena opet nije htela da mu da novac pljunuo je u lice, psovao i vređao nju i oca koji ga je smirivao.
- ⇒ U dužem vremenskom periodu od 2012. do -16.10.2014. godine fizički i psihički maltretirao roditelje sa kojima živi u zajedničkom domaćinstvu na taj način što ih je psovao, vređao, pretio da će ih ubiti, izbaciti iz kuće. Jednom prilikom, kada ga je majka pitala šta bi želeo da mu pripremi za jelo, vikao je na nju "Šta ti meni da daješ, ti meni nisi ništa, sad ću da te ubijem", zatim je čupao za kosu i odgurnuo tako da je oštećena udarila leđima i glavom u zid. Pod uticajem alkohola i antidepresiva koje pije, nekontrolisano je vikao na majku i psovao, zatim je desnom rukom uhvatio u predelu vilice i stezao od kojih radnji je oštećena pretrpela veliki bol i strah.
- ⇒ Posle razvoda braka i iseljenja iz stana godinu dana je okrivljeni više puta maltretirao svoju bivšu suprugu na taj način što je dolazio do stana u kome ona stanuje, uznemiravao je, lupao na vrata, zvao na interfon, farbao vrata, šarao ih sprejem, sprejem napunio bravu da oštećena nije mogla da otključa, objicao poštansko sanduče, sekao kablove od kablovske televizije, zvao je noću telefonom, pretio i vređao je.
- ⇒ Okrivljeni je u dužem vremenskom periodu psovao i vređao suprugu nazivajući je pogrdnim rečima i udarao je rukom u predelu glave i tela.
- ⇒ U periodu od jula 2012. godine do jula 2014. godine fizički i psihički maltretirao svoju suprugu na taj način što je vređao pogrdnim rečima, psovao i pretio rečima "doći ću ti glave, uradiću ti ono što niko nikome nije uradio, udariću te u glavu da te ošamutim, vezaću te i seckaću te, novine će da pišu i televizija će da snimi", "ne može te niko zaštititi, ja ću ti presuditi", "platićeš ti meni", posle čega je nasrtao na oštećenu udarajući je zatvorenim i zatvorenim šakom svuda po telu.
- ⇒ Okrivljeni je dugo godina heroinski zavisnik i maltretira fizički i psihički roditelje. Vređa ih i psuje, a majku je jednom prilikom posle svađe uhvatio za kosu, čupao i udario pesnicom u teme.
- ⇒ Okrivljeni se posvađao sa majkom, pretio je da će je ubiti, a zatim zamahnuo rukom i udario je u predeo glave.
- ⇒ U alkoholisanom stanju okrivljeni je započeo je verbalnu raspravu sa suprugom, odgurnuo je rukama u predelu tela i zadao više udaraca u glavu usled čega je zadobila lake telesne povrede u vidu nagnječenja kože glave desno na temenu.
- ⇒ Okrivljeni je maloletnog sina zbog ocene iz engleskog jezika probudio, grdio, rekao da ne može da spava i da dobija loše ocene, da mu takav nije potreban i da može da ide od kuće.

Maloletni oštećeni je u pidžami izašao iz kuće, okrivljeni je pošao za njim i došao do stana svoje tašte gde se nalazio oštećeni i udario ga nekoliko puta rukom po glavi i telu. Isterao ga bez obuće iz stana, uhvatio ga sa obe ruke u predelu ramena, bacio ga na pod hodnika, tako da je oštećenom počela da teče krv iz nosa. Oštećeni je zadobio lake telesne povrede u vidu razderno nagnječne rane u predelu unutrašnje strane gornje usne, krvni podliv kože u predelu leve strane vrata, krvni podliv kože nosne piramide i krvni podliv kože u predelu leve jagodice.

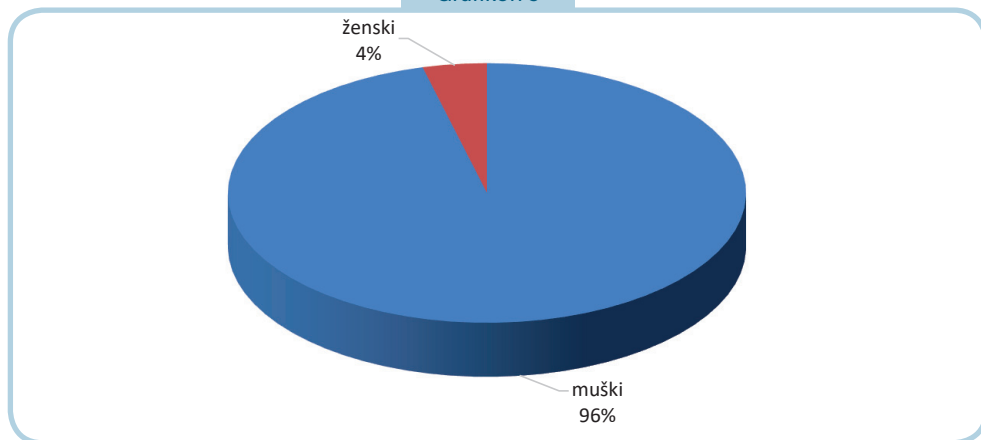
- ⇒ Okrivljeni je došao do stana u kome njegova bivša supruga i maloletna deca žive, pa je bušilicom počeo da burgija vrata tj bravu ošteti i je, nakon čega su oštećeni zvali policiju, a okrivljeni je otišao pre dolaska policije. Na taj način je ugrozio spokojstvo i duševno stanje članova svoje porodice, bivše supruge i maloletne dece. U presudi je navedeno da sud nije izrekao meru bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom zato što je smatrao da izricanje ove mere nije opravdano u konkretnom slučaju: parnični postupak po tužbi okrivljenog protiv oštećene za iseljenje iz stana je okončan, oštećena se sa decom iselila iz stana, što je bio i osnov za drsko ponašanje okrivljenog i preduzimanje "šikane" prema oštećenoj da se iseli iz stana, kao i činjenica da okrivljeni i oštećena nemaju nikakve veze više od četiri godine.
- ⇒ Okrivljeni je došao je ispred kuće roditelja oštećene gde ona sada živi sa roditeljima i decom i kamenjem razbio dupla stakla sobe u kojoj je spavao njegov maloletni sin i na taj način je prekršio meru zaštite od nasilja u porodici.
- ⇒ U prisustvu dvoje maloletne dece okrivljeni je fizički nasrnuo na oštećenu suprugu, zadao joj udarac pesnicom u glavu, vređao je i pretio joj da će je odrobijati i iskopati oči.
- ⇒ U svojoj porodičnoj kući okrivljeni je pretio supruzi rečima "jel hoćeš sada da te zakoljem", zatim je uhvatio za odeću i desnu ruku i šamarao usled čega je zadobila lake telesne povrede u vidu nagnječenja sa oguljotinom u čeonom predelu.
- ⇒ U dvorištu porodične kuće okrivljeni je presreo oštećenu svoju supugu, uhvatio je za kosu, stavio joj nož pod grlo i pretio joj je da će joj sina iseći, napraviti od njega bogalja i invalida, da će ako se ne iseli iz kuće i nju i sina zadesiti veliko zlo.

2.3. Profil učinilaca

Struktura učinilaca po polu

U najvećem broju predmeta postupak se vodio protiv lica muškog pola – 96%, dok je ženski pol u uzorku bio zastupljen sa samo 4% (Grafikon 3). Ovaj nalaz se u potpunosti slaže sa ranijim istraživanjima kojima je utvrđeno da među krivičnog dela nasilja u porodici preovlađuju lica muškog pola i da su žene mogo manje zastupljene (91,5%:8,5%).

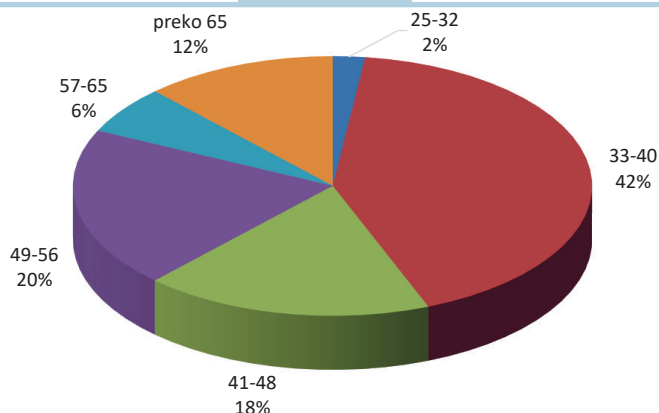
Grafikon 3

Uzrast učinilaca

U pogledu uzrasta učinilaca, najzastupljenija je starosna kategorija od 33-40 godina sa 42%, a zatim starosna kategorija od 41- 48 godina sa 18%. Interesantno je da je starosna kategorija preko 65 godina zastupljena sa 12% što je znatno povećanje u odnosu na ranije istraživanje kada je ova starosna kategorija bila zastupljena sa 6,41%. Sa samo 2% u ispitivanom uzorku bila je zastupljena starosna kategorija od 25-32 godina, što je manje u odnosu na ranije istraživanje kada je ova starosna kategorija bila zastupljena sa 7,9%. Ako se uzme u obzir učešće učinilaca od 49-56 godina koje iznosi 20%, učinilaca od 41- 48 godina, koje iznosi 18%, i učinilaca od 57-65 sa 6%, možemo da zaključimo da se uzrasna kategorija učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici blago pomerila ka starijoj uzrasnoj kategoriji (Grafikon 4).

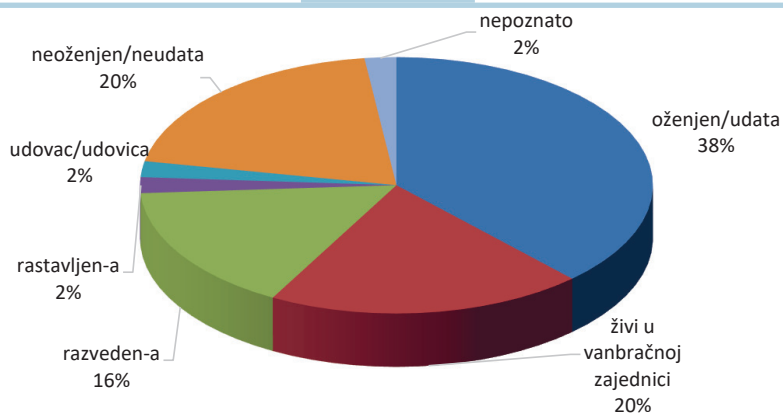
Grafikon 4

Bračno stanje učinilaca

Bračno stanje učinilaca posmatrano je u ispitivanom uzorku u vreme izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici. Ovo je potrebno naglasiti jer se kod većine učinilaca i žrtava bračno stanje promenilo posle izvršenja krivičnog dela, vođenja i okončanja krivičnog postupka. Najveći broj učinilaca je u vreme izvršenja krivičnog dela bio u braku – 38% i vanbračnoj zajednici – 20%. Neoženjeno/neudato je bilo 20% učinilaca, razvedeno 16%, rastavljeno 2% i udovaca/udovica 2% (Grafikon 5). U poređenju sa ranijim istraživanjima, nema bitnih promena u bračnom statusu učinilaca jer je ranije bila veća procentualna zastupljenost lica koja su se u vreme izvršenja krivičnog dela nalazila u bračnoj zajednici.

Grafikon 5

Broj dece

Najveći broj učinilaca (46%) ima dvoje i više dece, sa jednim detetom je 28% učinilaca, a bez dece je 26% učinilaca, dok je sa jednim detetom 28% učinilaca. Prema ranijim istraživanjima takođe preovlađuju učinioci sa dvoje i više dece, ali je, za razliku od ovog istraživanja, znatno manji procenat učinilaca bez dece (14,22%) (Tabela 2).

Tabela 2		
	Broj	Procenat
Bez dece	13	26
Jedno dete	14	28
Dva i više	23	46
Ukupno	50	100,0

Očigledno je da na izvršenje nasilja u porodici nije od značaja okolnost da je učinilac roditelj. S druge strane, okolnost da 74% učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici ima dece, potvrđuje da je opasnost od transgeneracijske transmisije nasilja izrazito velika i da je, pored ostalog, i zato neophodno da suzbijanje nasilje u porodici bude jedan od važnih političkih prioriteta države. Pri tome treba imati u vidu da su u velikom broju slučajeva nasilja u porodici deca prisustvovala izvršenju nasilja ili je prema njima izvršeno nasilje.

Obrazovanje učinilaca

Ni u pogledu obrazovnog statusa učilaca nema bitnih promena u odnosu na nalaze iz ranijeg istraživanja: najveći broj učinilaca ima srednje obrazovanje – 66%, sa višom školom ili fakultetom je 14%, a sa osnovnom školom je 12%. Sa nezavršenom osnovnom školom je 4% i sa magistraturom je jedan izvršilac– 2% (Tabela 3). Na osnovu ovog nalaza možemo zaključiti da učinioci krivičnog dela nasilja u porodici nisu neobrazovane osobe i da obrazovanje nije delovalo kao preventivni faktor u suzbijanju i sprečavanju nasilja.

Tabela 3

	Broj	Procenat
Nezavršena osnovna škola	2	4
Osnovna škola	6	12
Srednja škola ili Gimnazija	33	6
Viša škola ili fakultet	7	14
Magistratura ili doktorat	1	2
Nepoznato	1	2
Ukupno	50	100,0

Zanimanje učinilaca

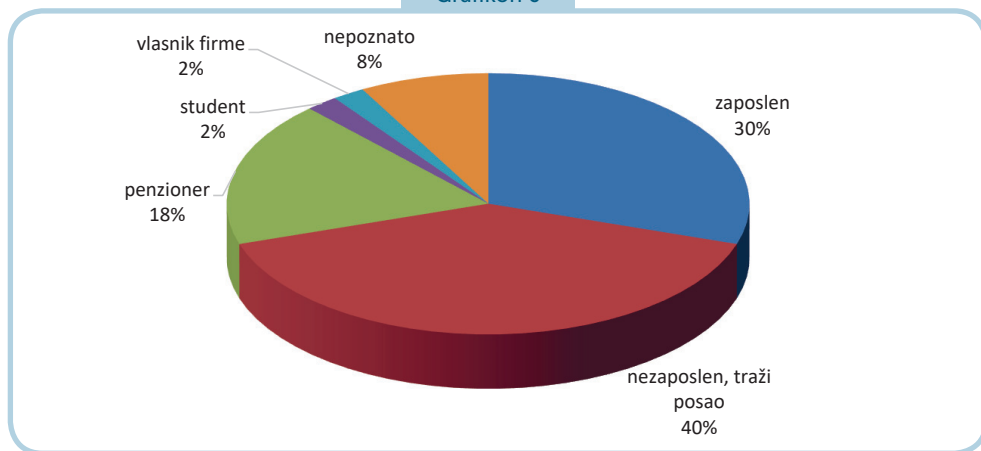
Učinoci krivičnog dela nasilja u porodici iz ispitivanog uzorka različitih su zanimanja, što je razumljivo s obzirom da među njima preovlađuju lica sa srednjim, višim i visokim obrazovanjem. Tako se u uzorku pojavljuju sledeća zanimanja: vojno lice, mašinbravar, diplomirani građevinski inženjer, automehaničar, konobar, carinski referent, komercijalista, radnik, električar, instruktor vožnje, autoelektričar, moler, policijski službenik, mašinski tehničar, programer, svešteno lice, vozač, precizni mehaničar, student pravnog fakulteta, stjuard, monter, turistički tehničar, trgovac, mašinbravar, akademski muzičar (violinista), medicinski tehničar, trgovac, obučar, dramaturg, viši medicinski tehničar, građevinski tehničar, elektrotehničar, gumar, komunalni radnik, kožarski tehničar.

Nalazi u pogledu obrazovanja i zanimanja osoba koje su izvršila krivično delo nasilja u porodici poklapaju se opštevažećim stavom da se učinoci krivičnog dela nasilja u porodici regrutuju iz svih društvenih slojeva, da su različitog obrazovnog profila i različitih zanimanja.

Zaposlenost učinilaca

U pogledu zaposlenosti učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici, može se konstatovati da je u ispitivanom uzorku najviše nezaposlenih lica i lica koja traže posao – 40%, dok je zaposlenih nešto manje – 30%, za razliku od ranijeg istraživanja gde je u uzorku bio najveći procenat zaposlenih lica (56,40%). Manji je procenat penzionera – 18% i lica koja studiraju – 2% (Grafikon 6).

Grafikon 6

Mesto rođenja i prebivalište učinilaca

Upoređivanjem mesta rođenja i prebivališta učinilaca, može se konstatovati sledeće: u gradu je rođeno 76% učinilaca i u gradu ima prebivalište – 84% učinilaca. U selu je rođeno 24% učinilaca, prebivalište na selu ima 2% učinilaca, a u prigradskom naselju 14% ima prebivalište (Tabele 4 i 5).

Tabela 4
Mesto rođenja

	Broj	Procenat
Selo	12	24
Grad	38	76
Ukupno	50	100,0

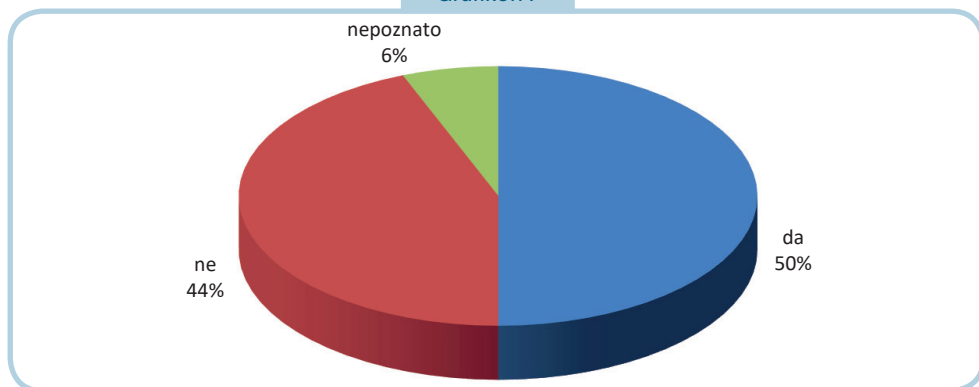
Tabela 5
Prebivalište

	Broj	Procenat
Selo	1	2
Grad	42	84
Prigradsko naselje	7	14
Ukupno	50	100,0

Ranija osuđivanost učinilaca

Podaci o ranijoj osuđivanosti učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici pokazuju da je veći procenat osuđivanih 50% lica od neosuđivanih 44%. Ovi podaci se razlikuju od ranijeg istraživanja prema kome je bio veći broj ranije neosuđivanih učinilaca – 55%. Učinioци su osuđivani za različita krivična dela, uglavnom imovinskog karaktera, a 11 učinilaca je ranije bilo osuđeno za krivično delo nasilja u porodici. U jednom slučaju bilo je čak tri osude za nasilje u porodici (svaki put je bila izrečena uslovna osuda), a u dva slučaja su izvršioци bili sva puta osuđeni za istovrsno krivično delo nasilje u porodici (Grafikon 7).

Grafikon 7

Iz sudskih predmeta se ne može sa sigurnošću utvrditi da li je među učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici bilo lica sa izbegličkim statusom ili povratnika sa ratišta. Prilikom ispitivanja okrivljenih sud nije utvrđivao ove okolnosti zbog čega i ne može da se sagleda u kojoj meri je ova okolnost mogla da bude od uticaja na izvršenje krivičnog dela nasilje u porodici.

Porodična i lična anamneza učinilaca

O porodičnim prilikama, karakteristikama ličnosti i ponašanju učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici do momenta izvršenja dela ima veoma malo podataka u sudskim spisima. To pokazuje da se u sudskom postupku veoma retko, sem ukoliko se ne odredi psihološko ili psihijatrijsko veštačenje, saznaju činjenice koje se odnose na porodični život i ponašanje učinioca pre izvršenja dela, kao i na osobine njegove ličnosti.

U velikom procentu u okviru ispitivanog uzorka nema podataka o kompletnosti primarne porodice učinioca (64%), kao i o porodičnim odnosima u primarnoj porodici (86%). Samo u malom broju slučajeva 13 (26%) konstatovano je da je primarna porodica učinioca bila kompletna, da su odnosi u porodici bili loši – 4 (8%) ili dobri – 3 (6%). Takođe nema dovoljno podataka o pokušajima samoubistva – 41 (82%), samopovređivanju – 45 (90%), ranom zlostavljanju – 6 (92%), bežanju od kuće – 48 (96%), bežanju od škole – 48

(96%), vršenju krivičnih dela u maloletstvu – 45 (90%). Smatramo da je ove podatke neophodno prikupiti u toku postupka jer se samo tako može kompletno sagledati uticaj raznih faktora sredine na vršenje krivičnog dela nasilja u porodici.

Zloupotreba alkohola i droga

Prekomerna upotreba alkohola kod učinilaca pre izvršenje krivičnog dela zabeležena je u velikom broju slučajeva – 42%. Samo u 18% slučajeva učinioci nisu ranije konzumirali alkohol. Ipak, treba konstatovati da nije bilo podataka o ranijoj upotrebi alkohola u 40% slučajeva. Pojedini izvršioci su izjavljivali prilikom psihološko psihijatrijskog veštačenja da piju od ranog detinjstva i dugo godina. Upotreba droga pre izvršenja dela i zavisnost od upotrebe droga takođe nije ispitivana u svim slučajevima, pa je ovaj podatak ostao nepoznat u 42% slučajeva.

U vreme izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici 46% učinilaca je bilo pod dejstvom alkohola (lako pijanstvo, srednje pijanstvo, teško pijanstvo). Ova okolnost je veoma značajna s obzirom na to da jedan broj učinilaca nalazi opravdanje za izvršenje krivičnog dela nasilje u porodici u tome da su bili pod dejstvom alkohola i da u takvom stanju nisu mogli da shvate značaj svojih postupaka ili da se ne sećaju šta su uradili. Čak jedan broj žrtava izjavljuje da su okrivljeni sasvim drugačiji kada su trezni i da tada nisu nimalo agresivni. Ipak, prekomerna upotreba alkohola se svakako mora sagledavati kao kriminogeni faktor koji značajno doprinosi izvršenju krivičnog dela nasilja u porodici. Pod dejstvom droge u vreme izvršenja krivičnog dela bilo je 6% učinilaca, dok 68% nije bilo pod dejstvom droga. Međutim, ove podatke treba oprezno tumačiti, s obzirom na to da u 26% slučajeva ostalo nepoznato da li su učinioci bili pod dejstvom droga u vreme izvršenja dela.

Psihopatska struktura ličnosti i duševne bolesti kod učinilaca

U jednom broju predmeta sprovedeno je psihijatrijsko i psihološko veštačenje radi utvrđivanja stepena krivice i računljivosti učinioca. Psihopatska struktura ličnosti konstatovana je u samo 6% slučajeva u nalazima veštaka, što svakako ne odgovara pravoj zastupljenosti lica sa psihopatskom strukturom među izvršiocima krivičnih dela sa elementom nasilja. U velikom procentu 54% u nalazima veštaka ili u toku postupka nije utvrđivano da li se radi o psihopatskoj strukturi ličnosti okrivljenog, što pokazuje da ova okolnost nije bila predmet interesovanja suda.

Učinioci krivičnog dela nasilja u porodici u okviru ispitivanog uzorka, kako pokazuju nalazi veštaka neuropsihijatra, u najvećem broju slučajeva ne boluju od duševne bolesti (psihoze). Samo u nekoliko slučajeva je konstatovano da se radi o nekom obliku duševnog obolenja i to: privremena duševna bolest – faza psihotične dekompenzacije, paranoidni poremećaj ličnosti, duševni poremećaj sa sumanutošću – paranoidna psihoza, epilepsija, paranoidna psihoza (perzistentni poremećaj sa sumanutošću). Ostali poremećaji u

strukturi ličnosti, kao što su emocionalna nestabilnost, sklonost agresivnom ponašanju i ispadima, sumanuta ljubomora, produžena reakcija na stres, posledica su dugotrajne upotrebe alkohola ili zloupotrebe narkotika (kokain, heroin).

Odnos učinilaca prema krivičnom delu

Kakav je odnos izvršilaca prema preduzetoj radnji krivičnog dela izuzetno je značajna okolnost jer je sud uzima u obzir prilikom odmeravanja kazne. Prema odredbi čl. 54 KZ (opšta pravila o odmeravanju kazne), kao jedna od okolnosti koja utiče na odmeravanje kazne navedeno je držanje učinioa posle učinjenog krivičnog dela, a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela.

Za razliku od ranijih istraživanja, kada u spisima predmeta nije bilo dovoljno podataka o tome kakav je odnos učinioa prema izvršenom delu (19,23% predmeta nije sadržalo podatke o ovoj okolnosti), odnosno da li učinilac priznaje delo i izražava kajanje za preduzetu radnju, u ispitivanom uzorku postoje navedeni podaci. Kao i u ranijim istraživanjima, najveći procenat učinilaca – 46% ne priznaje izvršenje dela, ne kaje se i smatra svoj postupak adekvatnim – 22%, neodređeno se izjašnjava 10%, dok 18% samo verbalno izražava kajanje, a samo 4% se stvarno kaje (Tabela 6).

Tabela 6		
	Broj	Procenat
Da, stvarno žaljenje i kajanje	2	4
Neodređeno	5	10
Samo verbalno izražava kajanje	9	18
Ne kaje se/smatra svoj postupak adekvatnim	11	22
Ne priznaje delo	23	46
Ukupno	50	100,0

Sopstvenu odgovornost za nastali događaj ne sagledava najveći procenat učinilaca – 40%, oni čak osporavaju vezu sa događajem, nema ili ne daje objašnjenje 26% učinilaca, 18% učinilaca smatra da je žrtva kriva za nastali događaj, 4% ne krivi ni sebe ni žrtvu, već smatra da je događaj posledica nesrećnih okolnosti, 2% racionalizuje svoju odgovornost bezizlaznošću situacije, a samo 10% uglavnom prihvata svoju odgovornost (Tabela 7). Interesantno je napomenuti da su kod jednog broja učinilaca stav prema izvršenom

krivičnom delu i prihvatanje odgovornosti za događaj uslovljeni određenim krivično-procesnim mogućnostima da se zaključi sporazum o priznanju krivičnog dela sa javnim tužiocem (čl. 313 ZKP) ili da se održi ročište za izricanje krivične sankcije tako da nije potrebno održavanje glavnog pretresa (čl. 512 ZKP).

Tabela 7		
	Broj	Procenat
Uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu	9	18,0
Ne krivi ni sebe ni žrtvu/ događaj smatra nesrećnim sticajem okolnosti	2	4,0
Racionalizuje svoju odgovornost "bezizlaznošću situacije" ("nije bilo izbora")	1	2,0
Ne daje objašnjenje ili ga nema	13	26,0
Uglavnom prihvata sopst- venu odgovornost	5	10,0
Ne priznaje krivično delo, tj. osporava vezu sa događajem	20	40,0
Ukupno	50	100,0

Raniji odnos učinioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela

U svim slučajevima iz ispitivanog uzorka pre izvršenja krivičnog dela postojali su loši odnosi između učinioca i žrtve. Ti loši i poremećeni odnosi su se manifestovali na različite načine kroz ispoljavanje fizičkog i psihičkog nasilja. Često su kod partnerskog nasilja poremećeni odnosi počinjali odmah posle početka zajedničkog života i trajali u dužem vremenskom periodu:

- ⇒ Oštećena i okrivljeni su u bili u braku 40 godina, nasilje je postojalo od početka zasnivanja braka, ali je poslednjih godina kulminiralo i nastao je „pakao od života“;
- ⇒ Okrivljeni je izuzetno teške naravi posebno kada popije, stalno pravi probleme i preti da će ubiti oštećenu koju smatra svojim vlasništvom;
- ⇒ Uvek kada popije okrivljeni postaje agresivan, vređa, preti, udara;

- ⇒ Fizičko i psihičko nasilje je postojalo sve vreme trajanja bračne zajednice i nastavilo se posle razvoda;
- ⇒ Nasilje trajalo petnaest godina;
- ⇒ Sve vreme trajanja bračne zajednice oštećena je trpela fizičko nasilje, okrivljeni je polomio ruku i bio osuđen za krično delo teške telesne povrede;
- ⇒ Stalne svađe i telesno povređivanje šest godina koliko je trajala vanbračna zajednica;
- ⇒ Intenzitet nasilja sina prema roditeljima se povećavao zbog preteranog konzumiranja alkohola i droga;
- ⇒ Između sina, koji je heroinski zavisnik petnaest godina, i roditelja svakodnevno psihičko nasilje;
- ⇒ Od početka zajedničke veze postojalo je psihičko nasilje, kasnije je počelo i fizičko nasilje zbog čega je oštećena napustila bračnu zajednicu;
- ⇒ Dug period primene fizičkog i psihičkog nasilja, ipak oštećena želi da se pomiri sa okrivljenim.

Stepen uračunljivosti učinilaca

Podaci o uračunljivosti izvršilaca u vreme izvršenja dela pokazuju da je najveći procenat učinilaca bio uračunljiv u vreme izvršenja krivičnog dela – 54%. Kod 22% učinilaca konstatovana je smanjena uračunljivost, ali ne bitno, 12% je imalo bitno smanjenu uračunljivost i 4% izvršilaca je bilo neuračunljivo.

Motivi izvršenja krivičnog dela

Neposredni motiv izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici u ispitivanom uzorku nije moguće sa sigurnošću utvrditi jer se u sudskim postupcima ova okolnost ne sagledava. O motivima za izvršenje krivičnog dela moguće je posredno zaključivati na osnovu odbrane okrivljenog i saslušanja oštećenog kao svedoka i drugih svedoka. Prema raspoloživim podacima, kao motivi za izvršenje krivičnog dela nasilja u porodici pojavljuju se: ljubomora; potreba za novcem radi nabavke droge ili alkohola; vraćanja dugova; osveta zbog napuštanja bračne zajednice; ljutnja zbog loših ocena u školi i sl.

2.4. Profil žrtava

Struktura žrtava po polu

Ukupan broj žrtava u istraživanom uzorku je veći od broja učinilaca jer je u pojedinim slučajevima krivično delo izvršeno prema većem broju lica (Tabela 8). Tako je ukupan broj žrtava 61. Kao i u ranijim istraživanjima, veći broj žrtava³⁰ je ženskog pola. Ukupan

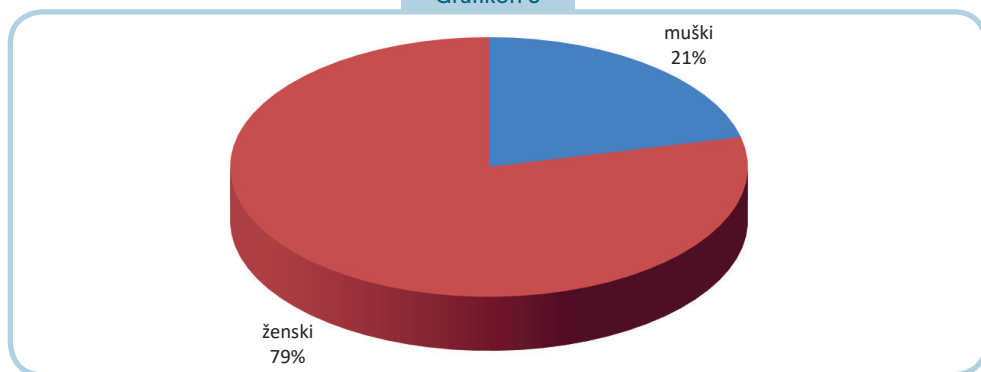
³⁰ Izraz „žrtva“ korišćen je u značenju „oštećenog“ koji je u definisan kao lice čije je kakvo lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povređeno ili ugroženo (čl. 2. st. 11. ZKP „Značenje izraza“).

broj žrtava ženskog pola je 78,7% (u ranijim istraživanjima 80,42%), a muškog pola 21,3% (u ranijim istraživanjima 19,57%) (Grafikon 8)

Tabela 8

	Broj predmeta	Procenat
jedna	41	67,2
dve	7	22,9
tri	2	9,8
Ukupno	61	100,0

Grafikon 8

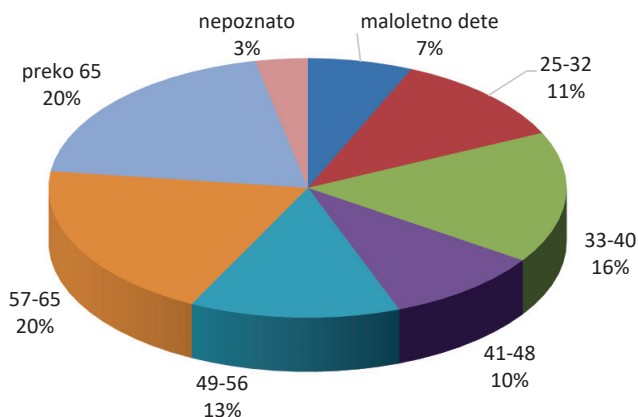
Prebivalište i mesto rođenja

Prebivalište žrtava krivičnog dela nasilja u porodici u mnogo većem broju slučajeva je grad – 86,9%, zatim prigradsko naselje – 8,2%, selo – 4,9%. Mesto rođenja najvećeg broja žrtava takođe je grad – 67,2%. U selu je rođeno 16,4% žrtava, i u prigradskom naselju 6,6%. Za ostale žrtave nema podataka o mestu rođenja.

Uzrast žrtava

Prema podacima iz pregledanih sudskih predmeta, žrtve su različitog uzrasta. Maloletnih žrtava je 6,6%. Punoletne žrtve pripadaju sledećim starosnim kategorijama: 25-32 godine 11,5%, 33-40 godina – 16,4%, 41-48 godina – 9,8%, 49-56 godina – 13,1%, 57-65 godina 19,7%, preko 65 godina 19,7% i nema podataka za 2 žrtve (3,3%) (Grafikon 9). Za razliku od podataka iz ranijeg istraživanja, kada je dominirala uzrasna kategorija žrtava od 41-48 godina (15,62%) i 49-56 godina (15,67%), sada u ispitivanom uzorku preovlađuju lica starijeg uzrasta od 57 godina do preko 65 godina, ukupan procenat je 39,4%.

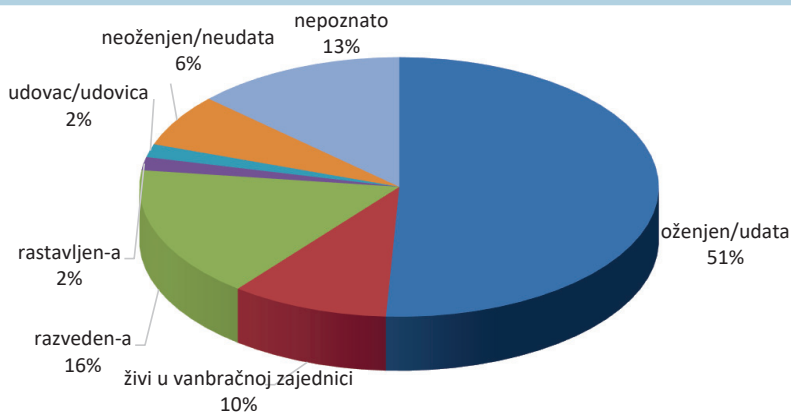
Grafikon 9

Bračno stanje žrtava

S obzirom na to da je u strukturi krivičnih dela nasilja u porodici u velikom procentu zastupljeno partersko nasilje, razumljivo je da je u vreme izvršenja krivičnog dela najveći procenat žrtava bio u braku (50,8%). (Grafikon 10). Ovaj nalaz je sličan sa rezultatima ranijih istraživanja kada su takođe u ispitivanom uzorku preovlađivale žrtve koje su bile u braku u vreme izvršenja krivičnog dela (35,13%). Razvedenih je 16,4% što pokazuje da se partnersko nasilje nastavlja i kada prestane da postoji bračna zajednica. Znatno je manji procenat žrtava koje su u vreme izvršenja krivičnog dela bili rastavljeni (1,6%) ili su udovci/udovice – 1,6%.

Grafikon 10

Broj dece

U pogledu broja dece, najmanji procenat žrtava je bez dece – 11,5%, a najveći broj ima jedno (42,6%) ili dvoje i više dece (39,3%) (Tabela 9)

Tabela 9		
	Broj	Procenat
Bez dece	7	11,5
Jedno dete	26	42,6
Dva i više	24	39,3
Nepoznato	4	6,6
Ukupno	61	100,0

Obrazovanje žrtava

U velikom broju sudskih predmeta – 57,4% nema podataka o obrazovanju žrtava. Isto je pokazalo i ranije istraživanje kada je konstatovano da u 36,88% nema podataka o obrazovanju žrtava. Ovaj nalaz pokazuje da se u sudskom postupku uzima veoma malo podataka o oštećenom, tako da se do podataka o obrazovanju i drugim parametrima vezanim za žrtvu dolazi posredno, na osnovu iskaza žrtve saslušane u svojstvu svedoka, kada sama žrtva saopštava taj podatak ili, ukoliko je vršeno psihološko veštačenje oštećenog, iz nalaza veštaka.

Prema raspoloživim podacima, najviše žrtava, kao i izvršilaca, ima srednje obrazovanje – 21,3%, zatim sledi manji broj žrtava sa višom školom ili fakultetom – 6,6% i osnovnom školom – 4,9%.

Zaposlenost žrtava

Podaci o zaposlenosti žrtava takođe u velikom procentu nisu sadržani u sudskim predmetima koji su bili predmet ispraživanja – 37,7%. Interesantno je da je među žrtvama veliki procenat penzionera – 26,2%, zaposleno je 19,7%, nezaposleno – 4,9%, 6,6% je domaćica i 4,9% učenika. Navedeni rezultati se razlikuju od ranijih istraživanja, kada je u uzorku bilo čak 34,12% zaposlenih žrtava, sa penzionera 11,8%.

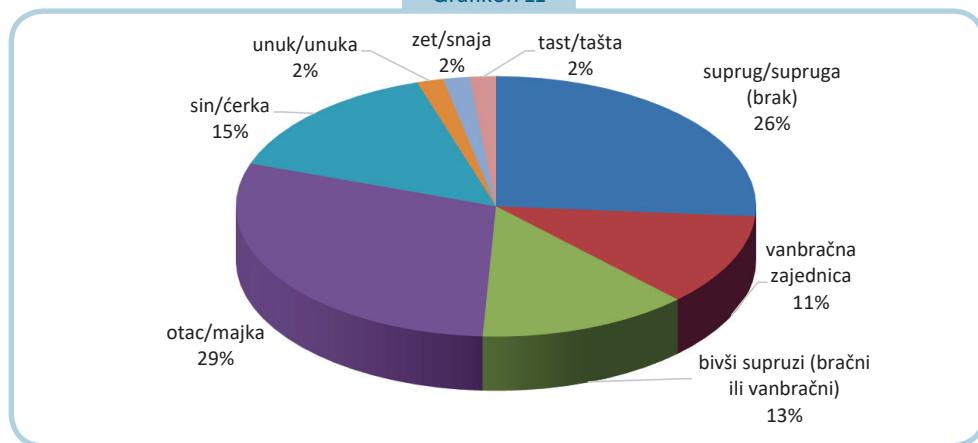
Podaci o zaposlenosti žrtava su takođe retko sadržani u sudskim predmetima. Zbog toga se ne može sa sigurnošću tvrditi da je u ispitivanom uzorku ekonomska nesmostalnost žrtava imala odlučujuću ulogu u etiologiji nasilja u porodici.

Priroda odnosa između učinilaca i žrtava

Kao ranije istraživanje, kada je konstatovano da je dominantan oblik nasilja u porodici partnersko nasilje - nasilje prema bračnom supružniku i vanbračnom partneru (48,90%

i 18,20%), ovo istraživanje je takođe pokazalo da je dominantan oblik nasilja u porodici partnersko nasilje. (Grafikon 11). Partnersko nasilje je zastupljeno u braku – 26,2%, između bivših bračnih i vanbračnih partnera – 13,1% i u vanbračnoj zajednici – 11,5%, što u ukupnom procentu iznosi 50,8%. U visokom procentu je zastupljen odnos između roditelja i dece (roditelji su žrtve, deca izvršioci) – 29,5%. I odnos između dece i roditelja (deca su žrtve, roditelji izvršioci) – 14,8%. U znatno manjem procentu su zastupljeni ostali članovi porodice kao žrtve: unuk/unuka – 1%, zet/snaja – 1%, tast/tašta – 1%.

Grafikon 11

Postojanje oružja kod žrtve i alkoholisanost u vreme izvršenja krivičnog dela

Za razliku od učinilaca koji su u većini slučajeva imali i koristili oružje prilikom izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st.2 žrtve nisu imale oružje – 96,7% niti su ga upotrebile – 93,4%. Takođe, za razliku od učinilaca koji su u većini slučajeva bili pod uticajem alkohola u vreme izvršenja krivičnog dela, žrtve u 86,9% slučajeva nisu u vreme izvršenja krivičnog dela bile pod uticajem alkohola.

Odnos učinioca i žrtve pre podnošenja krivične prijave i reagovanje na ranije akte nasilja

Kao što smo već konstatovali, prema podacima iz analiziranih predmeta, nasilje prema članovima porodice ispoljavano je u dužem vremenskom periodu. Iz navoda u krivičnoj prijavi i iz iskaza žrtava koje nisu odbile da svedoče i koje su saslušane kao svedoci na glavnom pretresu, vidi se da je najveći broj žrtava bio zlostavljan pre kritičnog događaja stalno ili povremeno u dužem vremenskom periodu. U mnogim predmetima sreću se svedočanstva žrtava da su fizičkom i psihičkom nasilju bile izložene od samog zasnivanja braka, odnosno vanbračne zajednice. Na osnovu ovih podataka se može zaključiti da akti nasilja u porodici nisu izolovani incidenti, već da su pokazatelji obrasca zlostavljanja, koje se dešavalo u dužem vremenskom periodu. Ipak, treba napomenuti da je, za razliku od

navoda u krivičnoj prijavi i izjave odmah posle kritičnog događaja, jedan broj žrtava u daljem toku postupka menjao iskaz i negirao ranije date izjave o postojanju nasilja želeći da zaštite okrivljenog.

Kao i ranija istraživanja i ovo je pokazalo da većina žrtava nije tražila pomoć od institucija iako su nasilju bile izložene tokom dugog vremenskog perioda. Čak 91,8% žrtava nije tražilo pomoć Centra za socijalni rad ili drugih institucija koje se bave zaštitom žrtava. Samo 8,1% ili samo 5 žrtava je obavestilo Centar za socijalni rad, od toga je jedna žrtva je bila smeštena u prihvatilište gde je sa detetom provela četiri meseca. U jednom slučaju je traženo mišljenje Autonomnog ženskog centra, koje se nalazi u spisima predmeta. Žrtve se nisu obraćale institucijama ni u onim slučajevima kada su učinioci bili u više navrata lečeni u psihijatrijskim ustanovama. To znači da se i pored brojnih kampanja o nultoj toleranciji nasilja i bolje medijske pokrivenosti pojave nasilja, žrtve još uvek nisu ohrabrine i stekle poverenje da traže pomoć.

Slična je situacija i kad je u pitanju prijavljivanje nasilja policiji: u 78,6% slučajeva nije bilo ranijeg prijavljivanja nasilja policiji, u 21,4% žrtve su prijavljivale nasilje policiji i ranije, pa je u nekim slučajevima vođen krivični ili prekršajni postupak. U poređenju sa podacima iz prethodnog istraživanja, smanjen je broj slučajeva nasilja u porodici koji su prijavljivani policiji (ranije istraživanje 39,7% prijava), što znači da su žrtve i dalje neodlučne i zaplašene reakcijom nasilnika. U jednom slučaju nasilja, policija je dva puta bila obavestavana i dolazila je na poziv oštećene, ali je oštećena u daljem postupku odustajala od krivičnog gonjenja jer je okrivljeni obećavao da „neće više“. Jedna žrtva je izjavila da je bilo sramota da prijavljuje, dok je druga smatrala da će se nasilnik promeniti i da se nasilje neće ponavljati. Kada se nasilje ispoljava prema roditeljima, oni često ne žele da prijave nasilje jer se radi o posebnom emotivnom odnosu prema nasilniku. Ipak, strah od nasilnika i pretnje koje on upućuje žrtvi jedan od najčešćih razloga zbog kojih su ostajale da žive sa nasilnikom. Mnoge žrtve su neprijavljivanje nasilja opravdavale strahom da će im optuženi onemogućiti da viđaju svoju decu, pri čemu su sve one ovaj vid pretnji smatrale realnim. U pregledanim sudskim predmetima nije bilo detaljnih podataka o odnosu policijskih službenika prilikom prijavljivanja nasilja u porodici prema žrtvi niti se na osnovu iskaza žrtava saslušanih kao svedoka može zaključiti kako je policija reagovala. Ipak, nesumnjivo je da je u slučajevima nasilja u porodici od izuzetnog značaja kakav je profesionalni odnos osoblja u institucijama kojima se žrtva obraća za pomoć; ukoliko prilikom prvog prijavljivanja dela ne naiđe na poverenje i podršku, mala je verovatnoća da će se ponovo obratiti i zatražiti pomoć.

2.5. Krivični postupak – sadržina, tok i trajanje

Krivični postupak se vodio u najvećem broju slučajeva u okviru uzorka prema izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 – 64%, zatim prema izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 2 – 22%, čl. 194 st.3 – 12% i čl. 194 st. 5 – 2%.

I prema podacima koje su dostavili sudovi u Beogradu postupajući po zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja pokazuju, procesuirana krivična dela nasilja u porodici najčešće su kvalifikovana kao osnovni oblik dela – čl. 194. st. 1. KZ (Tabele 10, 11 i 12).

Tabela 10
Prvi osnovni sud u Beogradu

Oblik dela	Član 194. st. 1. KZ	Član 194. st. 2. KZ	Član 194. st. 3. KZ	Član 194. st. 4. KZ	Član 194. st. 5. KZ	Ukupno
2014.	32	7	5	/	2	
2015.	80	30	8	/	6	

Tabela 11
Drugi osnovni sud u Beogradu

Oblik dela	Član 194. st. 1. KZ	Član 194. st. 2. KZ	Član 194. st. 3. KZ	Član 194. st. 4. KZ	Član 194. st. 5. KZ
2014.	140	36	33	1	6
2015.	56	12	11	/	2

Tabela 12
Treći osnovni sud u Beogradu

Oblik dela	Član 194. st. 1. KZ	Član 194. st. 2. KZ	Član 194. st. 3. KZ	Član 194. st. 4. KZ	Član 194. st. 5. KZ
2014.	13	2	3	/	1
2015.	26	4	3	/	1

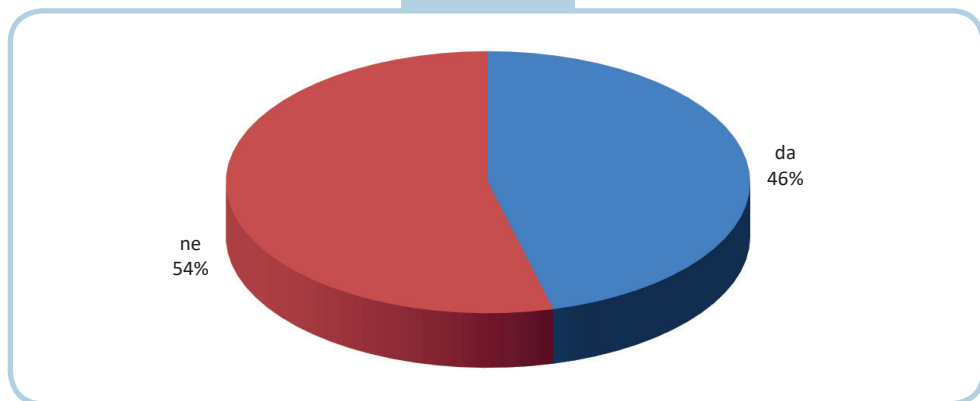
2.5.1. Pritvor

Za razliku od ranijeg istraživanja čiji rezultati pokazuju da je pritvor određivan vrlo retko, samo u 12,9% slučajeva, ovo istraživanje je pokazalo da je određivanje pritvora učinio-cima krivičnog dela nasilja u porodici bilo mnogo češće, čak u 46% slučajeva (Grafikon 12).

Češće određivanje pritvora izvršiocima na osnovu zakonskih razloga za određivanje pritvora, među kojima dominira opasnost da će okrivljeni ponoviti izvršenje krivičnog dela,

odnosno izvršiti delo kojim pretili, pokazuje da se problemu nasilja u porodici prilikom procesuiranja od strane sudova prilazi na mnogo odgovorniji način.

Grafikon 12

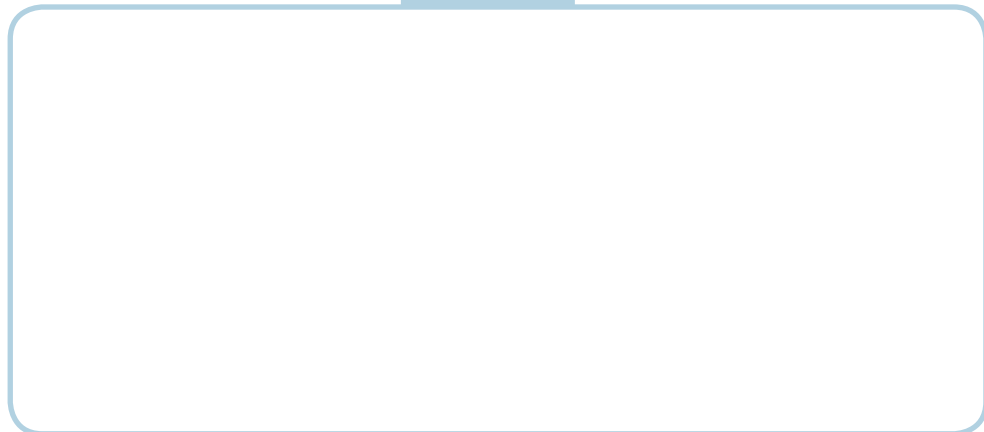
Određivanje pritvora zbog mogućeg uticaja na svedoke, što je jedan od zakonskih razloga za određivanje pritvora, bilo je mnogo manje zastupljeno. Istraživanje je, međutim, pokazalo, da izvršioци nasilja itekako imaju uticaj na svedoke, posebno na žrtve, o čemu svedoči veliki broj žrtava koje kasnije odbijaju da svedoče na glavnom pretresu i izjavljuju da se ne pridružuju krivičnom gonjenju.

2.5.2. Dokazi

U istraživanom uzorku najčešće izvođeni dokazi bili su: uvid u medicinsku dokumentaciju, sudskomedicinsko veštačenje i veštačenje neuropsihijatra i psihologa, ispitivanje okrivljenih, saslušanje svedoka, saslušanje oštećenih kao svedoka, saslušanje profesionalaca iz centra za socijalni rad.

2.5.3. Način okončanja postupka

U pravnosnažno okončanim predmetima najviše je doneto osuđujućih presuda 92%. U jednom slučaju je doneta oslobađajuća presuda i to u drugostepenom postupku zbog nedostatka dokaza, a u jednom predmetu je obustavljen postupak zbog odustanka javnog tužioca (oštećena nije nastavila krivično gonjenje) (Grafikon 13).

Iako se u praksi nasilje u porodici, po pravilu, vrši kontinuirano i redovno se ispoljava u dužem vremenskom periodu, pojedinačni akt nasilja prema članu porodici, takođe, sam po sebi, predstavlja dovoljan pravni osnov za kažnjavanje nasilnika. Eventualni propust suda da sankcioniše izvršenje nasilja u porodici, čak i kad je najlakšeg oblika, veoma je opasno jer kod nasilnika može izazvati uverenje da je primena nasilja legalna i legitima, što može uticati da nasilje poprimi drastičniji oblik i izazove teže posledice. Iz obrazloženja sudskih odluka u ispitivanom uzorku može se zaključiti da je došlo do izvesnih pozitivnih pomaka u pogledu razumevanja samog fenomena nasilja u porodici i potrebe da ono bude sankcionisano i u „ranim fazama“, što potvrđuje i činjenica da se kontinuitet u ispoljavanju nasilja uglavnom ne smatra bitnim elementom dela.

2.5.4. Žalba

Kad je reč o izjavljivanju žalbe, treba konstatovati da u velikom broju predmeta iz istraživanog uzorka u kojima je doneta prvostepena odluka žalba nije izjavljena – 76%. Žalba je na prvostepene presude je izjavljena u 12 slučajeva (24%). U jednom predmetu je zaključen sporazum o priznanju krivičnog dela.

Prema podacima iz sudskih predmeta, žalba je izjavljivana iz svih razloga iz kojih se, po zakonu, presuda krivičnog suda može pobijati: zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, zbog povrede krivičnog zakona, zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog odluke o krivičnim sankcijama. U žalbama koje su izjavljivali okrivljeni, odnosno njihovi branioci jedan od najčešćih žalbenih razloga bio je pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, pri čemu je materijalna neispravnost presude obrazlagana time da je presuda zasnovana samo na iskazu oštećene osobe, koji je, prema navodima iz žalbe, bio protivrečan, nelogičan i nepotpun. Takođe, predmet pobijanja u ovim žalbama bila je i odluka o kazni, za koju su žalioци tvrdili da je pogrešno odmerena.

2.5.5. Trajanje postupka

Jedan od značajnih faktora delotvornosti krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici jeste efikasnost postupanja u procesuiranju krivičnih dela nasilja u porodici. Zahtev da postupak bude brz i efikasan proističe i iz prava na suđenje u razumnom roku, kao jednog od osnovnih procesnih ljudskih prava garantovanih čl. 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koju je naša država ratifikovala.³¹ Pravo na suđenje u razumnom roku, bazirano na idejama prirodne (fundamentalne) pravde, sastavni je deo prava na pravično suđenje, kao posebnog i autonomnog ljudskog prava,³² čije je ostvarivanje od suštinske važnosti za razvoj demokratije i principa vladavine prava. Etabliiranje prava na pravično suđenje u nacionalni pravni sistem, kao i njegova standardizacija i internacionalizacija, izraz su potrebe da putem odgovarajućih procesnih garancija obezbedi adekvatna zaštita integriteta pojedinca, kao i pružanje kvalitetne, efektivne i ekspeditivne pravne zaštite.³³

Da bismo sagledali efikasnost sudskog postupka, trajanje postupka smo posmatrali kroz pet faza: od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta; od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude; od podnošenja krivične prijave do donošenja drugostepene presude; od podnošenja krivične prijave do nastupanja pravosnažnosti; od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude (Tabela 13).

31 Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, izmenjene u skladu sa Protokolom broj 11, Protokola uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Protokola broj 4 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kojim se obezbeđuju izvesna prava i slobode koji nisu uključeni u Konvenciju i Prvi Protokol uz nju, Protokola broj 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda o ukidanju smrtne kazne, Protokola broj 7 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Protokola broj 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Protokola broj 13 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda o ukidanju smrtne kazne u svim okolnostima, «Službeni list SCG - Međunarodni ugovori», br. 9/2003 od 26.12.2003. godine.

32 "Right to a fair trial" (engl.), U domaćoj literaturi za označavanje ovog prava koriste se različiti izrazi: "pravo na pravično suđenje", "pravo na pošteno suđenje", "pravo na pravično dodeljivanje pravde", "pravo na pravedan proces", "pravo na pravično i zakonito suđenje" i dr. Pravo na pravično suđenje predviđeno je i u ranije usvojenim dokumentima Ujedinjenih nacija u domenu ljudskih prava. Videti čl. 10. Opšte deklaracije o pravima čoveka, kao i odredbu čl. 14. st. 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (International Covenant on Civil and Political Rights), koja glasi: "Svi su jednaki pred sudovima. Svako ima pravo da zakonom određeni nadležni, nezavisni i nepristrani sud nepristrano i javno usputa njegov predmet i odluci o opravdanosti svake krivične optužbe koja je protiv njega podignuta ili spora o građansko-pravim pravima i obavezama."

33 O pravu na suđenje u razumnom roku i njegovoj zaštiti pred Evropskim sudom za ljudska prava, detaljno: Van Dijk, Van Hoof, 1998; Mole, Harby, 2006: 26-27; Petrušić, 2005: 199-221).

Tabela 13

	Krivična prijava/ optužni akt	Optužni akt/ prvostepena presuda	Krivična prijava/ drugostepena presuda	Krivična prijava/ pravos- nažnost	Prvostepena presuda/ drugostepena presuda
Do 1 mesec	19(38%)	7(14%)	0	1(2%)	0
1 - 3 meseca	1 (2%)	18 (36%)	0	6 (12%)	5(10%)
3-5 meseci	6 (12%)	9 (18%)	3(6%)	5 (10%)	3(6%)
5-7 meseci	1(2%)	6(12%)	1(2%)	4 (8%)	1(2%)
7-10 meseci	7(14%)	5(10%)	0	7 (14%)	1(2%)
10 - 12 meseci	1(2%)	0	2 (4%)	6 (12%)	1(2%)
1 godina do 2 godine	10(20%)	3(6%)	1(2%)	10 (20%)	1(2%)
2 godine do 4 godine	5 (10%)	1(2%)	3(6%)	7 (14%)	0
4 godine do 5 godina	0	0	1(2%)	2 (4%)	0
Preko 5 godina	0	1(2%)	1(2%)	2 (4%)	0
UKUPNO	50	50	12	50	12

Prema podacima iz tabele, od podnošenje krivične prijave do nastupanja pravosnažnosti protekne prilično dug vremenski period. U poređenju sa podacima iz ranijeg istraživanja, efikasnost u postupanju nije bitno povećana.

Ako se postupak posmatra po fazama, može se videti da je najkraća prva faza, period od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta. Prosečno vreme koje je potrebno da se provere navodi krivične prijave i podigne optužni akt, u proseku traje do mesec dana – 38%, što zaista pokazuje izuzetnu efikasnost. Međutim, u jednom broju predmeta 10 (20%), ova etapa postupka trajala je jednu do dve godine i dve do četiri godine – 5 (10%), što je zaista nedopustivo dug period za utvrđivanje odlučujućih činjenica za pokretanje krivičnog postupka kada se radi o krivičnom delu nasilja u porodici.

Prema podacima iz ispitivanog uzorka, faza od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude u najvećem broju slučajeva 18 (36%) traje od mesec dana do tri meseca i od tri meseca do pet meseci – 9 (18%), što predstavlja relativno kratak period s obzirom na to da se u ovoj fazi odvija najznačajniji deo krivičnog postupka. Vremenski interval od podnošenja krivične prijave do donošenja drugostepene odluke u 12 predmeta u kojima je podneta žalba na prvostepenu presudu i doneta drugostepena presuda, u tri slučaja (6%) iznosio je čak od dve do četiri godine. Efikasnost postupka se najbolje sagledava praćenjem vremenskog intervala od podnošenja krivične prijave do pravnosnažnosti prvostepene presude. U jednom slučaju ova faza je izuzetno kratko trajala samo 23 dana. Najduže trajanje postupka od podnošenja krivične prijave do pravnosnažnosti zabeleženo je u deset predmeta (20%) od jedne do dve godine i od dve do četiri godine u sedam slučajeva (14%). Manji broj predmeta – 2 (4%) okončan je u intervalu četiri do pet godina i preko pet godina. U jednom slučaju otac je izvršio krivično delo nasilja u porodici prema svom desetogodišnjem maloletnom sinu i krivični postupak je pokrenut zbog krivičnog dela nasilja u porodici (čl. 194 st. 3, kada je žrtva maloletno lice) izvršenog 2006. godine, međutim postupak je veoma dugo trajao, tako da je oštećeni sin u međuvremenu postao punoletan (presuda je postala pravnosnažna 2016. godine). Trajanje postupka od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude je znatno kraće. Najčešće taj deo postupka traje od 1-3 meseca (10%) i od 3 do 5 meseci (6%).

2.6. Vrsta i visina izrečenih krivičnih sankcija

Pregledom pravosnažnih sudskih odluka u okviru istraživanog uzorka, utvrdili smo da su izvršiocima izricane sledeće krivične sankcije: kazna zatvora, kazna zatvora sa primenom elektronskog nadzora, kazna zatvora koju će osuđeni izdržavati u prostorijama u kojima stanuje bez primene elektronskog nadzora, kazna zatvora uz primenu elektronskog nadzora i mera bezbednosti, kazna zatvora i mera bezbednosti, uslovna osuda, oslovna osuda i mera bezbednosti, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, mera bezbednosti, novčana kazna i uslovna osuda. Najviše je izrečeno uslovnih osuda - 29 ili 63,04%, što je u skladu sa ranijim istraživanjima kada je konstatovano da je uslovna osuda dominantan oblik krivične sankcije. Kazna zatvora (svi oblici) bila je izrečena u 36,95% slučajeva.

Najmanje je izrečeno samo mera bezbednosti (2 ili 4% - mere bezbednosti su uglavnom izricane uz kaznu zatvora ili uslovnu osudu). (Tabela 14, Grafikon 14).

Tabela 14		
	Broj	Procenat
Kazna zatvora	5	10,86
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje sa primenom elektronskog nadzora	4	8,69
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje bez elektronskog nadzora i mera bezbednosti	1	2,17
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje uz primenu elektronskog nadzora i mera bezbednosti	1	2,17
Kazna zatvora i mera bezbednosti	6	13,04
Uslovna osuda	15	32,60
Uslovna osuda i mera bezbednosti	12	26,08
Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom	1	2,17
Uslovna osuda i novčana kazna	1	2,17
Ukupno osuđujućih presuda	46	92
Mera bezbednosti	2	4
Obustavljen postupak	1	2
Oslobađajuća presuda	1	2
Ukupno	50	100,0

Grafikon 14

Ukupan broj mera bezbednosti koje su izrečene samostalno, uz kaznu zatvora i uslovnu osudu je 22. Izricane su mera bezbednosti obaveznog lečenja narkomana u Specijalnoj bolnici za bolesti zavisnosti u Beogradu, mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara u ustanovi, mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi, mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. S obzirom na to da je veliki broj krivičnih dela izvršen usled prekomerne upotrebe alkohola i da je veliki broj učinilaca i pre izvršenja krivičnog dela prekomerno konzumirao alkohol,

najviše je izricana mera bezbednosti obaveznog lečanja alkoholičara. Mera zabrane približavanja i komuniciranja sa oštećenim izrečena je u četiri slučaja.

U pogledu dužine izrečenih kazni zatvora, najkraća je kazna zatvora u trajanju od 48 dana izrečena je u jednom slučaju, a najduže kazna zatvora u trajanju od 6 meseci i godinu dana izrečene su u 29,4% slučajeva. (Tabela 15).

Tabela 15		
	Broj	Procenat
48 dana	1	5,9
6 meseci	5	29,4
8 meseci	2	11,8
1 godina	5	29,4
1 godina i 4 meseci	1	5,9
1 godina i 6 meseci	1	5,9
2 godine	1	5,9
3 godine i 4 meseci	1	5,9
Ukupno	17	100,0

Analiza vrste i visine odmerenih kazni za izvršena krivična dela nasilja u porodici pokazuje da su kazne prilično blage, imajući u vidu društvenu opasnost dela, način izvršenja, i činjenicu da je većina učinilaca i ranije ispoljavala nasilničko ponašanje. Ovakvoj kaznenoj politici svakako doprinosi i činjenica da je od samog događaja, odnosno od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude i odluke o kazni, u pojedinim slučajevima protekao duži vremenski period i da je za to vreme došlo do znatnih promena u porodičnim odnosima. Osim toga, u nekim slučajevima, kada je okrivljeni priznao izvršenje dela, bili su ispunjeni zakonski uslovi za zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela sa javnim tužiocem, koji je sud prihvatio ili je održano ročište za izricanje krivične sankcije, što je svakako uticalo da sud bude blaži u pogledu kažnjavanja.

Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne, veoma je važno koje okolnosti sud uzima kao relevantne i kako procenjuje njihov uticaj. U skoro svim predmetima u kojima su donete prvostepene presude i u kojima je postojalo obrazloženje presude (u 28 presuda nije bilo obrazloženja) bilo je moguće ispitati koje je okolnosti sud uzeo u obzir prilikom odmeravanja, kojim se razlozima rukovodio kad je našao da kaznu treba ublažiti, optuženog uslovno osuditi, da li i koju meru bezbednosti treba izreći, što je, inače, dužnost suda, predviđena čl.54 ZKP. U analiziranim prvostepenim presudama, kao olakšavajuće okolnosti, navedene su: okrivljeni je delimično ili potpuno priznao izvršenje krivičnog dela, pokajao se, otac je troje dece od kojih sam čuva dvoje, nije osuđivan, mlad čovek, korektno držanje pred sudom, godine starosti, kajanje zbog izvršenog krivičnog dela, jaka samoinicijativa za lečenje, okrivljeni je bio u stanju bitno smanjene urečunljivosti, fakultetsko obrazovanje – magistar, lične i porodične prilike, protek vremena od poslednjeg izvršenog krivičnog dela, okrivljeni nema imovinu, oštećena se nije pridružila gonjenju, oštećena nije istakla imovinskopравни zahtev jer se okrivljeni promenio i dobar je prema njoj, zdravstveno stanje, postojanje svesti kod okrivljenog da je pogrešio.

Kao i u ranijem istraživanju i u ovom istraživanju se može konstatovati da za razliku od olakšavajućih okolnosti, koje se u najčešće u velikom broju navode u sudskim presudama, broj otežavajućih okolnosti se znatno manje pominje. U relativno velikom broju predmeta sud uopšte nije navodio otežavajuće okolnosti. U predmetima u kojima je sud našao da postoje otežavajuće okolnosti, kao najčešće, pojavljuju se: ranija osuđivanost za druga krivična dela, ranija osuđivanost za istovrsno krivično delo nasilje u porodici, osuđivanost za krivična dela sa elementom nasilja, činjenica da prethodno izrečene kazne nisu korigovale ponašanje okrivljenog, ranije prekršajno kažnjavanje, pojačan stepen krivice, ranije prekršajno kažnjavanje, jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra.

Na osnovu podataka iz obrazloženja sudskih presuda može se zaključiti da je u mnogim predmetima sud sasvim uopšteno navodio različite okolnosti, ne udubljujući se u stvarni efekat njihovog dejstva. Takođe, uočen je automatizam prilikom utvrđivanja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti jer su navođene pojedine okolnosti iz same zakonske odredbe, pri čemu se nije uzimala u obzir činjenica da se radi o nasilnim odnosima u porodici koji imaju viši stepen opasnosti u odnosu na druge oblike nasilničkog ponašanja.

3. Sudska praksa u Nišu

3.1. Opšti podaci o sudskim predmetima

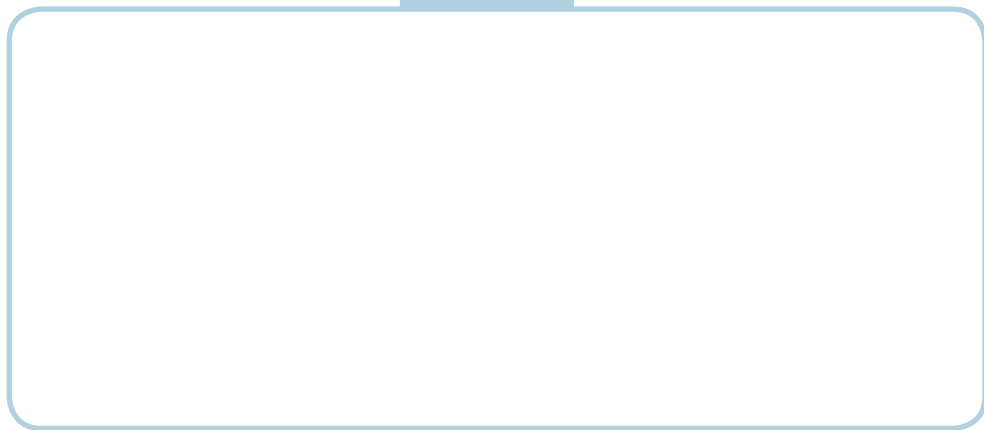
Pregledano je ukupno 25 sudskih predmeta iz nadležnosti Osnovnog suda u Nišu.

3.2. Fenomenologija krivičnog dela nasilja u porodici

Oblik izvršenja

U istraživanom uzorku od 25 sudskih predmeta, 25 učinilaca je izvršilo ukupno 33 krivičnih dela nasilja u porodici (Grafikon 15). Najveći procenat izvršenih krivičnih dela ima teži oblik krivičnog dela nasilja u porodici (63,6%) i to: 39,4% ima karakteristike drugog oblika krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 2 i trećeg oblika iz čl. 194 st. 3 (24,2%). Manje je zastupljeno izvršenje krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 (33,3%), što se znatno razlikuje od uzorka predmeta iz Beograda i Novog Sada, gde preovlađuje lakši oblik krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1. (64% Beograd i 96,6% Novi Sad). Krivično delo nasilja u porodici iz čl. 194 st. 5 izvršeno je u jednom slučaju (3,03%).

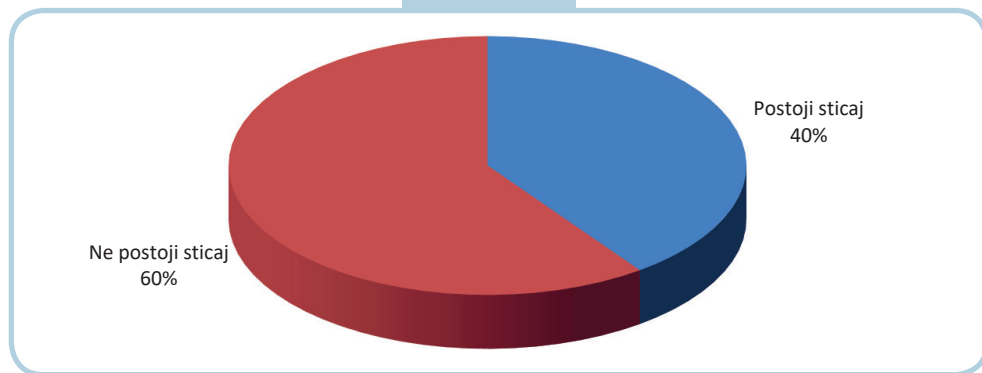
Grafikon 15

Sticaj krivičnih dela

Slično uzorku predmeta iz Beograda i Novog Sada, najveći procenat krivičnih dela nije izvršen u sticaju – 60% (Grafikon 16). U sticaju je izvršeno 40% krivičnih dela, što je znatno veći procenat nego u Beogradu (16%) i Novom Sadu (7,7%).

Grafikon 16

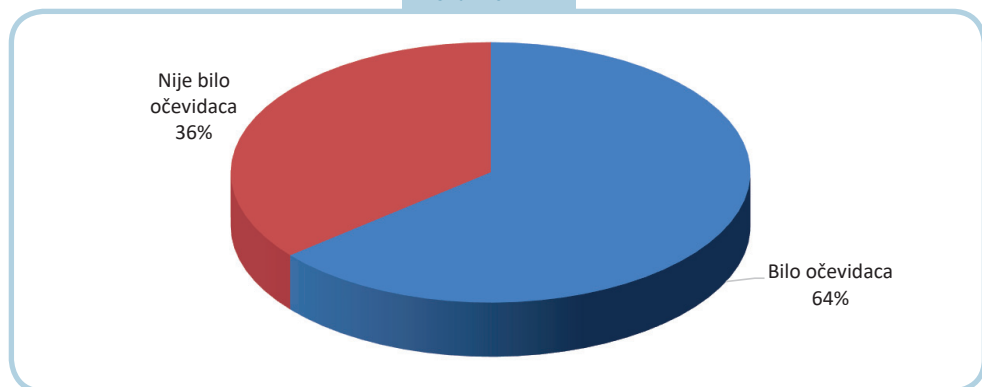

Saučesništvo

U okviru ispitivanog uzorka nije bilo nijednog oblika saučesništva. Učinioci su sami izvršavali krivično delo nasilja u porodici. Iste rezultate je pokazalo istraživanje u Beogradu.

Interesantno je da je prilikom izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici u 64% predmeta bilo očevidaca prilikom izvršenja krivičnog dela. Najčešće su to bila deca i drugi članovi porodice, ali i susedi, koji su saslušavani kao svedoci u krivičnom postupku (Grafikon 17).

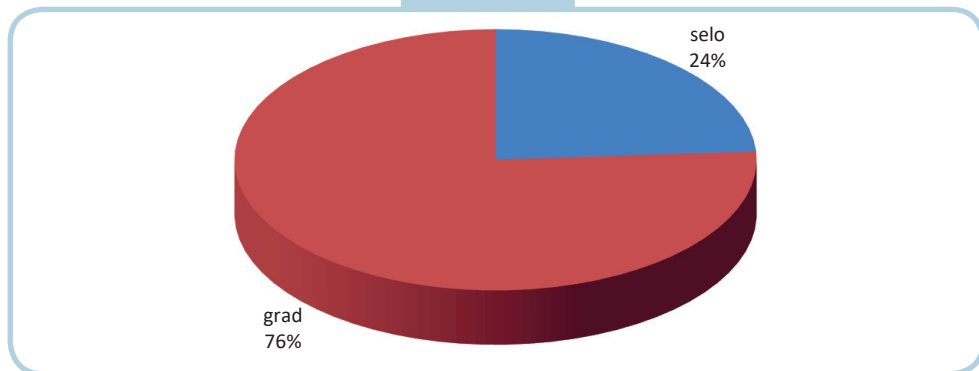
Grafikon 17

Mesto izvršenja

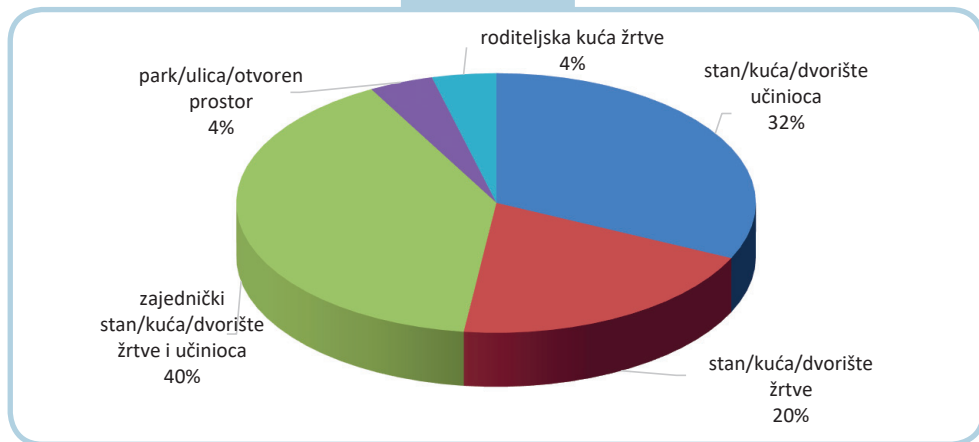
Mesto izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici je u većem procentu grad 76%, selo je zastupljeno sa 24% u uzorku pregledanih predmeta. Kod svih krivičnih dela mesto izvršenja je isto kao i mesto stanovanja izvršioca i žrtve (Grafikon 18).

Grafikon 18

Konkretno mesto (prostor) izvršenja je najčešće zajednički stan/kuća/dvorište žrtve i učinioca – 40%, stan/kuća/dvorište učinioca – 32% i stan/kuća/dvorište žrtve – 20%. Najmanje krivičnih dela je izvršeno na otvorenom prostoru i u roditeljskoj kući žrtve – 4% (Grafikon 19).

Grafikon 19

Vreme izvršenja krivičnog dela

Najviše krivičnih dela nasilja u porodici u okviru uzorka izvršeno je u jesen – 28%, podjednako u proleće i leto – 20%, zatim u zimu i u dužem vremenskom periodu – 16%. Ovi podaci se mnogo ne razlikuju u odnosu na vremenske intervale izvršenja krivičnih dela u Beogradu, gde preovlađuju krivična dela nasilja u porodici izvršena u leto (30%) i jesen

(28%). Razlika postoji u odnosu na Novi Sad gde je u proleće izvršeno najviše krivičnih dela nasilja u porodici – 32%. Posmatrano u odnosu na doba dana kada se izvršava krivično delo nasilja u porodici, u najviše slučajeva gde je konstatovano vreme izvršenja dela (19), krivično delo je izvršeno u popodnevnom ili večernjim časovima – 14 (56%). Možemo da konstatujemo da podaci o vremenu izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici imaju vrednost fenomenološkog sagledavanja ove pojave, ali nisu od uticaja na etiologiju ovog krivičnog dela.

Sredstva izvršenja

Sredstva izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici u ispitivanom uzorku su različiti predmeti, počev od korišćenja određenih delova tela (šaka, ruka, pesnica, noga), različitih predmeta (kaiš, cepanica, motka, metalna cev, bejzbol palica, drvena noga od stola) pa do hladnog oružja (nož, sekira, satara). Za razliku od istraživanja u Beogradu i Novom Sadu gde je bilo najzastupljenije fizičko nasilje bez upotrebe oruđa ili oružja, među krivičnim delima iz istraživnog uzorka u Nišu najveći procenat je krivičnih dela nasilja u porodici izvršenih uz upotrebu oruđa, oružja ili sredstva podobnog da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši – 48%, dok je fizičko nasilje bez upotrebe oruđa ili oružja bilo zastupljeno sa 40%. Psihičko nasilje je postojalo samo u jednom slučaju (4%), a kumulativno fizičko i psihičko nasilje u dva slučaja (8%).

Načini izvršenja

Načini izvršenja krivičnog dela zavisili su od vrste nasilja (fizičko, psihičko), ali i od sredstava izvršenja.

Fizičko nasilje vršeno je na različite načine, među kojima su: udaranje drvenim naslonom od fotelje, hvatanje rukama za vrat i stezanje, udarac otvorenom šakom u predelu lica, udaranje pesnicom u glavu, udaranje kajišem po leđima, gađanje vcepanicom, udaranje drvenom motkom, šutiranje, čupanje za kosu, udaranje metalnom šipkom itd.

Psihičko nasilje izvršavano je psovanjem, vređanjem pogrdnim imenima („kurva“, „seljančura“ „bezvredna“ i dr), pretnjama ubistvom i sl.

Analiza opisa izvršenih krivičnih dela pokazuje da je nasilje po načinu izvršenja i posledicama bilo veoma brutalno, da nasilnici primenjuju veoma širok repertoar nasilja i da su posledice nasilja veoma teške, što ilustruju sledeći primeri:

⇒ Okrivljeni je suprugu udario drvenim naslonom od fotelje i naneo joj povrede u vidu rasekotine, kada je ušla u sobu gde je on bio sa drugom ženom i zatražila cigaretu. Druga žena je živela sa njima šest meseci, posle ovog događaja oštećena je nastavila da živi sa njima i boravila u drugoj sobi sa decom i majkom okrivljenog. Okrivljeni je ponovo napao i slomio joj ruku. Smeštena je u sigurnu kuću, a deca su odlukom Centra za socijalni rad

smeštena u hraniteljsku porodicu. Posle razvoda, dece su ostala u hraniteljskoj porodici i pokrenut je postupak za lišenje roditeljskog prava oba roditelja.

- ⇒ Posle dolaska kući okrivljeni je u alkoholisanom stanju udario je maloletnu ćerku spoljnim delom šake u predelu čela, oštećena se onesvestila i udarila u sto, od čega je zadobila povrede u vidu magnječenja kože gornje usne – laka telesna povreda, a zatim je i suprugu, koja je prišla da pomgne ćerki, uhvatio rukama za vrat i stegao, usled čega je zadobila laku telesnu povredu u vidu nagnječenja kože vrata obostrana.
- ⇒ Okrivljeni je pretio ocu da će da ga zakolje, a zatim ga pesnicom udario u nos od čega je oštećeni pao na pod, a okrivljeni je nastavio da ga udara pesnicama i šutira nogama po glavi i telu usled čega je oštećeni zadobio teške telesne povrede.
- ⇒ Okrivljeni je sumnjao u vernost oštećene i hteo je da joj oduzme mobilni telefon da pregleda poruke. U vidno pijanom stanju posle kraće svađe oštećenog je uputio uvredljive reči da je “svrljiška kurva”, da će da joj pokaže ko je on, da je neodgovorna majka, gurao je rukama, pretio da će je ubiti, zadao udarac otvorenom šakom u predelu lica, što je imalo za posledicu laku telesnu povredu.
- ⇒ U pijanom stanju okrivljeni je zahtevao je od oštećenog (svog dede) da mu donese piće, pa kad je on to odbio, okrivljeni je oštećenom i svojoj majci uputio više pogrednih reči, bacio mobilni telefon, razbio daljinski upravljač od televizora, prevrnuo stolicu, pa kada je oštećeni prišao da bi ga sprečio da dalje razbija stvari, okrivljeni ga je najpre udario glavom u predelu nosa, a zatvorenim šakama zadao više udaraca u predelu lica i glave, s oba kojih udaraca je oštećeni zadobio lake telesne povrede u vidu krvavih podliva ispod očiju.
- ⇒ Prvi događaj: oštećenu – bivšu suprugu, okrivljeni je nogom je šutnuo u desnu butinu, pa, kada je počela da beži, on je pojurio sustigao ispred ulaznih vrata kuće, pesnicom i nogom je udario u predelu leđa i stomaka i više puta po ramenima u glavi, od kojih udaraca je zadobila lake telesne povrede. Drugi događaj: posle odbijanja oštećene da uđe u automobil okrivljenog, okrivljeni je primenom sile ugurao u automobil, odvezao do Vrežine, pa kada je oštećena izašla iz automobil, pesnicom je udario u glavu, od kog udarca je oštećena pala, zatim je vređao i pesnicama udario više puta u predelu glave i ramena. Treći događaj: okrivljeni je došao do ulaznih vrata kuće gde živi njegova maloletna ćerka sa majkom, počeo da šutira vrata pa kad mu je ćerka pitala zašto to radi i šta hoće, psuvao je, vređao i pretio da će da je ubije kad je vidi na ulici.
- ⇒ Oštećenu – sestru, sa kojom živi u zajedničkom domaćinstvu okrivljeni je udario nogom od stola, pošto je prethodno prevrnuo sto i stolice i polomio dve noge od stola. Oštećenu je udario u desnu nogu u predelu potkolenice, a zatim je šakama obe ruke udario u predelu lica, tako da je oštećena zadobila lake telesne povrede.

- ⇒ Okrivljeni je ušao u kuću oca oštećene (vanbračna supruga), sa kuhinjskim nožem i sekirom, pretio oštećenoj da će da je zakolje i izbuši i zamahivao nožem dužine sečiva oko 15cm. Oštećena je pobjegla sa detetom u drugu sobu, okrivljeni je pošao za njom i kada je u sobu ušao njen otac, pretio je da će automatskom puškom, koju je doneo sa ratišta, da ga ubije, da ne zaslužuju da žive, da će baciti bombu, da će im polomiti noge, pa kad je oštećena prišla da pomogne ocu, ugrizao je za ruku i naneo joj laku telesnu povredu.
- ⇒ Okrivljeni je zahtevao od supruge da uđe u njegov automobil da razgovaraju o razlozima za razvod braka, otvorio je vrata automobila, pomerio prednje sedišta, ubacio je na zadnje sedišta. Odvezao je do izletišta Čegar, izvukao iz automobila, bacio na zemlju, više puta rukama udarao po glavi i telu, usled čega je oštećena zadobila teške telesne povrede, u vidu potpunog preloma desne lakatne kosti, krvnog podliva kože i potkožnog levog podloipatičnog predela i nagnječenja mekog tkiva obe strane, zatim je odvezao do sela Jelašnice i više puta udario u predelu stomaka.
- ⇒ Prvi događaj: okrivljeni je pijan ušao u kuhinju gde se nalazila njegova majka i počeo raspravu oko dokumentacije, pretio je da će je ubiti, zaklati, odrobijati, a zatim je to isto ponovio ocu, uzeo stolicu, podigao je iznad glave i sedalnim delom ga udario u glavu. Uzeo je drugu da opet udari oca, ali mu je majka istrgla stolicu iz ruke. Otišao je u sobu, počeo da lomi stvari po sobi, a zatim je opet došao do oca, uhvatio ga je za revere od košulje i više puta udario pesnicama obeju ruku u grudi i pretio da će da ga ubije, pri čemu ga je izgurao iz stana; Drugi događaj: u večernjim časovima je počeo da psuje i viče najpre na svoju majku, koju je zatim udario u predelu levog ramena, pa, kada je ušao otac i sestra, nastavio je da psuje i preti, sestru je ošamario, uzeo je iz kuhinje sataru dužine sečive 20 cm i držeći je u desnoj ruci mahao njome u pravcu svih oštećenih.
- ⇒ Prvi događaj: iznerviran činjenicom da maloletni oštećeni – dete okrivljenog ne može da zapamti gradivo iz geografije, udario je maloletnog oštećenog rukom u potiljačni deo glave i više puta ošamario po licu. Drugog maloletnog oštećenog (drugo maloletno dete) bez ikakvog razloga, dok se nalazio u krevetu, udario više puta kaišem u predelu nogu, ruku i ramena, nanevši mu više lakih telesnih povreda u vidu krvnih podliva. Pri tome je sve vreme vikao na decu a mobilni telefon je bacio i poloio ga, a polomio je i dve fijeke od plakara; Drugi događaj: okrivljeni je više puta rukama udarao maloletnog sina kada mu je saopštio da je dobio trojku iz fizike, naredio mu da ne sme da se pomera, tako da je maloletni oštećeni u strahu mirno stajao u ćošku sobe između 14h tog dana i 7h narednog dana. U toku te noći ga je naterao da iscepa sve svoje udžbenike i sveske što je oštećeni i učinio, zatim ga je kaišem i pesnicama udarao po raznim delovima tela, šutirao, gađao daljinskim upravljačem i flašom od jogurta, zapalio knjigu iz matematike upaljačem i bacio je u kantu za smeće. Pretio je maloletnom oštećenom da će da ga odvede u šumu, da će tamo da ga ostavi, da će da ga ispiše iz škole, zahtevao je od njega da uđe u perionicu i pita za svoje zaposlenje preteći da će da ga udari i zalepi za zemlju ako to ne učini; Treći

dogadaj: u drugom polugođu školske godine, revoltiran što je maloletni oštećeni dobio ocenu 4 na 5 iz geografije naterao ga je da stoji u ćošlu svoje sobe i da se ne pomera 6 sati neprekidno; Četvrti događaj: iznerviran činjenicom što njegov drugi sin mal.ošt.nije mogao da shvati gradivo iz matematike, naredio da ispruži ruke i više puta ga je udario po rukama kaišem, tako da su maloletnom oštećenom ruke sa unutrašnje strane bile potpuno plave do podlaktica, a onda, bez ikakvog razloga počeo je da više na maloletnog oštećenog drugog sina koji je u istoj sobi sedeo i učio hemiju i zadao mu više udaraca kaišem po leđima; Peti događaj: prišao svom maloletnom sinu ubeđujući ga da on i njegov brat promene iskaz kako okrivljenine bi završio u zatvoru, iako je pravosnažnom i izvršnom presudom Osnovnog suda u Nišu zabranjeno da se približava svojoj bivšoj supruzi i maloletnoj deci, oštećenima, na udaljenost od 100m, pa je tako prekršio i meru zaštite od nasilja u porodici.

- ⇒ Oštećenu ćerku, koja je bila u drugom stanju, okrivljeni je vređao i psovao, zatim je uzeo sekiru i pretio da će da je zakolje ako ne ode iz njihove kuće.
- ⇒ U porodičnoj kući okrivljeni je psovao i vređao oštećenu – majku, a zatim joj zadao jedan udarac šakom u predelu lica i naneo joj laku telesnu povredu.
- ⇒ U dužem vremenskom periodu (februar - decembar 2016.) okrivljeni je fizički i psihički maltretirao vanbračnu suprugu tako što je šamarao u predelu lica, vilice, naredio da skine pantalone i vrhom noža uboo u predelu zadnjeg dela tela; udario rukama u predelu lica i bubrega, a metalnom šipkom u predelu glave; u toku noći je zaključao ulazna vrata sobe, pesnicama je udario po licu i bubrezima, pretio nožem, naredio da skine donji veš, uboo je nožem u predelu jajnika, leve prepone i zadnjeg dela tela, makazama je ošišao, uzeo sekiru i tupim delom je udario u glavu zbog čega je izgubila svest, kad se osvestila, ponovo je udario pesnicama tako da je zadobila lake telesne povrede.
- ⇒ Okrivljeni je oštećenu suprugu isterao iz kuće a zatim je gađao cepanicom ali je nije pogodio. Uveče je ponovo došao u kuću gde je oštećena stanovala sa svojim roditeljima, vikao i drmao kapiju tražeći da u otvore i pretio da će da ih pobije i zakolje, vikao je “gde ste mi sakrili decu”. Kada je oštećeni – tast izašao, okrivljeni ga je uhvatio za ruku, udario glavom o glavu a zatim ga i pesnicom udario tako da je oštećeni zadobio laku telesnu povredu na čeonom delu glave i arkadi.
- ⇒ Drvenom motkom dužine 30-40 cm debljine 3cm okrivljeni je zamahnuo da oštećenu – suprugu udari po glavi, ona je podigla desnu ruku da se zaštiti, pa je okrivljeni zadao udarac i naneo tešku telesnu povredu u vidu preloma desne lakatne kosti.
- ⇒ Oštećenu suprugu dok je sedela na keju, okrivljeni je bez ikakvog povoda šutnuo nogom u levu stranu tela. Kada je otišla u stan gde živi sa okrivljenim, dok je sedela na krevetu, jednom rukom je uhvatio za kosu i vukao po sobi, dok je zatvorenom šakom druge ruke i nogama više puta udario po glavi i telu, nazivajući je kurvom. Oštećena je zadobila teške

telesne povrede opasne po život u vidu rascepa slezine sa masivnim krvarenjem u trbušnoj duplji, nagnječenje kože i površno razderno nagnječne rane u predelu grudnog dela i kičmenog stuba. Oštećena o je odstranjena slezina jer je bila bukvalno prepolovljena, izvađeno je 1,2l krvi iz trbušne duplje, a granica za smrtni ishod je 1,5l. Kada su je komšije pronašle, nije htela da kaže da je okrivljeni povredio, već je rekla je da je nastradala u saobraćajnoj nesreći.

- ⇒ U alkoholisanom stanju bez razloga okrivljeni je pretio oštećenoj rečima “možeš da odeš sa decom, ali ako ikad imaš muškarca pored sebe, obesiću tebe i njega na spomenik za primer”. Mobilnim telefonom uputio pretnje da će da ubije svakog ko je podržava. Oštećena sa decom otišla u stan svojih roditelja gde je on došao i pokušao da uđe u stan.
- ⇒ Okrivljeni je svog sina udario motkom u predelu leđa i ruku, a zatim metalnom šipkom više puta po kičmi i desnoj ruci usled čega je oštećeni zadobio lake telesne povrede u vidu nagnječenja kože i potkožnih tkiva levog čeonom predela, leđnog dela grudnog koša i desne ruke.
- ⇒ Okrivljeni je drvenom palicom (bejzbol palicom) više puta je udario oštećenog – svog oca, po telu i jednom po glavi a zatim napustio kuću.
- ⇒ Svojoj bivšoj vanbračnoj supruzi sa kojom ima dete, okrivljeni je pretio da će da je zakolje i izbuši, pri čemu je u obe ruke držao po jedan kuhinjski nož dužine sečiva 15 cm, a za pojasom je imao sekiricu dužine sečiva 8 cm. Zamahivao je u pravcu oštećene nožem u levoj ruci ali je ona uspeła da pobegne sa detetom u dvorište. Kada je ostao u sobi izvrnuo je šporet na drva i televizor, polomio stočić.
- ⇒ Okrivljeni je vređao suprugu rečima: ti si bezvredna, nisi fakultetski obrazovana i samim tim nisi inteligentna, uhvatio je za nadlakticu desne ruke nanevši joj povredu u vidu podliva, zatim nogom zadao udarac u butinu, nanevši joj povredu u vidu podliva butine desne noge. Oštećenom sinu okrivljeni je pretio da će da ga ubije nožem. U prostorijama kuće je držao vatreno oružje – pušku.
- ⇒ U fazi opijenosti pod dejstvom alkohola okrivljeni je počeo najpre da viče na oštećenu – majku, zatim je udario u predelu glave od kog udarca je pala na pod, zatim je udario pesnicom u predelu usne i dok je ležala na podu šutnuo je nogom u predeo leđa i stomaka. Otišao je u kuhinju, uzeo kuhinjski nož, stavio vrh kuhinjskog noža u predeo vrata oštećene preteći da će da je zakolje. Pritisnuo joj je vrat nožem, dok je oštećena molila da je pusti, kojom prilikom je zadobila laku telesnu povredu u vidu nagnječenja u potiljačnom predelu, nagnječenja donje usne, grudnog koša i trbuha.
- ⇒ Okrivljeni je ušao u sobu gde se nalazila oštećena – supruga i zadao joj više udaraca u predelu glave nanevši joj laku telesnu povredu.

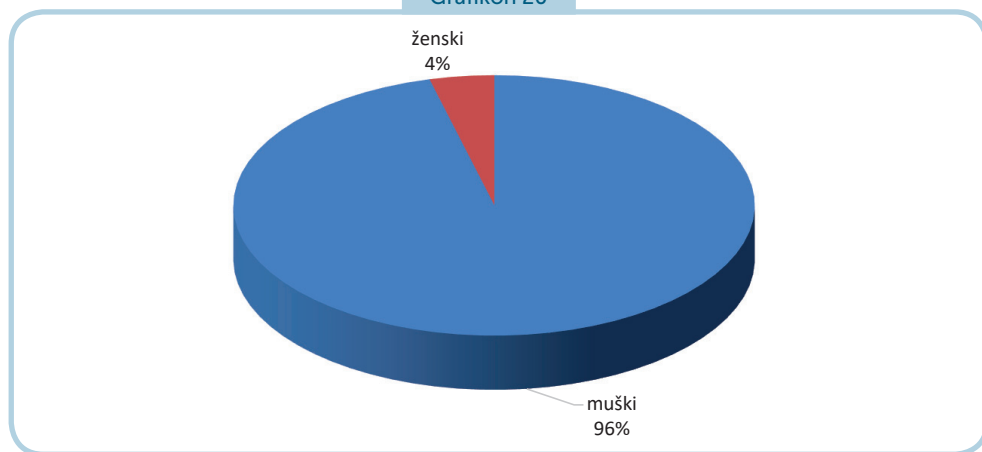
⇒ Okrivljena je u dvorištu kuće oštećenog svog tadašnjeg supruga ošamarila i gurnula tako da je pao i pretgila mu da će da ga ubije. Kada je oštećeni ustao i ušao u sobu, šutnula ga je obema nogama u predelu međunožja i stomaka i nanela mu lake telesne povrede, zatim je uzela bejzbol palicu i pošla da ga i njome udari, u čemu je sprečio otac oštećenog.

3.3. Profil učinilaca

Struktura učinilaca po polu

Uvid u sudske predmete potvrdio je nalaz iz ranijih istraživanja i istraživanja u Beogradu i Novom Sadu: krivično delo nasilje u porodici u mnogo većem procentu vrše lica muškog pola nego lica ženskog pola (Grafikon 20). U ispitivanom uzorku, među učiniocima je bilo je 24 osobe ili 96% muškaraca i samo jedna osoba ženskog pola (4%).

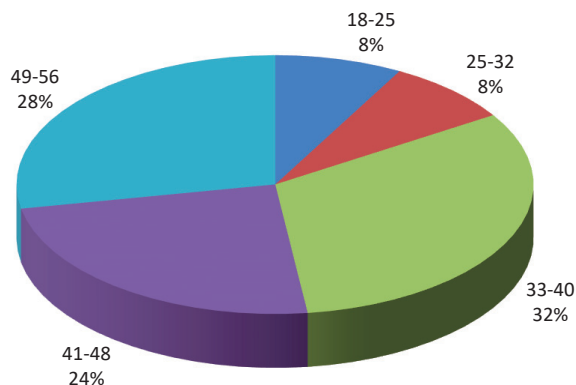
Grafikon 20

Uzrast učinilaca

Starosna struktura učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici pruža sledeću sliku: najveći broj učinilaca (32%) je starosti između 33-40 godina, zatim 28% je starosti između 49-56 godina a 24% izvršilaca je starosti između 41-48 godina. Po dva izvršioca (8%) su bila starosti između 18-25 i 25-32 godine. Interesantno je da izvršilaca starijih od 56 godina nije bilo, za razliku od istraživanja u Beogradu gde je uzrasna kategorija od 57-65 godina zastupljena sa 6% i preko 65 godina sa 12% (Grafikon 21).

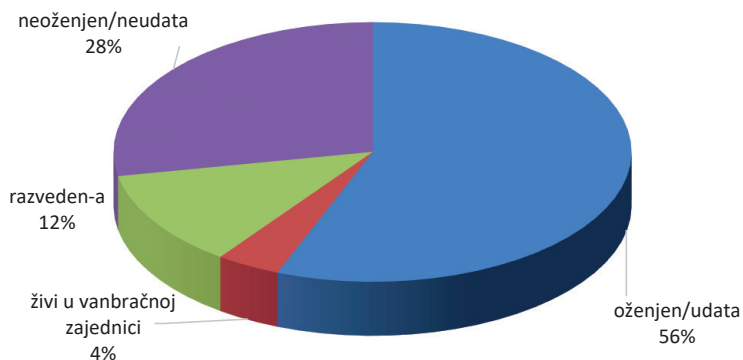
Grafikon 21

Bračno stanje učinilaca

Među učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici i u ovom uzorku najviše je onih koji su u braku (56%), dok je daleko manji broj onih sa statusom razvedenog supružnika (12%) ili koji žive u vanbračnoj zajednici (4%). Neoženjenih, odnosno neudatih učinilaca je bilo 7 odnosno 28%. Komparacija sa podacima prikupljenim u ranijem istraživanju pokazuje da je smanjen broj izvršilaca krivičnog dela nasilja u porodici koji su sa žrtvom nasilja u vanbračnoj zajednici, u odnosu na period prethodnog istraživanja kada je taj broj bio znatno viši i iznosio 11,85%. Bračno stanje učinilaca je posmatrano u vreme izvršenja krivičnog dela jer ovo istraživanje, kao i prethodna istraživanja, pokazuje da se u mnogim slučajevima bračni status izvršilaca i žrtava promenio posle izvršenja krivičnog dela (Grafikon 22).

Grafikon 22

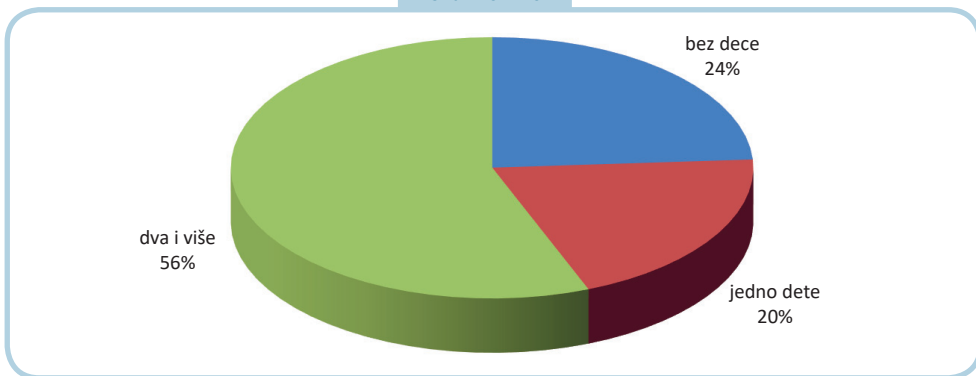

Broj dece

U ispitivanom uzorku od 25 predmeta, učinioci su u većini slučajeva roditelji, bez dece je 24% učinilaca, dok 76% učinilaca ima dece. Najveći procenat učinilaca 56% ima dvoje

ili više, jedno dete ima učinilaca (20%). Za razliku od ranijeg istraživanja, kada je konstatovano da je u većem broju predmeta izostao podatak o broju dece učinilaca i da se o tome zaključivalo na osnovu okolnosti koje utiču na odmeravanje kazne, kada je činjenica da je učinilac roditelj uzimana kao olakšavajuća okolnost, svi predmeti iz ovog istraživanja su sadržali podatak o roditeljstvu učinilaca (Grafikon 23).

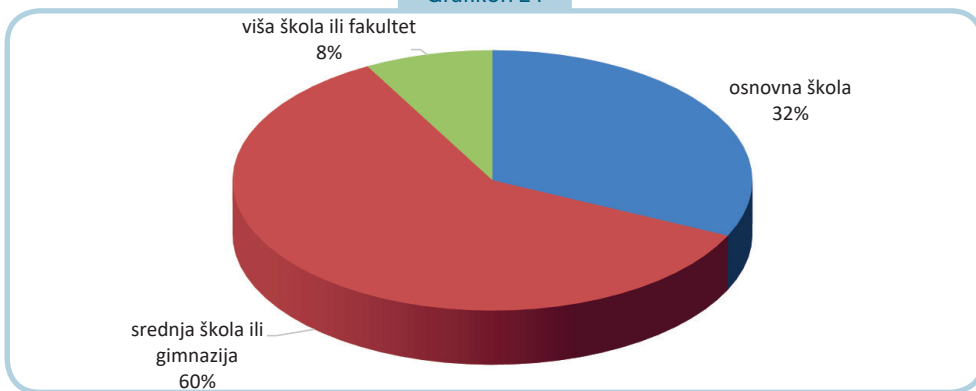
Grafikon 23

Obrazovanje učinilaca

U pogledu obrazovanja, kao i u dosadašnjim istraživanjima, najviše je učinilaca sa završenom srednjom školom ili gimnazijom (60%). Završenu višu školu ili fakultet ima 8% izvršilaca, samo osnovnu školu ima 32% učinilaca, što pokazuje da je obrazovni nivo učinilaca na zadovoljavajućem nivou (Grafikon 24).

Grafikon 24

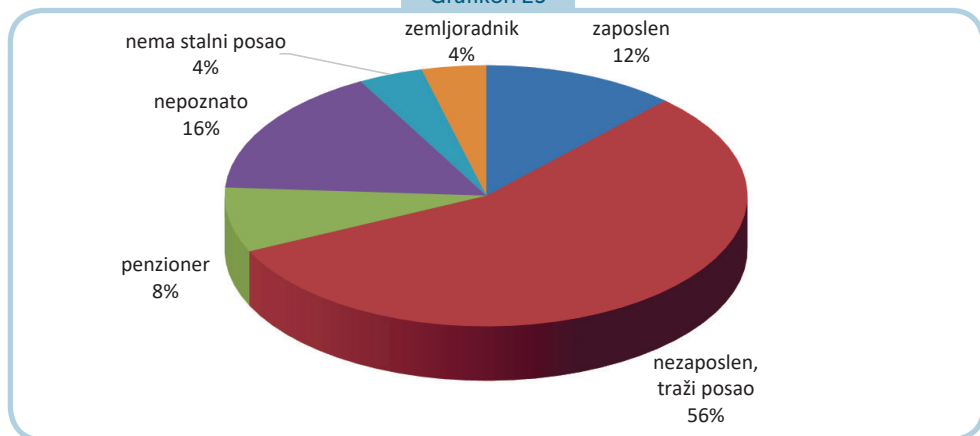
Zanimanje učinilaca

Manji broj učinilaca iz uzorka (20%) nema nikakvo zanimanje, dok je ubedljiva većina njih (80%) sa određenim zanimanjem, pri čemu su njihova zanimanja veoma različita: radnik, metaloglodač, zavarivač, turistički vodič, elektrotehničar, vozač, mašinobravar, saobraćajni tehničar, pekar, medicinski tehničar, komercijalista, pravnik, major u penziji i dr.

Zaposlenost učinilaca

Ranija istraživanja, kao i ova istraživanja u Beogradu i Nišu, potvrđuju da među učinicima nezaposleni preovlađuju (40% u Beogradu i 56% u Nišu). Visok procenat nezaposlenih učinilaca potvrđuje da nepovoljan socio-ekonomski položaj muškaraca, odnosno nestabilnost njihovog društvenog statusa, koji je prevashodno vezan za njihov radno-pravni status, predstavlja jedan od važnih faktora koji utiču na javljanje nasilja u porodici (Grafikon 25).

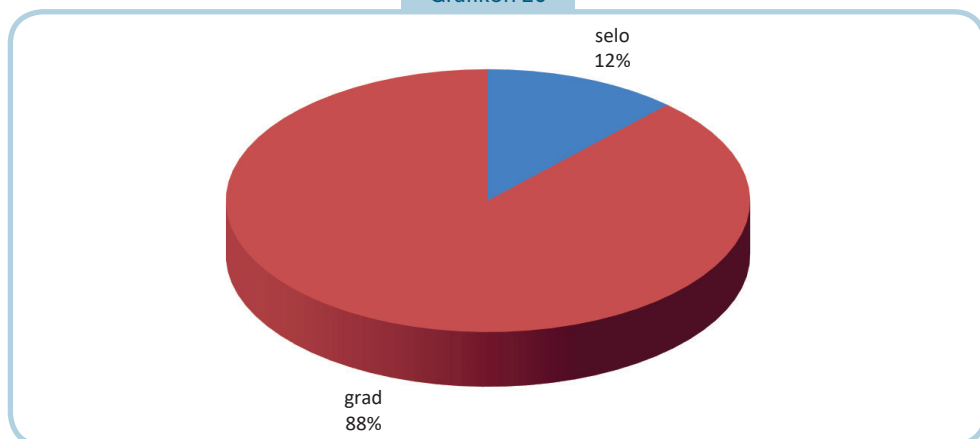
Grafikon 25

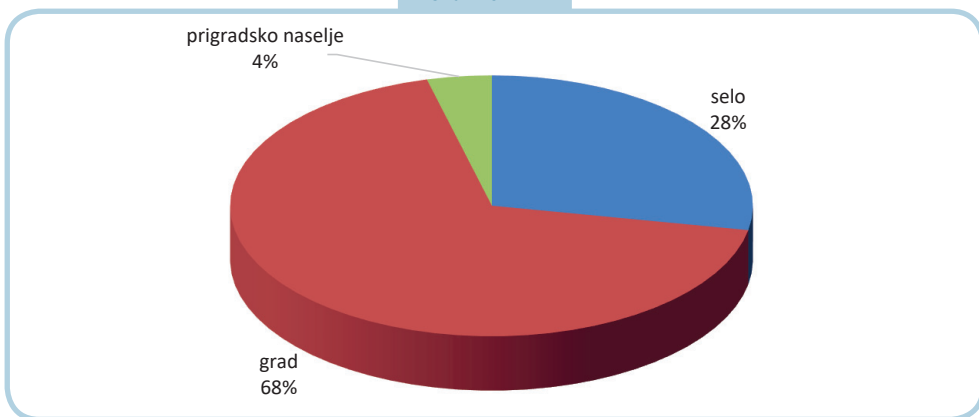
Mesto rođenja i prebivalište učinilaca

Mesto rođenja i prebivalište učinilaca je u većem procentu grad (88% je grad mesto rođenja, 68% prebivalište). Samo tri učinioca su rođena u selu (12%), sedam ima prebivalište u selu (28%), samo jedan izvršilac (4%) ima prebivalište u prigradskom naselju (Grafikon 26 i 27).

Grafikon 26

Grafikon 27

Ranija osuđivanost učinilaca

Prema podacima o ranijoj osuđivanosti učinilaca, može se zaključiti da veliki procenat učinilaca iz uzorka ima sklonost ka kriminalnom ponašanju. Naime, od ukupnog broja izvršilaca, ranije je bilo osuđivano 18 izvršilaca (72%), pri čemu su svi oni uglavnom osuđivani više puta, najčešće dva puta, za različita krivična dela, među kojima su: neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči i svađi, krađa, nasilničko ponašanje, kleveta, nasilje u porodici, uništenje i oštećenje tuđe stvari, teška krađa, napad na službeno lice i dr. Sud je uglavnom u ovim ranijim postupcima izricao kaznu zatvora ili uslovnu zatvorsku kaznu; samo jedan učinilac je za jedno od izvršenih dela bio osuđen na plaćane novčane kazne i meru bezbednosti oduzimanja predmeta. Takođe, jedan broj učinilaca je ranije bio prekršajno kažnjavan zbog remećenja javnog reda i mira. Interesantno je pomenuti da je u jednom predmetu, ranija osuđivanost učinioaca nije uzeta kao otežavajuća okolnost zbog dužeg proteka vremena od ranije osude iako je ranije takođe izvršeno krivično delo nasilja u porodici.

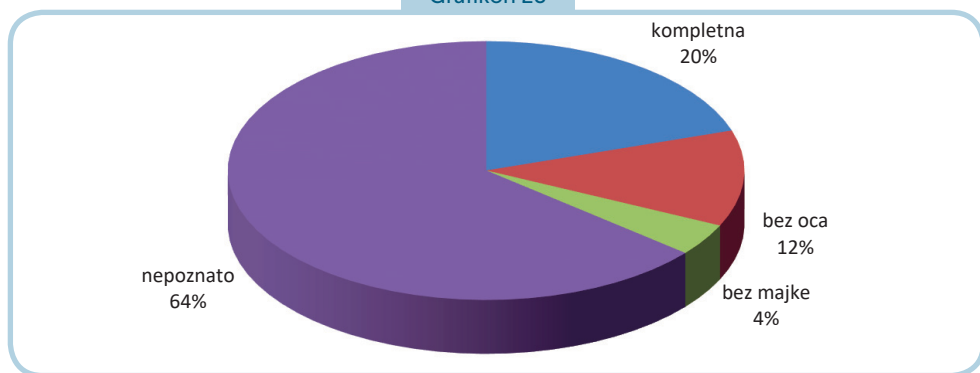
Jedan od važnih podataka u sagledavanju uzroka nasilja u porodici tiče se posebnih životnih okolnosti vezanih za učinioca: njihov izbeglički status odnosno status raseljenog lica, kao i njihovo učešće u ratovima na tlu bivše SFRJ. U okviru uzorka učinioci u najvećem broju slučajeva nemaju izbeglički status (92%), dok je za dva izvršioca (8%) taj podatak nepoznat. Dva izvršioca su izjavila da su povratnici sa ratišta.

Porodična i lična anamneza učinilaca

U pregledanim spisima sudskih predmeta ima veoma malo podataka na osnovu kojih se može sagledati ličnost učinilaca i izvesti validni zaključci o načinu njihovog života. Sudeći prema malobrojnim podacima koji se mogu naći u spisima (u 64% predmeta nema podataka o kompletnosti primarne porodice), 5 učinilaca (20%) je živelo u kompletnoj porodici, 3 učinioca (12%) su odrasla bez oca i jedan bez majke (Grafikon 28).

Takođe, veliki je procenat nepoznatih porodičnih odnosa u primarnoj porodici (76%); samo 2 učinioca su se o svojim odnosima u primarnoj porodici izjasnili kao o „dobrim“, a 4 učinioca su ga okarakterisali kao „loš“. Među učiniocima nema ni jednog za koga postoji podatak da je pokušao samoubistvo ili da se samoupovredio. Takođe, prema podacima iz sudskih predmeta, izvršioci u većini slučajeva nisu ispoljavali devijantno i kriminalno ponašanje u mladosti. Međutim, na osnovu ovoga se ne može zaključiti da izvršioci krivičnog dela nasilja u porodici nisu u maloletstvu vršili krivična dela ili se devijantno ponašali zbog toga što sud uopšte nije ispitivao okolnosti koje su postojale pre izvršenja krivičnog dela, a koje se odnose na ličnost izvršioca. Osim toga, u predmetima nema podataka o porodičnoj anamnezi okrivljenih i odnosima u njihovoj primarnoj porodici. Samo u onim predmetima u kojima je obavljeno psihijatrijsko veštačenje postoji više podataka o tome iz kakve porodice potiče okrivljeni, da li su roditelji alkoholičari, da li su vršili krivična dela, kakvi su porodični odnosi sa roditeljima i sl.

Grafikon 28

Zloupotreba alkohola i droga

Među učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici veliki je procenat onih kod kojih je konstatovano postojanje hroničnog alkoholizma – 44%. Međutim, treba napomenuti da u 12 predmeta nema podataka o zloupotrebi alkohola (48%), tako da postoji mogućnost da je prekomerna upotreba alkohola zastupljena kod većeg broja učinilaca. Posebno zabrinjava činjenica da je 48% učinilaca bilo u alkoholisanom stanju u vreme izvršenja dela: kod dvojice je postojalo lako pijanstvo, kod trojice srednje pijanstvo, kod sedmorice teško pijanstvo. Alkoholisanost u vreme izvršenja krivičnog dela uticala je na stepen uračunljivosti izvršilaca i svakako značajno doprinosi ispoljavanju njihovog agresivnog i nasilničkog ponašanja.

Zloupotreba opojnih droga se ne može sa sigurnošću konstatovati s obzirom na to da je ovaj podatak ostao nepoznat u velikom procentu – 52%. Samo kod dva izvršioca je konstatovana upotreba opojnih droga. Među učiniocima u ispitivanom uzorku samo je

dva slučaja konstatovano da okrivljeni uzimaju drogu. Ipak, većina učinilaca nije bila pod dejstvom opijata u vreme izvršnja krivičnog dela.

Psihopatska struktura ličnosti i duševne bolesti kod učinilaca

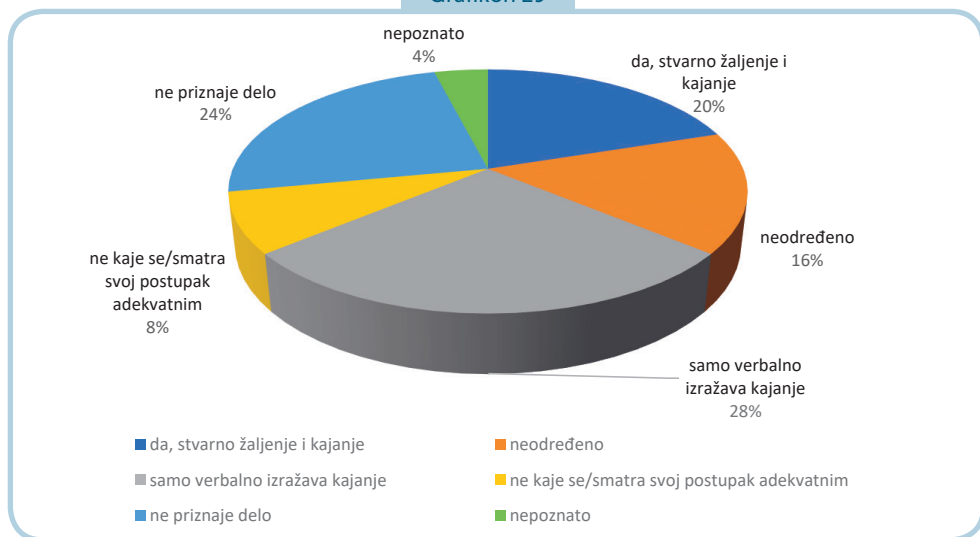
U pregledanim predmetima ima veoma malo podataka o postojanju psihopatske strukture ličnosti učinioca, ovaj podatak je ostao nepoznat u 56% slučajeva. Razlog za malo podataka o duševnom stanju učinilaca svakako je u tome što je bilo malo psihijatrijskih i psiholoških veštačenja učinilaca. Psihopatska struktura ličnosti konstatovana kod osam učinilaca, iako među učiniocima preovlađuju lica koja su u dužem vremenskom periodu prekomerno koristila alkoholna pića i kod kojih je evidentan hronični alkoholizam. U jednom slučaju je konstatovano da je usled upotrebe alkohola došlo do poremećaja ličnosti i emocionalne nestabilnosti.

Odnos učinilaca prema izvršenom krivičnom delu i odgovornosti za događaj

Prema podacima iz spisa predmeta najveći procenat učinilaca samo verbalno izražava kajanje zbog izvršenog krivičnog dela – 28%, krivično delo ne priznaje 24% učinilaca, stvarno izražava kajanje 20% učinilaca, 16% učinilaca ima neodređen odnos prema izvršenom krivičnom delu, a 8% učinilaca se ne kaje i smatra svoj postupak adekvatnim. Komparacija ovih podataka sa podacima iz ranijeg istraživanja pokazuje da je u porastu broj učinilaca koji delo ne priznaju (sa 15,21% na 24%).

U pogledu odnosa učinioca prema odgovornosti za događaj, najveći broj učinilaca ne daje objašnjenje ili ga nema - 20%, 16% učinilaca ne priznaje krivično delo tj. osporava vezu sa događajem, a 16% učinilaca prebacuje odgovornost na žrtvu. Samo jedan učinilac krivi i sebe i žrtvu, a sedam učinilaca ili 28%, uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost. Za ostale izvršioce nije bilo moguće utvrditi kakav je njihov odnos prema odgovornosti za događaj jer nije bilo relevantnih podataka u spisima predmeta (Grafikon 29). U odnosu na podatke iz ranijih istraživanja, došlo je do relativno velikog povećanja procenta onih koji za učinjeno delo krive žrtvu (sa 11,90% na 16%), dok je smanjen procenat onih koji događaj smatraju odgovorne i sebe i žrtvu (sa 16,92% na 4%).

Grafikon 29

U pogledu odnosa učinioca prema odgovornosti za događaj, najveći broj učinilaca ne daje objašnjenje ili ga nema - 20%, 16% učinilaca ne priznaje krivično delo tj. osporava vezu sa događajem, a 16% učinilaca prebacuje odgovornost na žrtvu. Samo jedan učinilac krivi i sebe i žrtvu, a sedam učinilaca ili 28%, uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost. Za ostale izvršioce nije bilo moguće utvrditi kakav je njihov odnos prema odgovornosti za događaj jer nije bilo relevantnih podataka u spisima predmeta. U odnosu na podatke iz ranijih istraživanja, došlo je do relativno velikog povećanja procenta onih koji za učinjeno delo krive žrtvu (sa 11,90% na 16%), dok je smanjen procenat onih koji događaj smatraju odgovorne i sebe i žrtvu (sa 16,92% na 4%) (Tabela 16).

Tabela 16

	Broj	Procenat
Uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu	4	16
Krivi i sebe i žrtvu	1	4
Ne krivi ni sebe ni žrtvu/događaj smatra Nesrećnim sticajem okolnosti	2	8
Ne daje objašnjenje ili ga nema	5	20
Uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost	7	28
Ne priznaje krivično delo, tj. osporava vezu sa događajem	4	16
Nepoznato	2	8
Ukupno	25	100,0

Raniji odnos učinioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela

Loši i poremećeni odnosi između učinioca i žrtve postojali su pre izvršenja krivičnog dela u skoro svim slučajevima iz ispitivanog uzorka. Različiti su načini na koje se nasilje ispoljavalo i pre prijavljivanja krivičnog dela, ali je karakteristično da je bilo kontinuirano u dužem vremenskom periodu. Navodimo samo neke karakteristične slučajeve:

Okrivljeni je oštećenu pred decom nazivao pogrđnim imenima, ostao je bez posla, počeo je da konzumira alkohol tako da su svađe bile svakodnevne.

Kad se napije, okrivljeni maltretira psihički i fizički sve članove porodice koji žive u istom porodičnom domaćinstvu.

Zbog stalnog psihičkog maltretiranja okrivljeni i oštećena su išli na porodičnu terapiju.

Oštećena je više puta napuštala vanbračnu zajednicu sa okrivljenim, ali se vraćala nadajući se da će okrivljeni da se promeni.

Da bi došao do novca za nabavku droge i alkohola, okrivljeni je fizički i psihički maltretirao roditelje.

Posle razvoda braka okrivljenom su poveena deca na čuvanje i vaspitanje, ali ih je on u dužem vremenskom periodu psihički i fizički maltretirao.

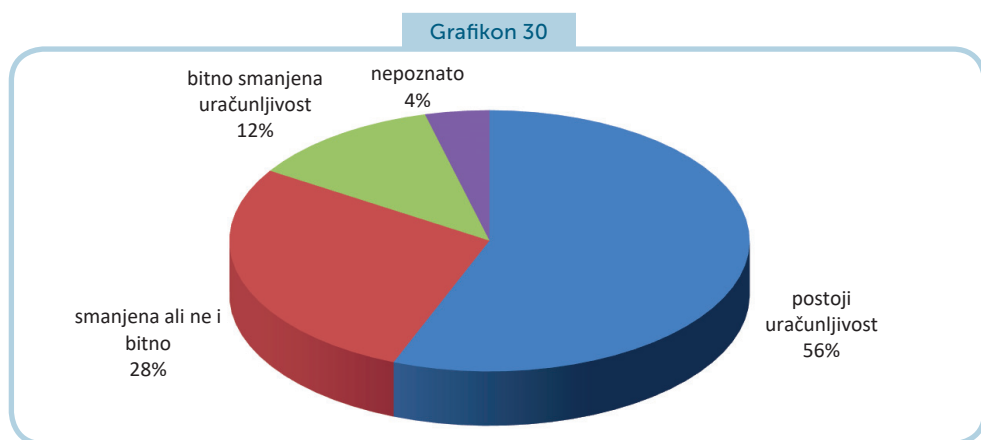
Odnosi između okrivljenog i oštećene bili su toliko poremećeni da nisu mogli pravilno da se brinu o deci, pa su deca smeštena u hraniteljsku porodicu.

Okrivljeni i oštećena su bili u braku petnaest godina, fizičko i psihičko nasilje traje četiri godine.

Okrivljeni i oštećena su bili u braku osamnaest godina, psihičko nasilje je počelo odmah po zaključenju braka, a fizičko pre pet godina.

Stepen uračunljivosti učinilaca

U pogledu stepena uračunljivosti učinilaca, sud je konstatovao da nijedan učinilac nije bio neuračunljiv u vreme izvršenja dela, odnosno da postoji uračunljivost kod 56% učinilaca. Kod sedam učinilaca (28%), uračunljivost je bila smanjena, ali ne bitno, bitno smanjena uračunljivost je postojala kod tri učinioca (12%). (Grafikon 30).

Motivi izvršenja krivičnog dela

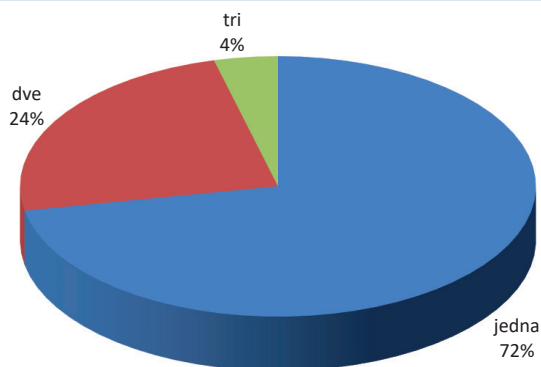
U celokupnom istraživačkom uzorku, pa i u uzorku sudskih predmeta iz Niša nije bilo moguće sa sigurnošću i u svim slučajevima utvrditi motiv izvršenja krivičnog dela jer ovaj psihološki faktor sud gotovo da ne sagledava prilikom utvrđivanja činjeničnog stanja u konkretnom slučaju. Ipak, posredno se može konstatovati da su učinioci vršili krivična dela najčešće zbog ljubomore, dugogodišnje netrpeljivosti prema žrtvi, u uverenju da je primena fizičke sile prema deci najbolji način za njihovo vaspitanje, osвете zbog nemoćnosti da viđa dete, svađe zbog novca, rasprave oko podele bračne tekovine i sl.

3.4. Profil žrtava

Struktura žrtava prema polu

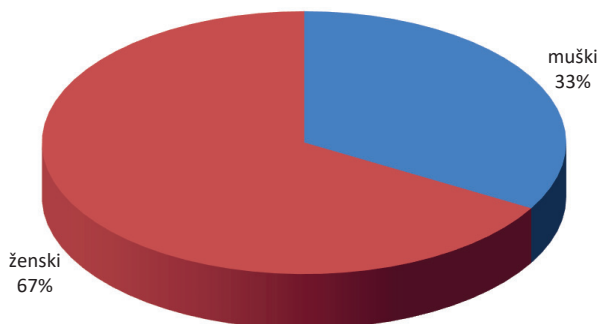
Prema podacima iz pregledanih sudskih predmeta broj žrtava (33) je veći od broja učinilaca (25), što pokazuje da je prilikom izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici povređeno ili ugroženo više lica članova porodice (Grafikon 31).

Grafikon 31

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju činjenicu da je među žrtvama nasilja u porodici najviše žena (Grafikon 32). U istraživanom uzorku žene su bile žrtve u 66,7% slučajeva, dok su muškarci bili žrtve u 33% slučajeva. Treba napomenuti da su žrtve partnerskog nasilja u mnogo većem procentu žene od muškaraca. U istraživanom uzorku samo je jedan muškarac bio žrtva partnerskog nasilja.

Grafikon 32

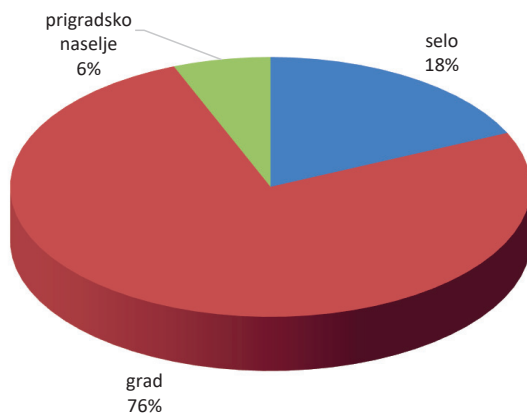

Prebivalište i mesto rođenja

Većina žrtava ima prebivalište u gradu (75,80%), manji broj živi u selu (18,20%), dok se prigradsko naselje kao prebivalište navodi samo u 6,10% predmeta. Grad je mesto rođenja 78,80% žrtava, selo 15,20%, a prigradsko naselje u 3% slučajeva. Za jednu žrtvu

nije poznato mesto rođenja (Grafikon 33). Ovi podaci bitno ne odstupaju od rezultata iz ranijeg istraživanja.

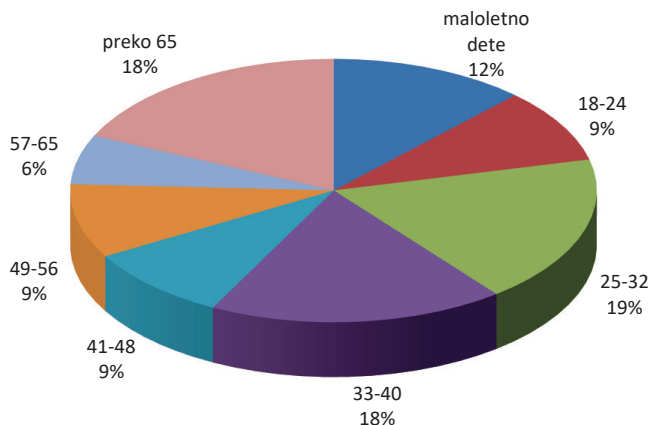
Grafikon 33

Uzrast žrtava

Među žrtvama ima maloletne dece – 4 (12,1%), dok je broj punoletnih lica 29 (87,8%). Među punoletnim žrtvama najviše su zastupljene uzrasne kategorije od 25-32 godine – 18,2%, 33-40 godina – 18,2% i preko 65 godina – 18,2% (Grafikon 34).

Grafikon 34

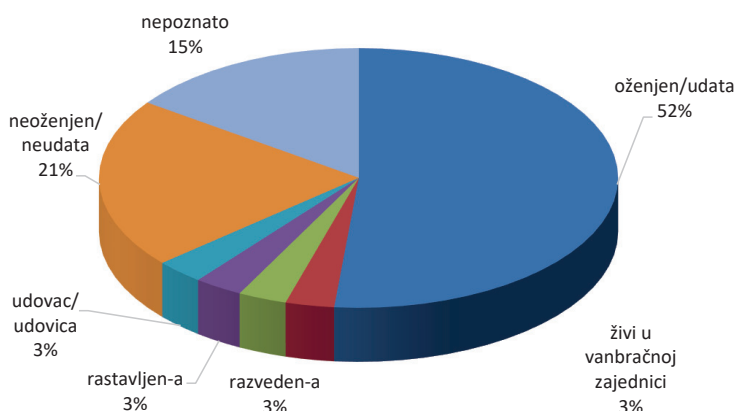

Bračno stanje žrtava

U vreme izvršenja krivičnog dela najveći broj žrtava, kao i učinilaca, bio je u braku (51,5%), 21,2% je neudato/neoženjeno, dok po jedna žrtva živi u vanbračnoj zajednici, razvedena

je, rastavljena ili u statusu udovca/udovice. U predmetima neka podataka o bračnom statusu za 5 žrtava (Grafikon 35).

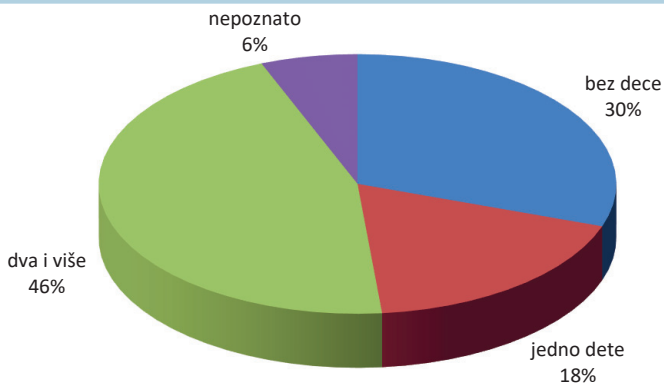
Grafikon 35

Broj dece

U ispitivanom uzorku, 30,30% žrtava nema dece, 45,50% ima dvoje ili više dece, dok 18,20% žrtava ima jedno dete. Za ostale žrtave nema podataka o broju dece (Grafikon 36).

Grafikon 36

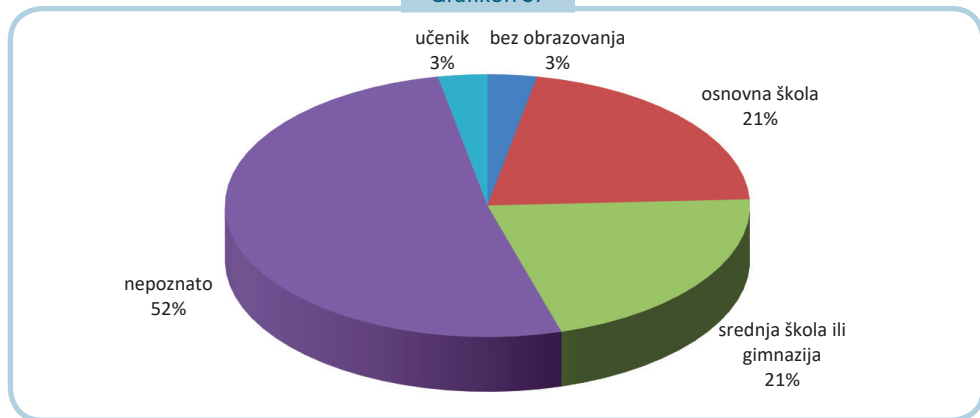

Obrazovanje žrtava, zanimanje i zaposlenost

U sudskim predmetima ima veoma malo podataka o obrazovanju, zanimanju i zaposlenosti žrtava. Ove okolnosti sud retko utvrđuje i razmatra u toku postupka na glavnom pretresu. Ovi podaci se mogu saznati jedino iz krivične prijave ili zapisnika o saslušanju oštećenog. Nedostatak podataka o obrazovanju žrtava postoji u 51,5% predmeta, o zaposlenosti nema podataka u 30,3% predmeta, zanimanje nije uopšte navedeno u predmetima iz uzorka.

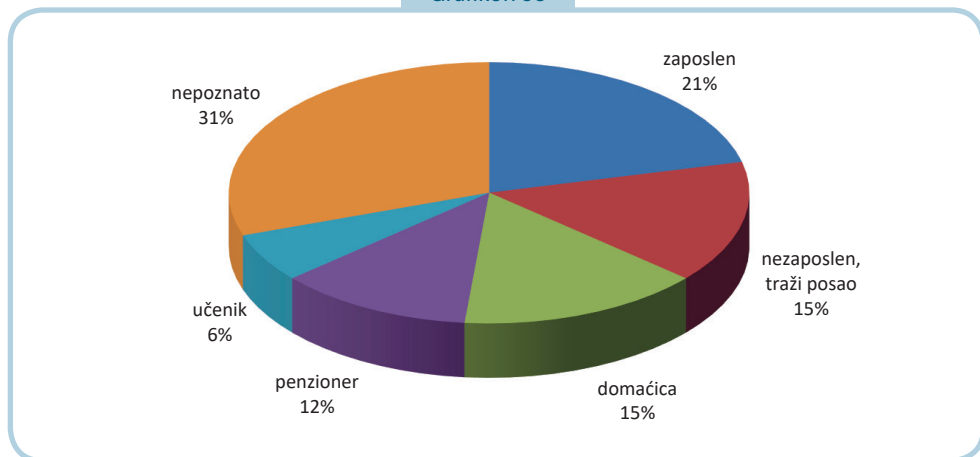
Prema raspoloživim podacima, žrtve su različitog nivoa obrazovanja: Podjednak je proe-
nat žrtava koje su završile srednju školu i žrtava sa srednjim obrazovanjem – 21,2%. Bez
obrazovanja je samo jedna žrtva (Grafikon 37).

Grafikon 37

Prilikom sagledavanja razloga zbog kojih žrtve, posebno kod partnerskog nasilja, ostaju
dugo vremena u zajednici života iako postoji nasilje, vrlo je važna ekonomska i finan-
sijska samostalnost žrtve. Zbog toga je značajno saznati da li su žrtve zaposlene i na taj
način ekonomski nezavisne. U ispitivanom uzorku zaposleno je sedam žrtava (21,2%),
dok je 16 žrtava bez posla: nezaposlenih 5 (15,2%), domaćica 5 (15,2%), penzionera 4
(12,1%), učenik 2 (6,1%) (Grafikon 38).

Grafikon 38

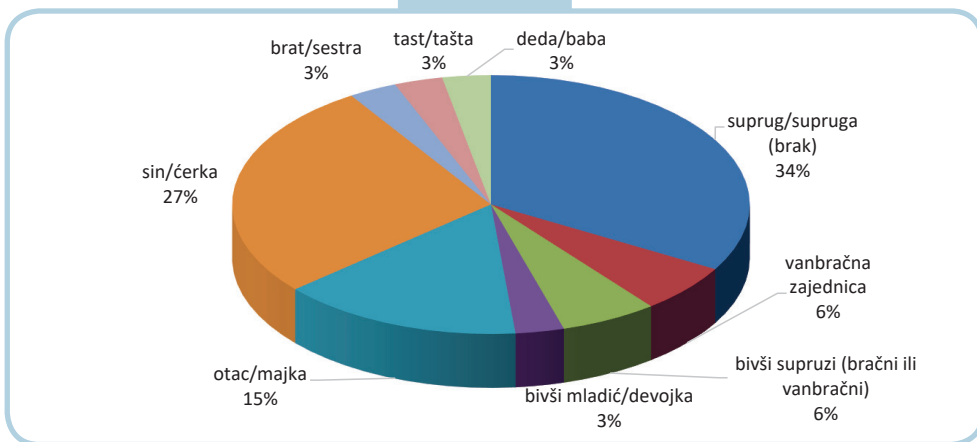

Priroda odnosa između učinilaca i žrtava

U najvećem broju predmeta (48,5%) između izvršioca i žrtve postojao je bračni odnos –
33,30%. a u 6,10% postojala je vanbračna zajednica ili bivši supružnici i bivša devojka, što

znači da je dominantan oblik nasilja u porodici i dalje partnersko nasilje. Za razliku od ranijih istraživanja, došlo je do povećanja broja krivičnih dela nasilja u porodici izvršenih prema drugim članovima porodice: deca (sin, ćerka) bili su žrtve u 27,3% slučajeva, roditelji (otac, majka) su bili žrtve u 15,2% slučajeva, u 3,0% slučajeva žrtve su bili brat ili sestra, u 3,0% slučajeva tast/tašta i u takođe 3% slučajeva deda/baba (Grafikon 39).

Grafikon 39

Postojanje oružja kod žrtve i alkoholisanost u vreme izvršenja krivičnog dela

U vreme izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici, žrtve nisu kod sebe imale bilo kakvo oruđe niti oružje. Za razliku od izvršilaca, koji su u 48% bili u alkoholisanom stanju u vreme izvršenja krivičnog dela, samo jedna žrtva je bila u alkoholisanom stanju.

Odnos učinioca i žrtve pre podnošenja krivične prijave i reagovanje na ranije akte nasilja

U predmetima iz istraživnog uzorka ima vrlo malo podataka na osnovu kojih bi se moglo zaključiti kakav je bio lični odnos učinioca i žrtve pre izvršenog krivičnog dela nasilja u porodici. Takođe, sud je malo pažnje poklonio ispitivanju okolnosti koje su vezane na tzv. cikluse u ispoljavanju nasilja tako da se u spisima predmeta nema podataka o tome da li je i kroz koje faze ciklusa nasilja žrtva prošla i koliko su one trajale. Ipak, na osnovu raspoloživih podataka može se zaključiti da su skoro sve žrtve pre izvršenja krivičnog dela u dužem vremenskom periodu bile izložene fizičkom i psihičkom nasilju. Odnosi između članova porodice u većini slučajeva bili su ozbiljno poremećeni zbog toga što su učinioci prekomerno koristili alkohol. Ipak, mali broj žrtava se pre izvršenja krivičnog dela obraćao drugim institucijama za pomoć: samo tri žrtve su bile smeštene u Sigurnu kuću, a samo jedna se obratila Centru za socijalni rad. Čak 57,6% žrtava nije zbog ranije primenjenog nasilja tražilo intervenciju policije. U jednom slučaju oštećena supruga je izjavila da sa okrivljenim živi najpre u vanbračnoj, a zatim u bračnoj zajednici

petnaest godina, da je okrivljeni više puta vršio nasilje nad njom, da je jednom podnela krivičnu prijavu, ali je povukla jer joj je bio žao okrivljenog koji je operisao srce. Dalje je izjavila da je okrivljeni dobarčovek kada ne pije, da je maltretira samo pod uticajem alkohola i da se ne pridružuje krivičnom gonjenju, već da želi da se što pre razvede i da više nikad ne vidi.

3.5. Krivični postupak – sadržina, tok i trajanje

Krivični postupak je vođen prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici (25), koji su izvršili ukupno 33 krivičnih dela i to: iz čl. 194 st. 2 39,4%, čl. 194 st. 1 33,3%, čl. 194 st. 3 24,2% i čl. 194 st. 5 3,03%.

3.5.1. Pritvor

Zbog težine izvršenih krivičnih dela i ranije osuđivanosti, uz postojanje zakonskih osnova za određivanje pritvora, prema okrivljenima je pritvor određen u 12 slučajeva (48%), što je nešto više nego u uzorku iz Beograda (46%) i znatno više nego u uzorku iz Novog Sada (23,1%).

3.5.2. Dokazi

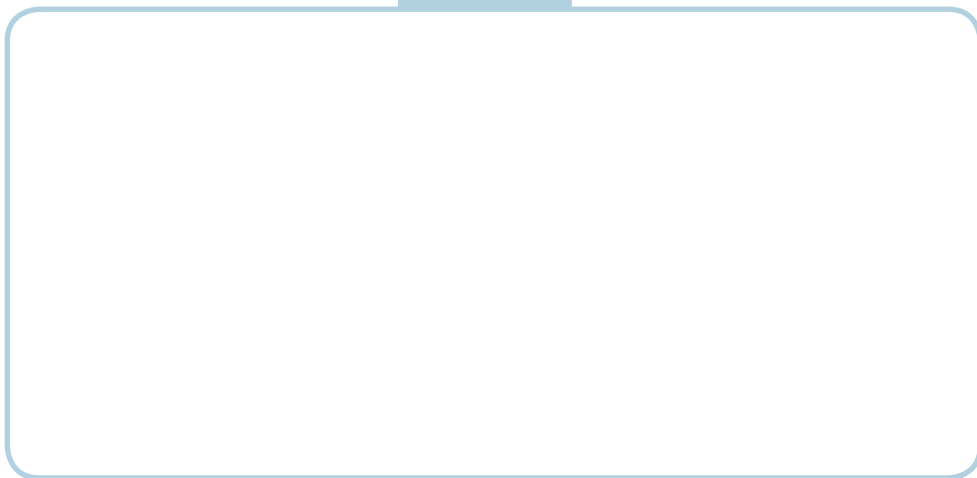
U istraživanom uzorku najčešće izvođeni dokazi bili su: ispitivanje okrivljenih, saslušanje svedoka, saslušanje oštećenih kao svedoka, uvid u spise predmeta, uvid u medicinsku dokumentaciju, sudskomedicinsko veštačenje i veštačenje neuropsihijatra i psihologa, uvid u nalaz mobilnih operatera o ostvarenoj komunikaciji mobilnim telefonom, čitanje stručnog nalaza Centra za socijalni rad.

3.5.3. Način okončanja postupka

U pravosnažno okončanim predmetima (25) najviše je doneto osuđujućih presuda 24 (96%). Samo u jednom predmetu je doneta osuđujuća presuda za jedno krivično delo nasilja u porodici i oslobađajuća za drugo krivično delo iz čl. 194 st.2 zbog nedostatka dokaza. U grafikonu je ova presuda predstavljena kao osuđujuća. U drugom predmetu je doneta presuda kojom se optužba odbija. (Grafikon 40).

Sporazum o priznanju krivičnog dela je bio zaključen u tri slučaja i u tri predmeta je održano ročište za izricanje krivične sankcije.

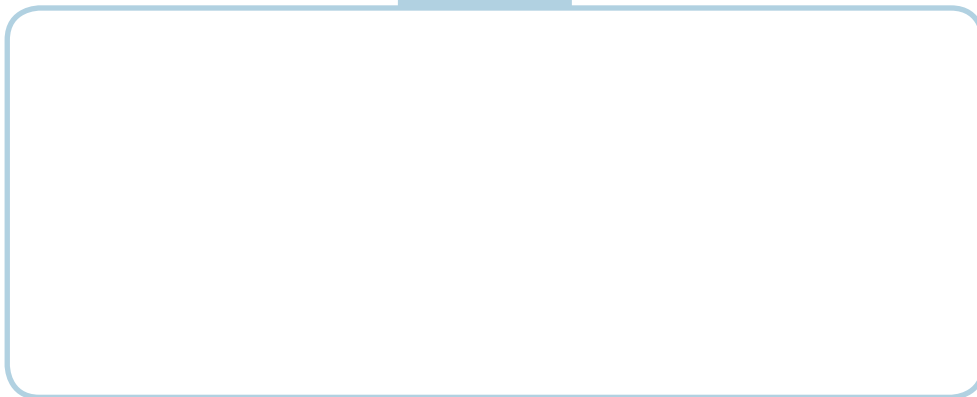
Grafikon 40

3.5.4. Žalba

Žalba na prvostepenu presudu izjavljena je u 14 predmeta, dok u 11 predmeta nije izjavljena, uključujući i 2 predmeta gde je zaključen sporazum o priznanju krivičnog dela i 2 predmeta gde je održano ročište za izricanje krivične sankcije (Grafikon 41). U jednom broju predmeta stranke su na glavnom pretresu izjavile da se neće žaliti.

Grafikon 41

3.5.5. Trajanje postupka

Da bismo sagledali efikasnost sudskog postupka, trajanje postupka smo posmatrali kroz pet faza: od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta; od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude; od podnošenja krivične prijave do donošenja drugostepene presude; od podnošenja krivične prijave do nastupanja pravosnažnosti; od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude (Tabela 17).

Tabela 17

	Krivična prijava/ optužni akt	Optužni akt/ prvostepena presuda	Krivična prijava/ drugo- stepena presuda	Krivična prijava/ pravos- nažnost	Prvostepena presuda/ drugo- stepena presuda
Do 1 mesec	8(32%)	4(16%)	0	0	0
1 - 3 meseca	1 (4%)	5 (20%)	0	3(12%)	3(21,4%)
3-5 meseci	2 (8%)	1 (4%)	2(14,2%)	4 (16%)	8(57,1%)
5-7 meseci	1(4%)	2(8%)	1(7,1%)	1 (4%)	0
7-10 meseci	3(12%)	0	0	0	%)
10 - 12 meseci	5(20%)	3(12%)	1 (7,1%)	2 (8%)	1(7,1%)
1 godina do 2 godine	4(16%)	7(28%)	2(14,2%)	7 (28%)	1(7,1%)
2 godine do 4 godine	1 (4%)	3(12%)	7(50%)	6(24%)	1(7.1%)
4 godine do 5 godina	0	0	1(7,1%)	2 (8%)	0
Preko 5 godina	0	0	0	0	0
UKUPNO	25	25	14	25	14

Prema podacima iz tabele, od podnošenja krivične prijave do nastupanja pravosnažnosti protekne veoma dug vremenski period, u najvećem procentu 28% od jedne do dve godine i 24% od dve do četiri godine. Ako se postupak posmatra po fazama, može se videti da je najkraća prva faza, period od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta. Prosečno vreme koje je potrebno da se provere navodi krivične prijave i podigne optužni akt, u proseku traje do mesec dana – 32%, ali ima i predmeta (5 ili 20%) kada je ova faza trajala od 10 do 12 meseci, što je za ovu vrstu krivičnih dela zaista dug vremenski period.

Prema podacima iz ispitivanog uzorka, faza od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude u najvećem broju slučajeva 7 (28%) traje od jedne do dve godine, što predstavlja prilično dug vremenski period. Vremenski period od podnošenja krivične prijave do donošenja drugostepene odluke u 14 predmeta, u kojima je podneta žalba na prvostepenu presudu i doneta drugostepena presuda, iznosio je u 50% predmeta od dve do četiri godine. Trajanje postupka od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude u najvećem broju predmeta bio je od 3-5 meseci (8) i 1-3 meseca (3). Dužina trajanja postupka, posebno od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude bila je svakako uslovljena ispunjenjem procesnih pretpostavki za održavanje glavnog pretresa. U jednom broju predmeta glavni pretresi su često odlagani zbog nedolaska okrivljenog ili oštećenog, nemogućnosti dostavljanja poziva jer adresa nije bila tačna, nedolaska svedoka i sl.

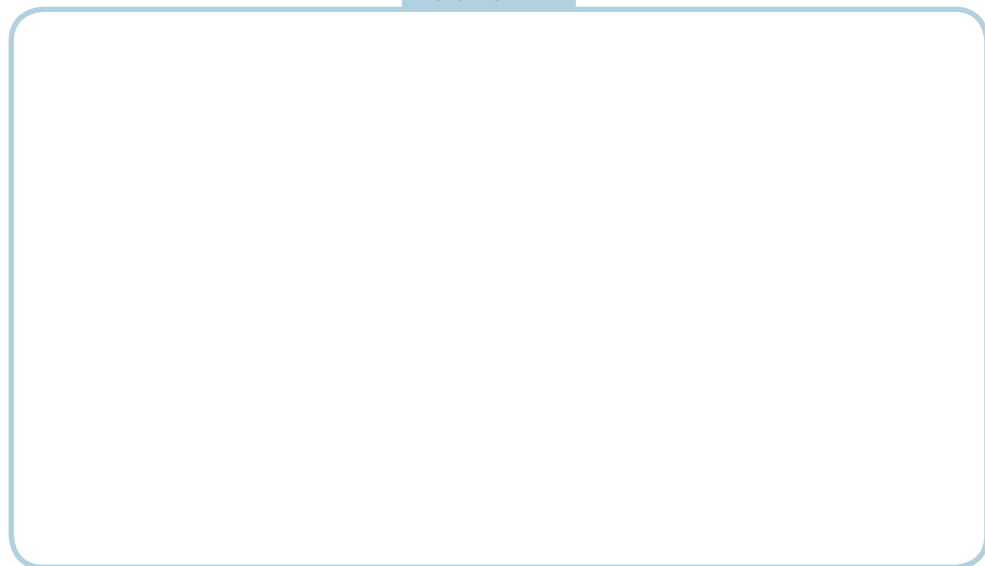
3.6. Vrsta i visina izrečenih krivičnih sankcija

Prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici je izrečena krivična sankcija u 96% slučajeva. Samo u jednom slučaju je doneta presuda kojom se optužba odbija zbog odustanja janog tužioca. Oslobođajuća presuda je doneta prema jednom učiniocu za krivično delo izvršeno u sticaju, ali je u istom predmetu osuđen za drugo krivično delo. Za razliku od ranijih istraživanja, u uzorku predmeta u Nišu uslovne osude nisu mnogo zastupljene. Uslovno je osuđeno 6 izvršilaca (24%), s tim što je u jednom slučaju izrečena uz uslovnu osudu i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi (Tabela 18 i Grafikon 42). S obzirom na to da je manji broj izrečenih uslovnih osuda od kazni zatvora moglo bi se zaključiti da je u slučaju izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici pooštrena kaznena politika. Međutim, treba imati u vidu da se u istraživanim slučajevima radi o težim oblicima krivičnog dela nasilja u porodici i da su učinioci ranije već bili osuđivani za isto ili drugo krivično delo.

Tabela 18

	Broj	Procenat
Kazna zatvora	7	28
Kazna zatvora i mera bezbednosti	7	28
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje bez elektronskog nadzora	1	4
Kazna zatvora, novčana kazna i mera bezbednosti zabrane približavanja i komuniciranja	1	4
Kazna zatvora i novčana kazna	1	4
Kazna rada u javnom interesu i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi	1	4
Uslovna osuda	5	20
Uslovna osuda i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi	1	4
Odbija se optužba	1	4
Ukupno	25	100,0

Grafikon 42

Trajanje kazne zatvora koje su izrečene uz meru bezbednosti i novčanu kaznu vidi se iz Tabele 19.

Tabela 19		
	Broj	Procent
6 meseci	4	23,5
7 meseci	1	5,9
8 meseci	2	47,0
10 meseci	2	47,0
1 godina	3	17,6
2 godine	3	17,6
2 godine i 6 meseci	1	5,9
3 godine i 8 meseci	1	5,9
Ukupno	17	100,0

Mere bezbednosti su izricane uz kaznu zatvora, novčanu kaznu i uslovnu osudu. Izrečeno je osam mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi ili u zdravstvenoj ili specijalizovanoj ustanovi i jedna mera bezbednosti iz čl. 89a KZ zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim.

Na osnovu navoda u presudama u kojima postoji obrazloženje, može se zaključiti da je sud prilikom odmeravanja kazne imao u vidu sledeće okolnosti kao olakšavajuća:

- ⇒ lične, porodične i imovinske prilike,
- ⇒ loše imovinsko stanje bez posedovanja nepokretne imovine,
- ⇒ ponašanje na glavnom pretresu,
- ⇒ oženjen,
- ⇒ neoženjen,
- ⇒ otac dvoje/troje/šestoro maloletne dece,
- ⇒ oštećena se ne pridružuje krivičnom gonjenju niti ističe imovinskopравни zahtev,
- ⇒ neosuđivanost,
- ⇒ držanje posle izvršenja dela,
- ⇒ okrivljeni je prestao sa upotrebom alkohola i podvrgao se porodičnoj terapiji,
- ⇒ okrivljeni je priznao delo u potpunosti ili delimično,
- ⇒ nezaposlenost,
- ⇒ stepen krivice, s obzirom na to da mu je usled bolesti zavisnosti od alkohola uračunljivost bila smanjena do granice bitnog, ali ne i bitno,
- ⇒ krivično delo izvršio u stanju smanjene uračunljivosti zbog zloupotrebe alkohola
- ⇒ okrivljeni i oštećena ne žive zajedno pa okrivljeni nije u prilici da sa oštećenom ponovo dođe u sukob i ponovi delo,
- ⇒ okrivljeni je mlad čovek,
- ⇒ okrivljeni je penzioner, radi se o starijoj osobi koja je vodila uredan život,
- ⇒ okrivljeni pokazuje kajanje,
- ⇒ okrivljeni je obećao da delo neće ponoviti,

- ⇒ držanje posle izvršenog krivičnog dela,
- ⇒ raniji život okrivljenog,
- ⇒ nastupila je zakonska rehabilitacija,
- ⇒ posle kritičnog događaja u dužem vremenskom periodu više nije u kontaktu sa bivšom suprugom,
- ⇒ doneta presuda posle održanog ročišta za izricanje krivične sankcije kada je okrivljena priznala delo, izjavila da se kaje i da je saglasna da je sud ogласi krivom.

Postavlja se pitanje da li se sve navedene okolnosti mogu smatrati olakšavajućim, posebno lične i imovinske prilike, činjenica da okrivljeni i oštećena ne žive više zajedno, obećanje okrivljenog da delo neće ponoviti (pogotovo ako se zna da je za ovu vrstu nasilja karakterističan ciklus u ispoljavanju i proces njegove eskalacije: posle faze izvinjavanja žrtvi i molbi za oprostaj, nailazi faza još brutalnijeg nasilja), da je okrivljeni mlad čovek ili da je penzioner, da se oštećena ne pridružuje krivičnom gonjenju (defanzivno ponašanje žrtve ne bi trebalo da utiče na odmeravanje kazne okrivljenom).

Ni okolnost da je okrivljeni u vreme izvršenja krivičnog dela bio pod uticajem alkohola takođe se bi trebalo smatrati olakšavajućom. Odredbom čl. 24. st. 2. KZ izričito je predviđeno da se izvršiocu krivičnog dela koji se upotrebom alkohola doveo u stanje u kome nije mogao da shvati značaj svog dela ili da upravlja svojim postupcima (tzv. skrivljena neuračunljivost), po tom osnovu ne može ublažiti kazna. S obzirom na ovu odredbu koja isključuje mogućnost ublažavanja kazne, jasno je da se stepen krivice okrivljenog, s obzirom na to da mu je usled bolesti zavisnosti od alkohola uračunljivost bila smanjena do granice bitnog, ali ne i bitno, ne može ceniti kao olakšavajuća okolnost.

Kao otežavajuće okolnosti navedene su:

- ⇒ ranija osuđivanost,
- ⇒ ranija osuđivanost za krivično delo nasilja u porodici,
- ⇒ okrivljeni je bio u alkoholisanom stanju, iako je znao da upotreba alkohola kod njega izaziva agresivnost,
- ⇒ delo je izvršeno prema starijem licu,
- ⇒ loši odnosi i pre ovog sukoba,
- ⇒ jačina povrede i ugrožavanja zaštićenog dobra i stepen krivice,

⇒ upornost koju je pokazao prilikom izvršenja dela,

⇒ činjenica da je delo izvršio prema članu svoje porodice – supruzi sa kojom ima dvoje dece.

Interesantno je da u jednom slučaju prvostepeni sud nije uzeo kao otežavajuću okolnost raniju osuđivanost okrivljenog imajući u vidu protek vremena od osude, a drugostepeni sud po žalbi je naveo kao otežavajuću okolnost činjenicu da je okrivljeni osuđivan. U jednom predmetu sud je kao otežavajuću okolnost nije cenio raniju osuđivanost imajući u vidu protek vremena od osude (10 godina) kao i da je u toku postupak zakonske rehabilitacije, dok u drugom predmetu nije uzeo u obzir raniju osuđivanost jer je od ranije osude prošlo 15 godina te su se stekli uslovi za brisanje osude. Takođe, u jednom predmetu sud je u presudi napomenuo da ranija osuđivanost nije uzeta u obzir kao otežavajuća okolnost, jer je prošlo dosta vremena od ranije osude. Ipak, okolnost da je okrivljeni za nasilje u porodici bio ranije osuđivan treba da bude uzeta u obzir prilikom odmeravanja kazne bez obzira što je ranija osuda brisana, ali ne kao ranija osuđivanost već u sklopu sagledavanja ranijeg ponašanja okrivljenog i njegovog načina života.

4. Sudska praksa u Novom Sadu

4.1. Opšti podaci o sudskim predmetima

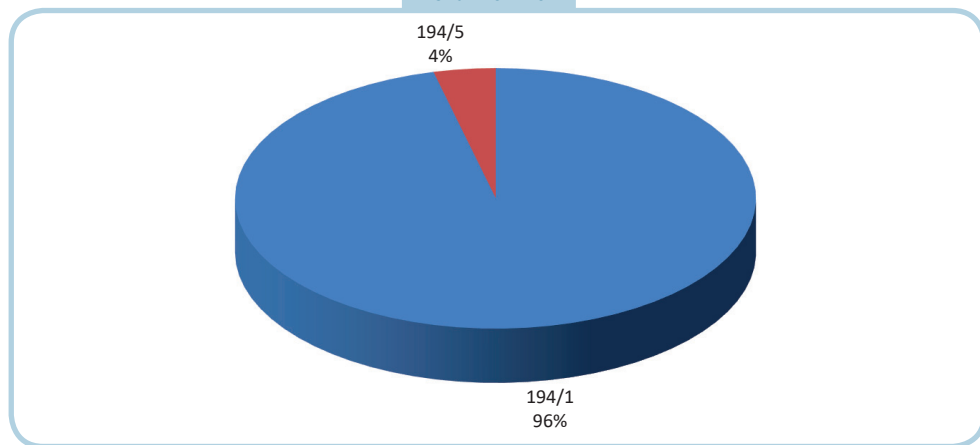
Predmet razmatranja bilo je ukupno 25 sudskih predmeta u kojima su procesuirana krivična dela kvalifikovana kao nasilje u porodici iz čl. 194. KZ RS pred Osnovnim sudom u Novom Sadu.

4.2. Fenomenologija krivičnog dela nasilja u porodici

Oblik izvršenja

U istraživanom uzorku od 25 predmeta izvršeno je ukupno 26 krivičnih dela nasilja u porodici. Najveći procenat izvršenih krivičnih dela 96,2% ima karakteristike prvog oblika krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1., samo jedno krivično delo (3,8%) je iz čl. 194 st.5 (Grafikon 43). Svi ostali oblici ovog krivičnog dela u uzorku nisu zastupljeni, što je razlika u odnosu na istraživanja sudske prakse u Beogradu i Nišu.

Grafikon 43

Sticaj

U 25 predmeta koje čine uzorak samo u jednom slučaju je krivično delo izvršeno u sticaju (Tabela 20).

Tabela 20

	Broj	Procenat
Postoji sticaj	1	4
Ne postoji sticaj	24	96
Ukupno	25	100

Saučesništvo

U 24 predmeta saučesništvo nije evidentirano, u jednom predmetu je konstatovano da je krivično delo izvršeno u saizvršilaštvu (Tabela 21). Prilikom izvršenja krivičnih dela u 40% predmeta bilo je posmatrača tj. neposrednih svedoka i očevidaca, uglavnom ostalih članova porodice (Tabela 22).

Tabela 21		
	Broj	Procenat
Postoji saizvršilaštvo	1	4
Nema saučesništva	24	96
Ukupno	25	100

Tabela 22		
	Broj	Procenat
Postoje očevici	10	40
Ne postoje očevica	15	60
Ukupno	25	100

Mesto izvršenja

U svim slučajevima izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici mesto izvršenja je grad (25), nijedno krivično delo nije izvršeno u selu. Mesto izvršenja je u svim slučajevima isto kao mesto stanovanja učinilaca.

U najvećem broju predmeta konstatovano je da je krivično delo izvršeno u zajedničkom stanu/kući žrtve i učinioca – 76% i u stanu/kući žrtve – 12%, znatno manje u stanu/kući učinioca, SMS porukama ili uznemiravanjem telefonom – 4% (Tabela 23).

Tabela 23

	Broj	Procenat
Stan/kuća/dvorište učinioca	1	4,0
Stan/kuća/dvorište žrtve	3	12,0
Zajednički stan/kuća/dvorište žrtve i učinioca	19	76,0
Drugo-uznemiravanje telefonom	1	4,0
SMS poruke	1	4,0
Ukupno	25	100

Vreme izvršenja

Za razliku od vremena izvršenja krivičnih dela u uzorku predmeta u Beogradu i Nišu, u okviru uzorka predmeta u Novom Sadu najviše krivičnih dela nasilja u porodici izvršeno je u proleće – 34,6%, zatim u jesen – 26,9%, u dužem vremenskom periodu tokom godine – 19,2%, u leto – 11,5% i najmanje u zimskom periodu – 7,6%.

Sredstva izvršenja

Sredstva izvršenja krivičnih dela su bila različita zavisno od vrste primenjenog nasilja. S obzirom na to da je u okviru uzorka zabeležen najveći procenat kombinovanog psihičkog i fizičkog nasilja – 38,46%, preovlađuje verbalno nasilje, pretnje i udaranje rukama, šakom, nogom. Fizičko nasilje bez upotrebe oružja, opasnog oruđa ili drugog sredstva podobnog da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši postojalo je u 30,7% slučajeva i najveći broj krivičnih dela je kvalifikovan kao lakši oblik krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 192 st.1 KZ RS. Interesantno je da je u jednom slučaju prilikom izvršenja krivičnog dela korišćen drveni štap dužine oko 40 cm , kojim je okrivljeni udario vanbračnu suprugu više puta po leđima i ramenima usled čega se štap izlomio, a ona zadobila laku telesnu povredu, ali je krivično delo kvalifikovano kao lakši oblik nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 KZ RS. Presuda u ovom slučaju nema obrazloženje, pa se pretpostavlja da sud nije smatrao da je drveni štap dužine oko 40 cm sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši.

Način izvršenja

Navodimo nekoliko načina izvršenja fizičkog i psihičkog nasilja:

- ⇒ Okrivljeni je šakama obe ruke majci zadao više udaraca u predelu glave i tela, pretio da će da je zakolje;
- ⇒ Okrivljeni je pretio sinu da će da mu polomi ruke i da će da ga ubije;
- ⇒ Okrivljeni je ušao je u sobu gde mu je spavao otac i počeo pijan da preti da će da ga ubije, zakolje, obdobja, da ga psuje; udario ga je šakom desne ruke u predelu lica, gurnuo ga je na krevet, pretio "videćeš šta će da ti se desi"; došla je policija a okrivljeni je oštećenom tad rekao "marš napolje iz kuće, ti nemaš prava da budeš u ovoj kući, to nije tvoje",
- ⇒ Primenom nasilja i pretnji okrivljeni je od majke tražio novac za kocku, a kad je ona odbila da mu da, udarao je pesnicama po leđima, hvatao rukama za šake, stezao ih, vređao je, a kada ga je majka sprečila da pretura po dokumentima i traži novac i da iznese televizor iz kuće kako bi ga prodao, istu više puta udario pesnicama po glavi u predelu potiljka, zavrtao joj ruke, stiskao je za ruke, pretio da će da je ubije, udavi, izbode nožem;
- ⇒ Okrivljeni je najpre pretio je oštećenju da će da je istuče, a zatim joj je udario par šamara u predelu lica;
- ⇒ Okrivljeni je od roditelja tražio novac, pa, kada mu novac nisu dali, nasrnuo je na njih uz pretnje i psoske dok nije došla policija. Posle nekoliko dana opet ih je prvo verbalno napao, zatim nasrnuo na majku, a oca uhvatio za vrat i počeo da ga davi,
- ⇒ Okrivljeni je psosao oštećenu, vređao pogrđnim izrazima i pretio da će da je zakolje;
- ⇒ Okrivljeni je pretio sinu da će da ga ubije i zakolje sekirom, psosao mu majku a zatim čekićem razbio česmu i bunar u dvorištu kuće;
- ⇒ Okrivljeni je vređao suprugu, pretio joj "zahvali detetu što si živa", uhvatio je za vrat, počeo da joj pritiska vrat rukama, podigao je sa zemlje usled čega je pala na pod, nastavio da je udara rukama i nogama u predelu glave i tela;
- ⇒ Tokom verbalnog sukoba okrivljeni je oštećenju govorio da je „drolja“, nesposobna za život, gađao je papučom i tanjirom, uvrtao joj je ruku, pa je oštećena napustila stan u kome su do tada zajedno živeli;
- ⇒ Okrivljena je svakodnevno vređala snaju, omalovažavala je, govorila je da je ciganka, da nije vredna njenog sina koji je završio fakultet, dok je bila u drugom stanju oštećenju je govorila da nosi kopile, da to nije dete njenog sina, a kad se dete rodilo uzimala ga je govoreći oštećenju da ne zna da postupa sa njim i da je kurva;

- ⇒ U više navrata okrivljeni je pretio oštećenju supruzi da će sve da ih pobije, misleći na nju i njenu porodicu;
- ⇒ Posle kraćeg verbalnog sukoba, okrivljeni je pretio oštećenju da će da je zakolje, da je baci u Dunav, zavrtao joj je ruku i ogrebao;
- ⇒ Okrivljeni je najpre započeo verbalnu raspravu sa oštećenom, zatim je uhvatio za ruke, počeo da vuče, uhvatio je za jaknu, pocepao jaknu i udario tako da joj je naneo laku telesnu povredu u vidu nagnječenja gornje usne;
- ⇒ Okrivljeni je suprugu vređao, nazivao je “ustaškom kurvetinom”, kretenom, prišao joj je s leđa i zadao udarac rukom u glavu od koga je izgubila ravnotežu, a zatim joj zadao još jedan udarac u potiljak;
- ⇒ Posle verbalne rasprave, vređanja i optuživanja oštećene da ga vara, okrivljeni je oštećenu udario nogom u levu ruku (hematom i otok), naredio joj je da uđe u kola i vozi kod S. (koga je optužio da joj je ljubavnik) kako bi sve raspravili. U toku vožnje joj je zadao više udaraca šakom u lice i glavu (hematom na levom oku i edem, posekotine na kapku, hematom na desnom kapku i nosu);
- ⇒ Okrivljeni je oštećenu vređao govorio da je kurva, kučketina, psovao joj majku, zadao joj više udaraca u glavu šakom, naneo joj laku telesnu povredu u predelu kosmatog dela glave i površinsku povredu u predelu nadlaktice;
- ⇒ Okrivljena je oštećenju zadala više udaraca rukama i nogama u predelu glave i tela nanevši joj lake telesne povrede, a pri drugom incidentu zadala joj je više udaraca u predelu glave i tela i nanela joj lake telesne povrede u vidu nagnječenja glave i natkolenice sa krvnim podlivima.

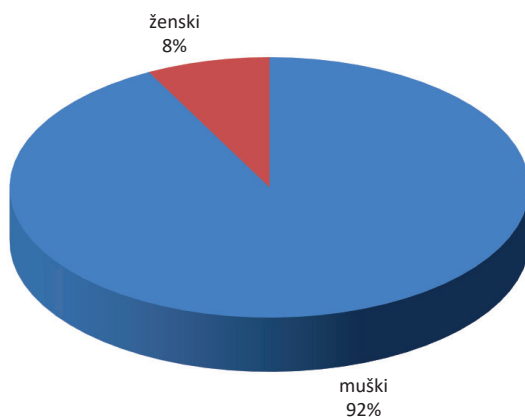
Ako uporedimo načine izvršenja krivičnih dela nasilja u porodici u uzorku predmeta u Beogradu i Nišu sa uzorkom predmeta u Novom Sadu možemo da konstatujemo, pored ostalog, da su načini izvršenja krivičnih dela u uzorku predmeta iz Novog Sada znatno lakši, što upućuje na zaključak da je na području Osnovnog suda u Novom Sadu mnogo niži prag tolerancije na nasilje na području izvršenja ovih krivičnih dela.

4.3. Profil izvršilaca

Struktura učinilaca po polu

U ispitivanom uzorku od 25 predmeta bilo je 26 izvršilaca (u jednom predmetu je postojalo saizvršilaštvo). Među izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici bilo je najviše učinilaca muškog pola 24 (92,3%). Samo u dva slučaja (7,7%) krivično delo su izvršile žene (Grafikon 44).

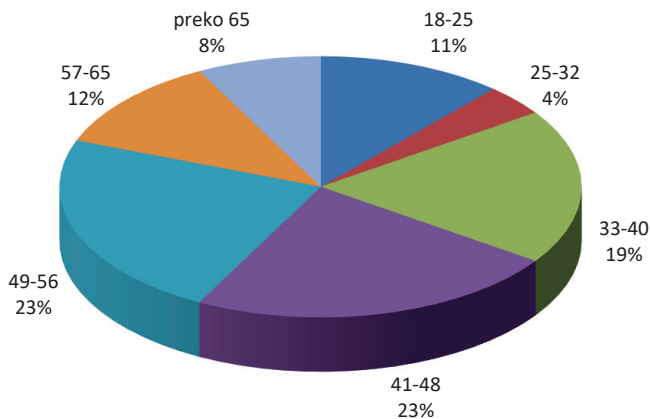
Grafikon 44

Uzrast učinilaca

U ispitivanom uzorku najviše učinilaca pripada uzrasnoj kategoriji od 41-48 i 49-56 godina (23,1%). Nešto manje učinilaca je u vreme izvršenja krivičnog dela imalo 33-40 godina. Podjednako su zastupljeni učinioci od 18-25 i 57-65 godina, dok je najmanja zastupljenost učinilaca preko 65 godina i od 25-32 godine – 11,5% (Grafikon 45).

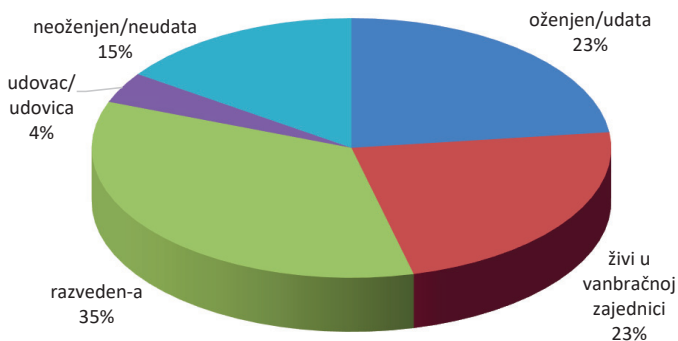
Grafikon 45

Bračno stanje izvršilaca

Za razliku od istraživanja u Beogradu i Nišu, u ovom uzorku među izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici preovlađuju razvedeni izvršioci – 34,6%. U braku ili vanbračnoj zajednici bilo je 6 izvršilaca (23,1%), dok je neoženjenih, odnosno neudatih izvršilaca 15,4%. Među izvršiocima bilo je jedan udovac/udovica (3,8%) (Grafikon 46).

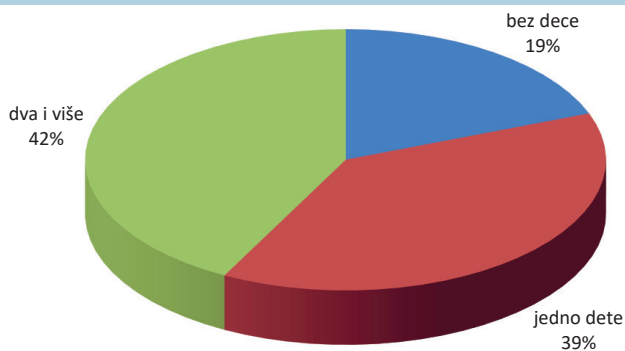
Grafikon 46

Broj dece

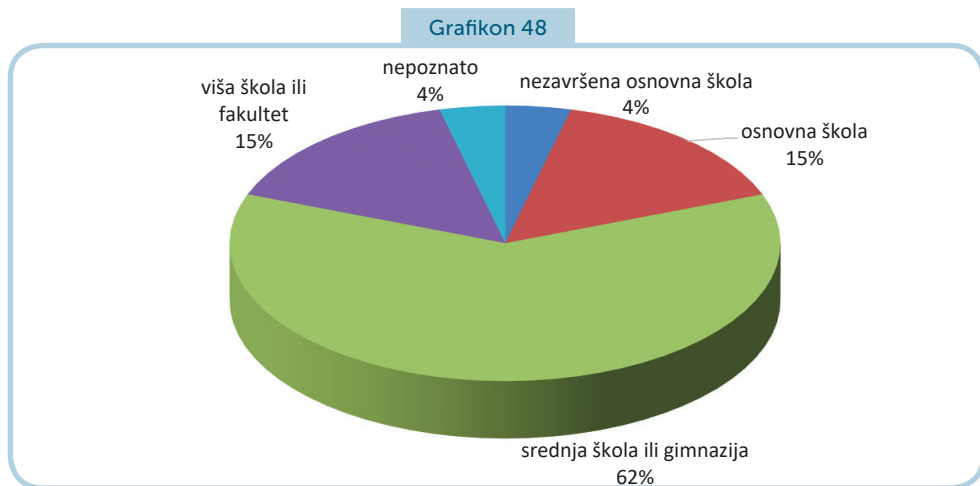
U ispitivanom uzorku izvršioci su u većini slučajeva roditelji. Najveći broj izvršilaca ima dvoje ili više dece (42,3%), sa jednim detetom je 10 izvršilaca (38,5%), dok je samo 5 izvršilaca (19,2%) bez dece (Grafikon 47).

Grafikon 47

Obrazovanje učinilaca

U pogledu obrazovanja, među izvršiocima najviše je sa završenom srednjom stručnom školom ili gimnazijom (61,5%), a najmanje onih bez ikakvog obrazovanja (3,8%). Završenu višu školu ili fakultet ima 15,4% izvršilaca, dok su sa osnovnom školom 15,4% (Grafikon 48).

Zanimanje i zaposlenost

Samo mali broj izvršilaca (13,5%) nema nikakvo zanimanje, dok je ubedljiva većina njih (86,5%) sa određenim zanimanjem, pri čemu su njihova zanimanja veoma različita: novinar, pisac, saobraćajni tehničar, vozač, građevinski tehničar, dekorater, arhitekta, mašinovođa, automehaničar, tesar, bravar, radnik na gradilištu, inženjer master građevinskih nauka, veterinarski tehničar, preduzetnik – vlasnik radnje i dr.

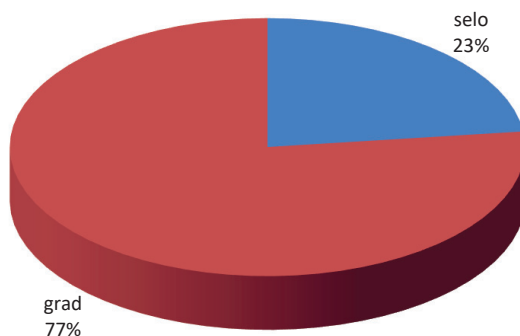
Među izvršiocima preovlađuju zaposlena lica - 46,2%, nezaposlenih je 34,6%, dok je penzionera 11,50%. Za 7,70% izvršilaca nema podataka o zaposlenosti (Tabela 24).

Tabela 24		
	Broj	Procenat
Zaposlen	12	46,2
Nezaposlen, traži posao	9	34,6
Penzioner	3	11,5
Nepoznato	2	7,7
Ukupno	26	100,0

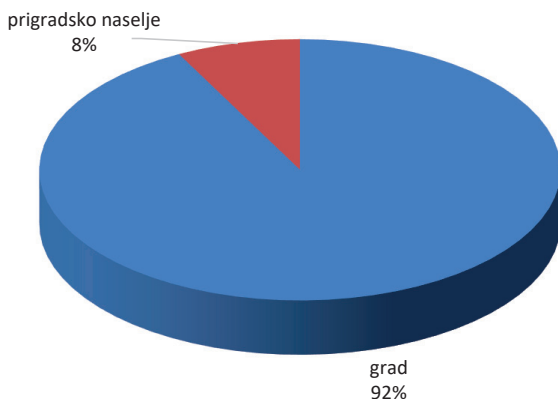
Mesto rođenja i prebivalište učinilaca

Mesto rođenja i prebivalište izvršilaca su u većini slučajeva isti, s tim što je veći broj izvršilaca sa mestom rođenja (76,9%) i prebivalištem u gradu (92,3%). U selu je rođeno 6 izvršilaca (23,1%), ali nijedan učinilac nema prebivalište u selu. Dva izvršioca imaju prebivalište u prigradskom naselju (Grafikoni 49 i 50).

Grafikon 49

Grafikon 50

Ranija osuđivanost učinilaca

Najviše učinilaca krivičnog dela nasilje u porodici u okviru ispitivanog uzorka ranije nisu bili osuđivani – 61,5%. Ipak, nije zanemarljiv procenat učinilaca koji su ranije bili osuđivani za izvršeno krivično delo – 34,6% i prekršajno osuđivani - 3,8% (ukupno 10 učinilaca ili 38,4%) jer su pojedini učinioci ranije više puta osuđivani (dva ili tri puta). Jedan učinilac je ranije dva puta bio osuđivan za krivično delo nasilja u porodici i oba puta mu je izrečena uslovna osuda. Jedan učinilac je ranije osuđivan prekršajno na osnovu Zakona o javnom redu i miru (Tabela 25).

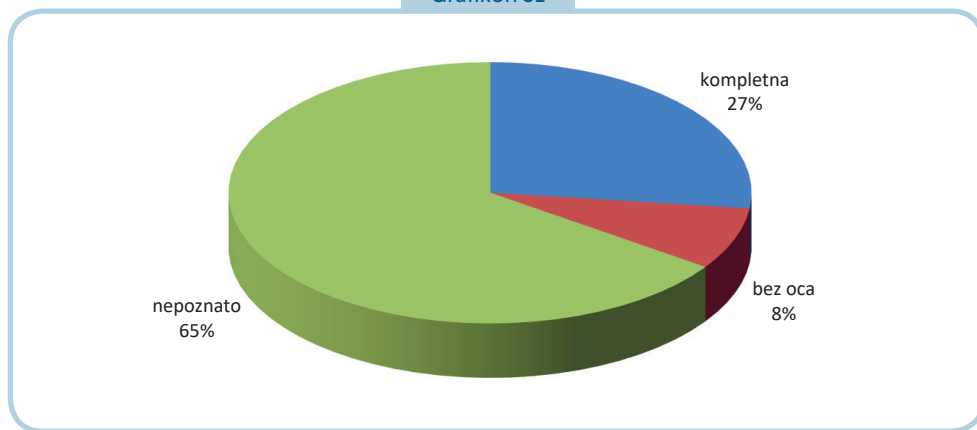
Tabela 25

	Broj	Procenat
Osuđivan	9	34,6
Nije osuđivan	16	61,5
Prekršajno osuđivan	1	3,8
Ukupno	26	100

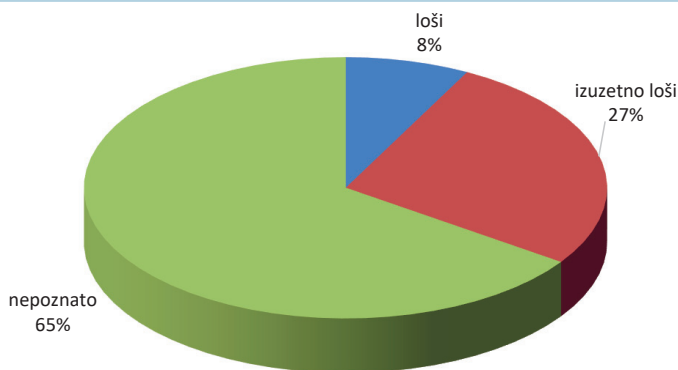
Porodična i lična anamneza učinilaca

U pregledanim spisima sudskih predmeta ima veoma malo podataka o tome u kakvoj su porodici odrastali učinioci, da li su u maloletstvu vršili krivična dela ili se devijantno ponašali. Iako se radi o značajnim kriminogenim faktorima, sud uglavnom ne ispituje okolnosti vezane za raniji porodični život učinilaca, njihovo ponašanje i način života u primarnoj porodici. Za 17 učinilaca (65,4%) nema podataka u predmetima o potpunosti primarne porodice i o porodičnim odnosima u primarnoj porodici. U kompletnoj porodici je živelo sedam učinilaca (26,9%), dok je bez oca bilo dva učinioca (7,7%). U izuzetno lošim porodičnim odnosima živelo je sedam učinilaca (26,9%), loši porodični odnosi su postojali kod dva učinioca (Grafikoni 51 i 52).

Grafikon 51

Grafikon 52

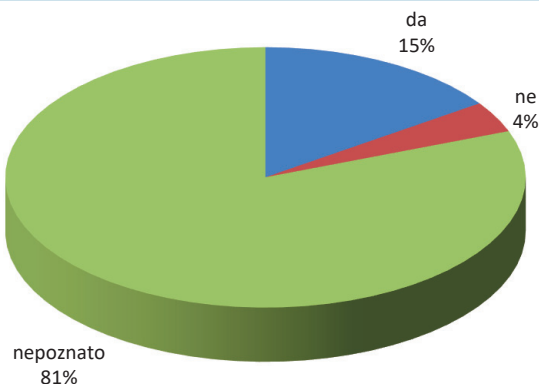

U većini sudskih predmeta takođe nema podataka o tome da li su postojali pokušaji samoubistva kod učinilaca i da li je bilo samopovređivanja. Samo je jedan izvršilac izjavio da je imao suicidalne ideje.

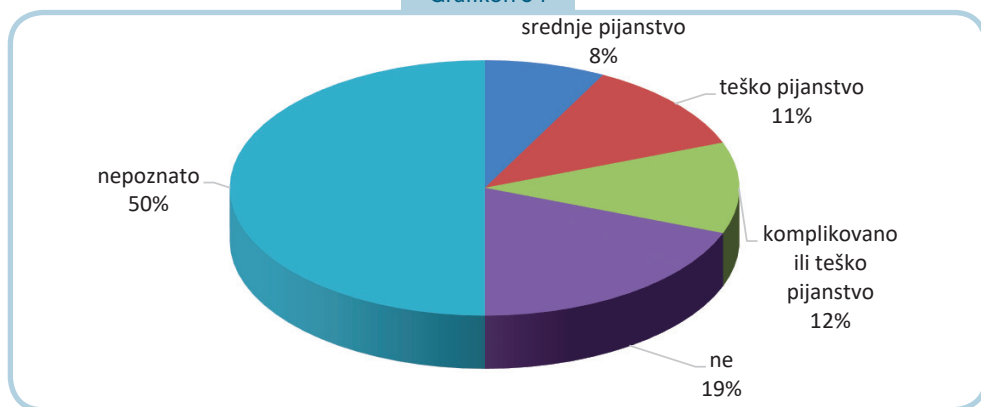
Zloupotreba alkohola i droga

Zloupotreba alkohola postoji kod četiri učinioca (15,4%), ali na osnovu ovog podatka se ne može zaključiti da većina učinilaca ne konzumira alkohol jer je ova činjenica ostala nepoznata u 80,8% slučajeva (Grafikon 53). U vreme izvršenja krivičnog dela osam učinilaca (30,7%) je bilo pod dejstvom alkohola, tako da se može pretpostaviti da veći broj učinilaca od prikazanog prekomerno konzumira alkohol. Posebno je opasno to što je kod 3 učinioca (11,5%) u vreme izvršenja krivičnog dela konstatovano komplikovano ili teško pijanstvo (Grafikon 54). Na osnovu opisa događaja i opisa stanja u porodici u onim slučajevima gde je utvrđeno postojanje pijanstva u vreme izvršenja dela, može se konstatovati da je lošim porodičnim odnosima i povećanoj agresivnosti prema članovima porodice znatno doprinela upotreba alkohola.

Grafikon 53

Grafikon 54

Zavisnost od droga nije zapažena u ispitivanom uzorku. U 88,5% slučajeva ostalo je nepoznato da li su učinci koristili drogu pre izvršenja krivičnog dela. Izvršenje krivičnog dela pod dejstvom droge takođe nije zapaženo u ispitivanom uzorku.

Psihopatska struktura ličnosti, duševna bolest i stepen uračunljivosti

Psihopatska struktura ličnosti nije konstatovana kod učinilaca iz ispitivanog uzorka. O psihopatskoj strukturi ličnosti ili postojanju psihičkog obolenja saznaje se iz nalaza neuropsihijatra u onim slučajevima gde je obavljeno psihijatrijsko veštačenje i gde postoji nalaz i mišljenje veštaka neuropsihijatra. Izveštaja neuropsihijatra o duševnom zavlju učinilaca bilo je sasvim malo u ispitivanom uzorku jer je većina izvršilaca osuđena za lakši oblik krivičnog dela nasilja u porodici, a u tim slučajevima sud ne određuje ili vrlo retko određuje veštačenje. U jednom slučaju konstatovan je depresivni poremećaj kod okrivljenog, dok se u dva slučaja radilo o poremećenom ponašanju usled prekomerne upotrebe alkohola.

U vreme izvršenja krivičnog dela 50% okrivljenih je bilo uračunljivo, kod jednog učinioca je uračunljivost bila smanjena ali ne bitno, bitno smanjenu uračunljivost imala su dva učinioca, dok je za deset učinilaca ovaj podatak ostao nepoznat.

Odnos učinilaca prema izvršenom krivičnom delu

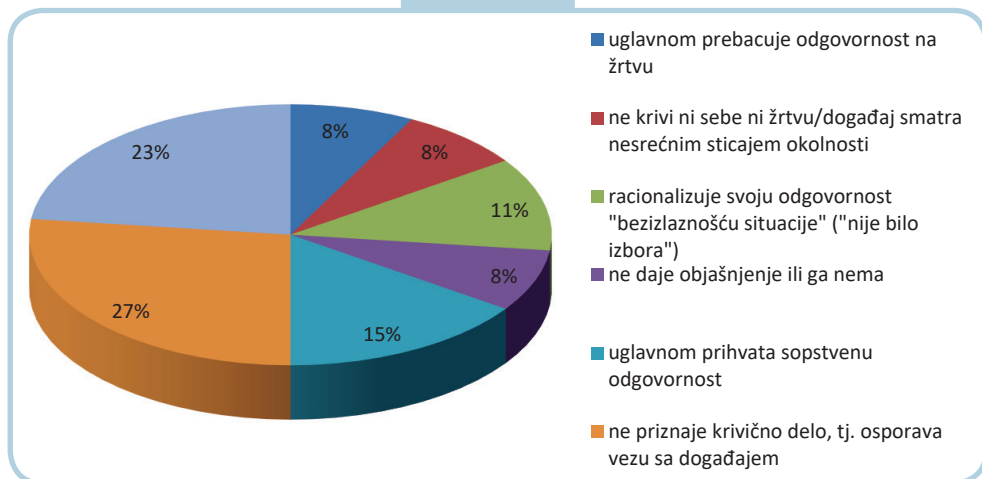
Odnos učinioca prema izvršenom krivičnom delu sagledan je u 21 predmetu, iz pet predmeta se ne može zaključiti kakav je bio odnos učinilaca prema krivičnom delu koje s izvršili. Najveći broj učinilaca ne priznaje izvršenje krivičnog dela – 38,5%, žaljenje i kajanje izražavaju četiri učinioca (15,4%), neodređen odnos prema izvršenom krivičnom delu imaju tri učinioca (11,5%), dva učinioca samo verbalno izražava kajanje (7,7%) i dva učinioca smatraju da je njihov postupak bio adekvatan (7,7%) (Tabela 26).

Tabela 26

	Broj	Procenat
Da, stvarno žaljenje i kajanje	4	15,4
Neodređeno	3	11,5
Samo verbalno izražava kajanje	2	7,7
Ne kaje se/smatra svoj postupak adekvatnim	2	7,7
Ne priznaje delo	10	38,5
Nepoznato	5	19,2
Ukupno	26	100,0

U pogledu odnosa izvršioca prema odgovornosti za događaj, slično kao kod odnosa prema izvršenom krivičnom delu, najveći broj učinilaca ne priznaje svoju odgovornost i osporava vezu sa događajem – 26,9%. Takođe, u velikom procentu kod učinilaca nije moglo da se ustanovi kakav je njihov odnos prema odgovornosti za događaj – 23,1%. Ostali učinioci su različito reagovali: uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost četiri izvršioca (15,4%), racionalizuje sopstvenu odgovornost tri učinioca – 11,5%, prebacuje odgovornost na žrtvu dva učinoca – 7,7%, ne krivi ni sebe ni žrtvu dva učinioca (7,7%) i ne daje objašnjenje ili ga nema dva učinioca – 7,7% (Grafikon 55).

Grafikon 55

Raniji odnos učinioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela

Odnos učinioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela u većini slučajeva iz uzorka bio je loš. Skoro u svim slučajevima postojalo je maltretiranje, netrpeljivost, neslaganje, vređanje, omalovažavanje, pretnje, sukobi, fizički napadi:

- ⇒ Okrivljeni je u dužem vremenskom periodu maltretirao oca i majku fizički, primenjivao silu, pretio, psovao;
- ⇒ Zbog konstantne primene nasilja u dužem vremenskom periodu, okrivljenom je izrečena mera zabrane prilaska i iseljenje iz stana u parničnom postupku;
- ⇒ Okrivljeni i oštećena su se razveli posle dve godine braka, posle razvoda okrivljeni je slao SMS poruke uvredljive sadržine;
- ⇒ Psihičko maltretiranje je postojalo od početka bračne zajednice, zatim se nastavilo fizičko nasilje niz godina kada je okrivljeni oštećenu tukao pesnicama, vođen je prekršajni postupak;
- ⇒ Fizičko i psihičko maltretiranje postojalo je svakodnevno od venčanja pa do razvoda, trajalo je šesnaest godina.
- ⇒ Kontinuirano fizičko i psihičko maltretiranje počelo je kada se oštećena porodila. Zbog svakodnevnihi udaraca i šamara, oštećena je sa bebom od mesec dana morala da napusti stan. Pokušala je da se pomiri sa okrivljenim i vratila se, ali je maltretiranje nastavljeno ako da je opet morala da napusti stan.
- ⇒ Okrivljeni i oštećena su nekoliko godina imali bračne probleme zbog toga što je okrivljeni veoma ljubomoran i konzumira prekomerno alkohol, pa je oštećenu maltretirao fizički i psihički, da bi je zatim izbacio iz kuće;
- ⇒ U dužem vremenskom periodu okrivljeni je oštećenu svakodnevno maltretirao, pretio da će da je ubije, zakolje.

Motivi izvršenja krivičnog dela

Najveći broj krivičnih dela izvršen je zbog postojanja netrpeljivosti između učinilaca i žrtava, usled prekomerne upotrebe alkohola, osvete, ljubomore, nedobijanja novca i sl. O motivima izvršnja krivičnog dela posredno se zaključuje na osnovu izjava okrivljenih i oštećenih, kao i iskaza svedoka. Sud posebno ne utvrđuje motive izvršenja krivičnih dela.

4.4. Profil žrtava

Struktura žrtava po polu

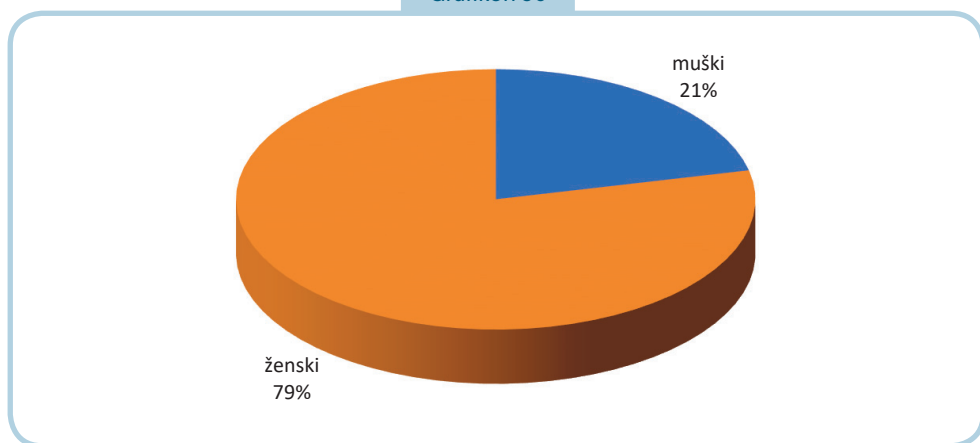
Prema podacima iz pregledanih sudskih predmeta, broj žrtava je veći od broja učinilaca jer su u tri slučaja postojale dve žrtve, tako da je broj žrtava 28 (Tabela 27).

Tabela 27

	Broj predmeta	Procenat
Jedna žrtva	22	88,0
Dve žrtve	3	12,0
Ukupno	28	100,0

Podaci iz ovog istraživanja potvrdili su da žene čine najveći broj žrtava nasilja u porodici. Među žrtvama je najviše žena (78,6%), dok muškarci čine 21,4% od ukupnog broja žrtava (Grafikon 56).

Grafikon 56

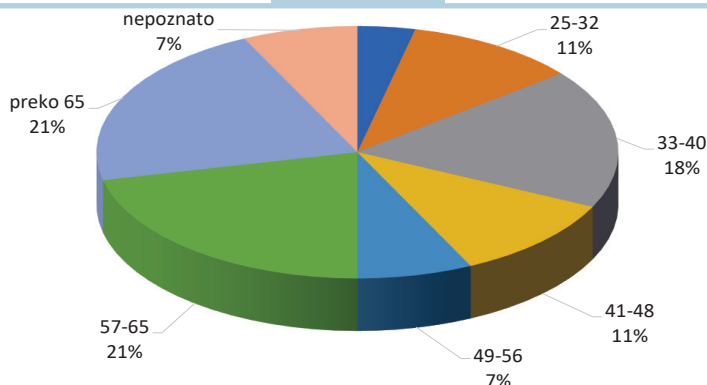
Prebivalište i mesto rođenja žrtava

Kao i učinioci tako i žrtve imaju uglavnom prebivalište u gradu - 92,9%, dok u prigradskom naselju žive dve žrtve (7,1%). Grad je mesto rođenja 67,90%, žrtava, a selo 32,10%.

Uzrast žrtava

Među žrtvama nema maloletnih lica, a najveći broj žrtava bio je među starijom populacijom: šest žrtava bilo je starosti između 57-65 godina (21,4%) i šest žrtava je bilo starosti preko 65 godina (21,4%). Tri izvršioca su uzrasta od 33-40 godina (17,9%), po tri žrtve su uzrasta od 25-32 godine (10,7%) i 41-48 godina (10,7%), dve žrtve su uzrasta 49-56 godina (7,1%) i jedna žrtva od 18-25 godina (3,6%) (Grafikon 57).

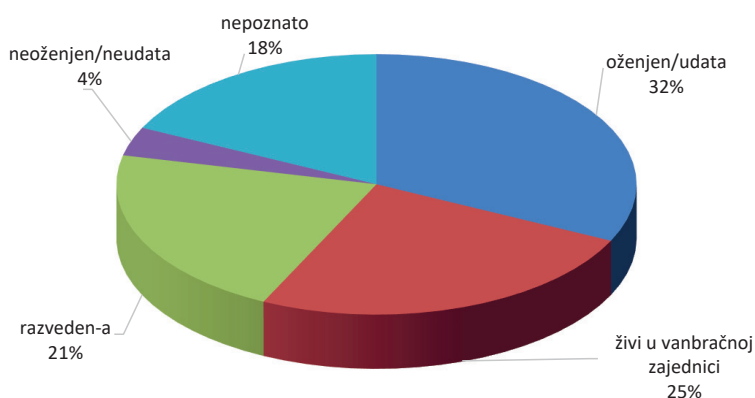
Grafikon 57

Bračno stanje žrtava

Najveći broj žrtava je oženjeno/udato (32,10%), 25% žrtava su u vanbračnoj zajednici, 21,40% žrtava su razvedene, jedna žrtva je lice koje nije u braku ni vanbračnoj zajednici, dok bračni status ostalih 5 žrtava nije poznat (Grafikon 58).

Grafikon 58

Najveći broj žrtava ima status bivšeg bračnog ili vanbračnog supruga ili supruge izvršioca – 28,60% i roditelja izvršioca dela – 35,70%; 14,30% su u vanbračnoj zajednici sa izvršiocom, a broj žrtava koje su deca izvršioca je 3, što čini 10,70% od ukupnog broj žrtava. Tri žrtve su i dalje u bračnoj zajednici sa izvršiocom (10,70%).

Obrazovanje žrtava

Žrtve su različitog nivoa obrazovanja i zanimanja. Nezavršenu osnovnu školu imaju 2 žrtve, srednješkolsko ili gimnazijsko obrazovanje ima 7 žrtava, 3 žrtve imaju završenu visoku školu ili fakultet, a za 14 žrtava nije poznat stepen obrazovanja. Zanimanje žrtava, kao i zanimanje izvršilaca, veoma je različito, što opet ukazuje na činjenicu da i izvršioци

i žrtve mogu biti obrazovani i neobrazovani i da mogućnost da neko postane žrtva porodičnog nasilja ne zavisi u velikoj meri od stepena obrazovanja ni žrtve ni izvršioca.

Zaposlenost žrtava

Prilikom sagledavanja uslova života žrtve nasilja u porodici, od značaja su njene ekonomske prilike, koje su prevashodno uslovljene njenom (ne)zaposlenošću. Podaci o zaposlenju žrtava u ispitivanom uzorku pružaju sledeću sliku: najviše je penzionera (39,30%), zaposlenih je 17,90%, domaćica je jedna, kao i jedno nezaposleno lice. Za ostale žrtve (35,70%) nema podataka o zaposlenju.

Priroda odnosa između izvršilaca i žrtava

Krivično delo nasilja u porodici izvršeno je u najvećem procentu – 35,7% prema roditeljima, ocu ili majci. Odmah posle nasilja prema roditeljima je nasilje izvršeno prema bivšem bračnom ili vanbračnom partneru - 28,6% U 14,3% predmeta između izvršioca i žrtve je postojao vanbračni odnos. Tri žrtve su bile sin/ćerka - 10,7% , a izvršioci roditelji (Tabela 28).

Tabela 28		
	Broj	Procenat
suprug/supruga (brak)	3	10,7
vanbračna zajednica	4	14,3
bivši supruzi (bračni ili vanbračni)	8	28,6
otac/majka	10	35,7
sin/ćerka	3	10,7
Ukupno	28	100,0

Postojanje oružja kod žrtve i alkoholisanost u vreme izvršenja krivičnog dela

U vreme izvršenja dela nasilja u porodici, nijedna žrtva kod sebe nije imala oruđe niti ga je upotrebila.

Za razliku od izvršilaca, od kojih je znatno veći broj prilikom izvršenja dela bio pod dejstvom alkohola, jedna žrtva je u vreme izvršenja dela bila u alkoholisanom stanju.

Odnos učinioca i žrtve pre podnošenja krivične prijave i reagovanje na akte nasilja

Kao što smo već napomenuli, nijedno procesuirano krivično delo nasilja u porodici nije nastalo odjednom, već je proces fizičkog i psihičkog zlostavljanja postojao mnogo pre procesuiranja i ispoljavao se najčešće u kontinuiranom trajanju. Odnosi između učinilaca i žrtava su bili veoma loši i pre izvršenja krivičnog dela. Prema utvrđenim činjenicama žrtve su bile u dužem vremenskom periodu izložene fizičkom i/ili psihičkom nasilju, okrivljeni su, najčešće pod dejstvom alkohola, bili veoma agresivni, svađali su se sa oštećenima, vikali, vređali, tukli, šamarali. Interesanto je da je u jednom predmetu utvrđeno da su sinovi maltretirali oca da bi mu se osvetili zbog toga što ih je mnogo tukao u detinjstvu. Samo u dva slučaja pre izvršenja krivičnog dela nije bilo sukoba, a u jednom slučaju iz spisa predmeta i donete presude nije moglo da se zaključi kakvi su odnosi između učinioca i žrtve bili pre izvršenja krivičnog dela.

Iako se nasilje ispoljavalo i pre prijavljivanja krivičnog dela, jedanaest žrtava (39,2%) se nije nikome obratilo i zatražilo zaštitu od nasilja. Ostale žrtve su se obraćale Centru za socijalni rad, dve su žrtve bile smeštene u Sigurnu kuću. U jednom slučaju žrtve je izjavila da ima loše iskustvo sa Centrom za socijalni rad. Od 28 žrtava policiji se obratilo deset žrtava.

4.5. Krivični postupak – sadržina, tok i trajanje

Krivični postupak se vodio u najvećem broju slučajeva u okviru uzorka prema izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 – 96,2/% i čl. 194 st. 5 – 3,8%.

Prema podacima koje je ovaj sud dostavio postupajući po zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja, u praksi ovog suda dominiraju krivična dela nasilja u porodici koja su kvalifikovana kao osnovni oblik ovog dela (Tabela 29).

Tabela 29
Osnovni sud u Novom Sadu

Oblik dela	Član 194. st. 1. KZ	Član 194. st. 2. KZ	Član 194. st. 3. KZ	Član 194. st. 4. KZ	Član 194. st. 5. KZ
2014.	65	11	13	/	1
2015.	90	14	17	/	4

4.4.1. Pritvor

Za razliku od predmeta iz Beograda i Niša, gde je prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici mnogo češće određivan pritvor, u ovom uzorku je samo šest učinilaca bilo u

prtvoru (23,10%). Pritvor prema okrivljenima nije određivan jer, po oceni suda, nisu postojali zakonski uslovi za određivanje pritvora (Tabela 30).

Tabela 30

	Broj	Procenat
Određen pritvor	6	23,1
Nije određen pritvor	20	76,9
Ukupno	26	100

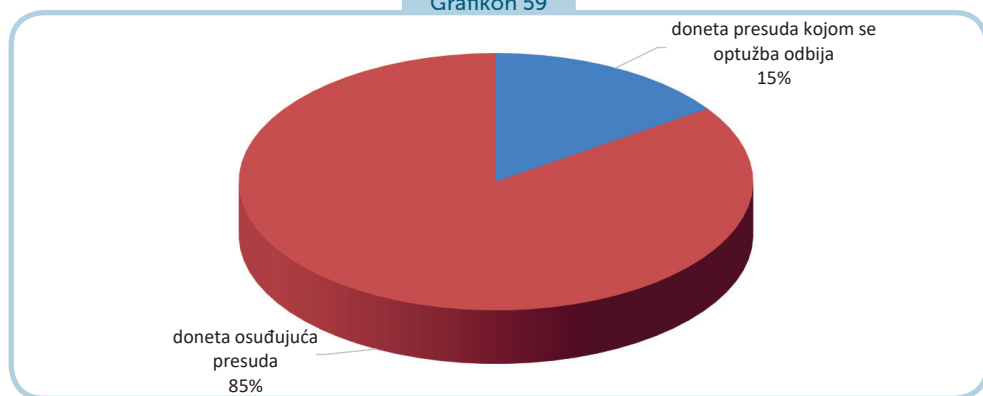
4.5.2. Dokazi

U istraživanom uzorku najčešće izvođeni dokazi bili su: ispitivanje okrivljenih, saslušanje svedoka, saslušanje oštećenih kao svedoka, uvid u spise predmeta, uvid u medicinsku dokumentaciju, uvid u nalaz mobilnih operatera o ostvarenoj komunikaciji mobilnim telefonom.

4.5.3. Način okončavanja postupka

U pravnosnažno okončanim predmetima (25) prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici (26) najviše je doneto osuđujućih presuda 22 (84,6%). Samo u četiri predmeta (15,4%) doneta je presuda kojom se optužba odbija na osnovu čl. 422 st. 1 tač. 1 ZKP zbog odustanka javnog tužioca i nepreuzimanja gonjenja od strane oštećenih (Grafikon 59).

Grafikon 59

4.5.4. Žalba

Protiv prvostepenih presuda u najvećem procentu (96%) žalbe nisu izjavljivane. Žalba je izjavljena Samo u jednom slučaju zbog porešno utvrđenog činjeničnog stanja, bitne povrede odredaba krivičnog postupka, špverde krivičnog zakona i odluke o kazni. U drugostepenom postupku žalba je odbijena kao neosnovana. Veliki broj prvostepenih presuda postao je pravnosnažan na glavnom pretresu jer su se stranke odrekle prava na

žalbu. Zbog toga mnoge presude nisu sadržale obrazloženja. Sporazum o priznanju krivičnog dela bio je zaključen u jednom slučaju, pa i u tom predmetu nije bilo žalbe.

4.5.5. Trajanje postupka

Jedan od osnovnih ciljeva istraživanja bio je da se utvrdi da li je u odnosu na raniji period došlo do promena u pogledu efikasnosti rada pravosudnih organa. Naime, rezultati ranijeg istraživanja pokazali su da postupci procesuiranja krivičnog dela nasilja u porodici, po pravilu, veoma dugo traju i da krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici nije dovoljno efikasna. U predmetima koji su bili predmet ranijeg istraživanja javnom tužiocu je za podizanje optužnog akta u proseku bilo potrebno 2,8 meseci. Da bismo sagledali efikasnost sudskog postupka, trajanje postupka smo posmatrali kroz pet faza: od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta; od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude; od podnošenja krivične prijave do donošenja drugostepene presude; od podnošenja krivične prijave do nastupanja pravosnažnosti; od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude (Tabela 31).

Tabela 31

	Krivična prijava/ optužni akt	Optužni akt/ prvostepena presuda	Krivična prijava/ drugostepena odluka	Krivična prijava/ pravosnažnost	Prvostepena presuda/ Drugostepena presuda
Do 1 mesec	5 (20%)	4(16%)	0	0	0
1 - 3 meseca	0	10 (40%)	0	1 (4%)	1(4%)
3-5 meseci	1(4%)	2 (8%)	0	2 (8%)	0
5-7 meseci	1(4%)	4(16%)	0	2 (8%)	0
7-10 meseci	5 (20%)	3(12%)	0	2 (8%)	0
10 - 12 meseci	3 (12%)	1 (4%)	0	3 (12%)	0
1 godina do 2 godine	6 (24%)	0	0	10 (40%)	0

2 godine do 4 godine	3 (12%)	1 (4%)	0	2 (8%)	0
4 godine do 5 godina	1 (4%)	0	1(4%)	2 (8%)	0
Preko 5 godina	0	0	0	1(4%)	0
UKUPNO	25	25	1	25	1

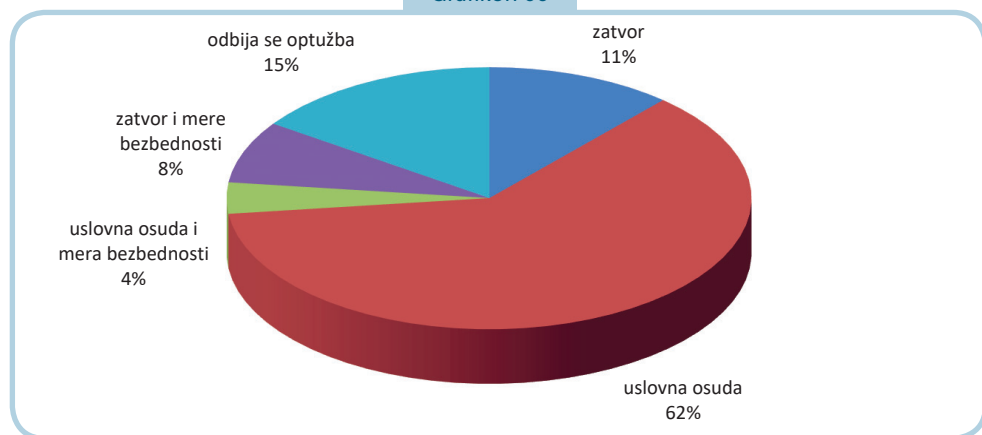
U dosadašnjim istraživanjima bilo je utvrđeno da je postupak pred tužilaštvom najefikasniji jer je za podnošenje optužnog akta u većini slučajeva bilo potrebno 1-3 meseca i da je znatno manji broj predmeta u kojima je optužni akt podnet posle sedam meseci, odnosno godinu dana. U ovom uzorku istraživanih predmeta vremenski period od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta je u većini predmeta duži. Za podizanje optužnog akta u šest predmeta (24%) bilo je potrebno od jedne do dve godine, u pet predmeta (20%) taj period je iznosio do mesec dana, što je svakako veoma brzo i efikasno, ali takođe od sedam do deset meseci. U tri predmeta (12%) ovaj deo postupka je trajao od 10 do 12 meseci, u tri predmeta 2 do četiri godine, u jednom predmetu 3-5 meseci, u jednom predmetu 5 do sedam meseci i u jednom predmetu četiri do pet godine. Svakako da ovde treba imati u vidu složenost predmeta i vreme potrebno za prikupljanje dokaza. Kada se radi o krivičnim delima nasilja u porodici, istraživanja pokazuju da je najčešće dokazno sredstvo lekarsko uverenje i/ili iskaz oštećenog saslušano kao svedoka. Za prikupljanje ovih dokaza potrebno je relativno kratko vreme, što znatno skraćuje postupak od podnošenja krivične prijave do optužnog akta. Stoga je neopravdano da ova faza postupka traje više od godinu dana.

Prema podacima iz tabele, efikasnost rada suda je bila veća nego efikasnost rada tužilaštva. Naime, najviše prvostepenih presuda – 10 (40%) doneto je u vremenskom periodu od 1 do 3 meseca od podnošenja optužnog akta. Podaci o broju održanih glavnih pretresa takođe ukazuju na efikasan rad suda jer je u najvećem broju predmeta održano jedan ili dva glavna pretresa. Samo je u jednom predmetu bilo dvanaest održanih glavnih pretresa. Međutim, interesantno je da je prilično dug vremenski period od podnošenja krivične prijave do pravnosnažnosti presude, deset presuda (40%) je postalo pravnosnažno u periodu od jedne do dve godine od podnošenja krivične prijave. S obzirom na to da je samo u jednom slučaju vođen drugostepeni postupak po žalbi, protek vremena od podnošenja krivične prijave do optužnog akta produžio je trajanje postupka.

4.6. Vrsta i visina izrečenih krivičnih sankcija

Prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici je izrečena krivična sankcija u 96% slučajeva. Samo u četiri slučaja (15,4%) doneta je presuda kojom se optužba odbija zbog odustanka javnog tužioca (Grafikon 60).

Grafikon 60

Kazna zatvora samostalno i uz meru bezbednosti bila je izrečena u 5 slučajeva u različitom vremenskom trajanju. Najkraća kazna zatvora u trajanju od tri meseca bila je izrečena u jednom slučaju, kazna zatvora u trajanju od četiri meseca u jednom slučaju, u dva slučaja je izrečena kazna zatvora u trajanju od šest meseci i u jednom slučaju u trajanju od sedam meseci. Iz ovih podataka se može zaključiti da su učiniocima uglavnom izricane kratke kazne zatvora (Tabela 32).

Tabela 32

	Broj	Procenat
3 meseca	1	
4 meseca	1	
6 meseci	2	
7 meseci	1	
Ukupno	5	100,0

Mere bezbednosti su izricane uz kaznu zatvora i uslovnu osudu. Ukupno je izrečeno tri mere bezbednosti i to u dva slučaja mera bezbednosti lečenja alkoholičara i u jednom slučaju mera bezbednosti oduzimanja predmeta kojim je izvršeno krivično delo.

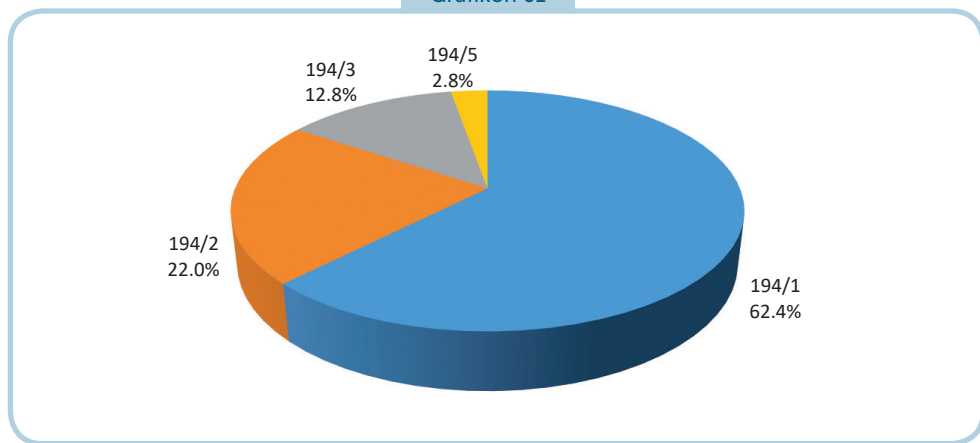
Prilikom odmeravanja kazne sud je uzimao u obzir olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, ali one nisu navedene u svim presudama. U 16 presuda nema obrazloženja u skladu sa čl.429 st 1 tač.1 ZKP, pa samim tim nisu navedene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. U presudama u kojima ima obrazloženja kao olakšavajuće okolnosti navedene su: lične prilike okrivljenog, mladost, držanje posle učinjenog dela, priznanje i kajanje, oštećena nije istakla imovinskopravni zahtev i izjavila je da je ovaj incident bio „jedan jedini“, ranija neosuđivanost, „ozbiljna životna dob“, okrivljeni je otac maloletnog deteta, alkoholisanost u vreme izvršenja dela, činjenično stanje vezano za delo, slabo imovinsko stanje. Vrlo malo otežavajućih okolnosti je navedeno u presudama: recidivizam, alkoholisanost (u nekim presudama je ovo olakšavajuća okolnost), društvena opasnost krivičnog dela, prekršena mera zabrane prilaska, prekršena uslovna osuda.

5. Sumirani nalazi iz celokupnog uzorka

5.1. Oblici izvršenja krivičnih dela

U ispitivanom uzorku od 100 sudskih predmeta broj izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici iznosio je 109. Najviše je izvršeno krivičnih dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 (62,38%), a najmanje krivičnih dela iz čl. 194 st. 5 (2,75%). Teži oblici krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 2 i čl. 194 st. 3 bili su zastupljeni u manjem broju – 22,00% i 12,38%. Ovi podaci pokazuju da u celokupnom uzorku pregledanih sudskih predmeta preovlađuje lakši oblik izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici (Grafikon 61).

Grafikon 61

5.2. Sticaj, saučesništvo, mesto izvršenja krivičnog dela

Vršenje krivičnog dela nasilja u porodici u sticaju sa istim ili drugim krivičnim delima zastupljeno je u malom broju. Samo u 19 predmeta je konstatovano da su krivična dela izvršena u sticaju – 19%. Kod krivičnih dela izvršenih u sticaju uglavnom se radilo o sticaju krivičnog dela nasilja u porodici sa drugim krivičnim delima, kao što je ugrožavanje sigurnosti iz čl. 138 KZ RS i oduzimanje maloletnog lica iz čl. 191 KZ. U jednom slučaju postojao je sticaj krivičnog dela nasilja u porodici i krivičnog dela napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti iz čl. 323 KZ RS.

U većini predmeta krivična dela su izvršena samostalno – 95%. Samo u jednom predmetu krivično delo nasilja u porodici je izvršeno u saučesništvu, odnosno saizvršilašvu kao obliku saučesništva.

Prilikom izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici često ima prisutnih drugih lica, članova porodice, najčešće dece, koja se mogu smatrati takođe viktimiziranim. U ispitivanom

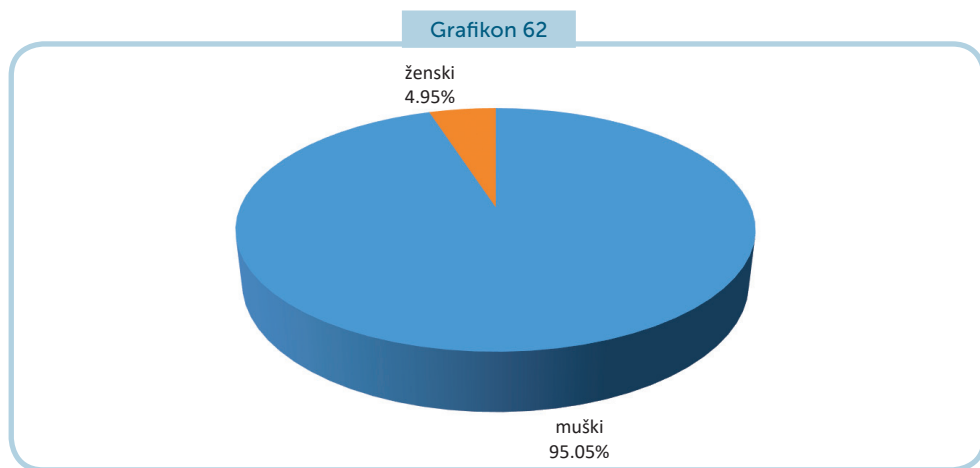
uzorku u 50% predmeta je bilo očevidaca, koji su se na glavnom pretresu u nekim slučajevima pojavljivali kao svedoci događaja.

Prema rezultatima istraživanja grad, kao mesto izvršenja dominira kod krivičnog dela nasilja u porodici. Od ukupnog broja predmeta grad kao mest izvršenja bio zastupljen u 94,00% slučajeva, dok je selo bilo zastupljeno sa samo 6%. Mesto izvršenja krivičnog dela isto je kao mesto stanovanja u 99,00% slučajeva, van mesta stanovanja zastupljeno je sa samo 1%. U najvećem broju slučajeva krivično delo je izvršeno u zajedničkom stanu/kući izvršioca i žrtve – 65%, zatim u stanu/kući žrtve – 15% i stanu/kući izvršioca – 13%. Ostala mesta događaja bila su manje zastupljena: roditeljska kuća žrtve – 1%, park i otvoren prostor – 1%.

5.3. Profil učinilaca

Pol

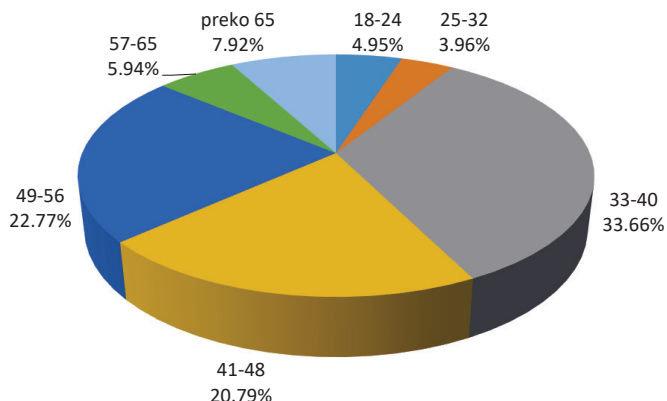
U ispitivanom uzorku od 100 sudskih predmeta krivična dela nasilja u porodici izvršio je 101 učinilac (u jednom predmetu su bila dva učinioca). Najveći broj učinilaca je muškog pola – 96 (95,05), znatno manje je učešće žena – 5 (4,95%) (Grafikon 62). Interesantno je da j samo jedna žena izvršila krivično delo nasilja u porodici prema suprug (partner-sko nasilje) dok su ostale izvršile krivično delo prema ostalim članovima porodice (snaja, majka, unuka).

Uzrast

Ako posmatramo uzrast učinilaca, možemo da konstatujemo da je dominantna uzrasna kategorija izvršilaca od 33-56 godina – 77,22%. Primetna je zastupljenost starijeg uzrasta preko 65 godina – 7,92%. Mlađih izvršilaca ima manje: od 18-24 godine 4,95 i od 25-32 godine 3,96% (Grafikon 63).

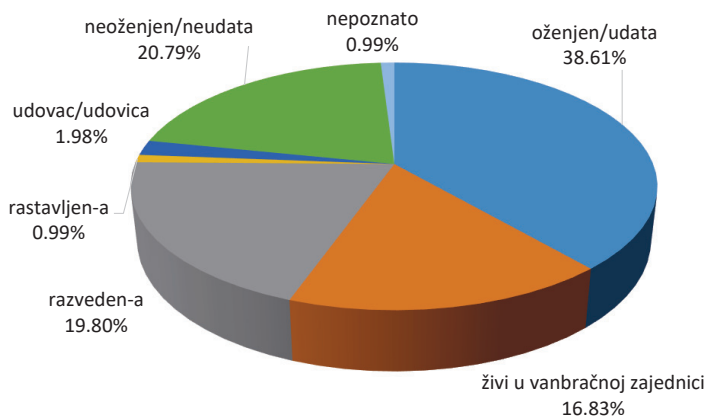
Grafikon 63

Bračno stanje

Najveći broj učinilaca, kao i žrtava, je oženjen/udata – 38,61%. Već smo naglasili da je bračni status učinilaca posmatran u vreme izvršenja krivičnog dela. Zbog toga što je nasilje postojalo u većini slučajeva u dužem vremenskom periodu pre prijavljivanja i vođenja sudskog postupka, zastupljenost neoženjenih/neudatih i razvedenih je primetan: 20,79% i 19,80%. U vanbračnoj zajednici je živelo 17 izvršilaca – 16,83%. (Grafikon 64).

Grafikon 64

Broj dece

Dvoje i više dece imalo je 47,52% učinilaca, dok je sa jednim detetom bilo 28,72% učinilaca i nešto manje učinilaca je bilo bez dece 23,76%.

Obrazovanje

Podaci o obrazovanju učinilaca pokazuju da najveći broj učinilaca ima srednje obrazovanje – 63,36%. Sa završenom osnovom školom je 17,82% učinilaca, sa višom školom ili fakultetom je 12,87% učinilaca, najmanje učinilaca je sa nezavršenom osnovom školom – 2,97 i magistraturom – 1,98%.

Zaposlenost

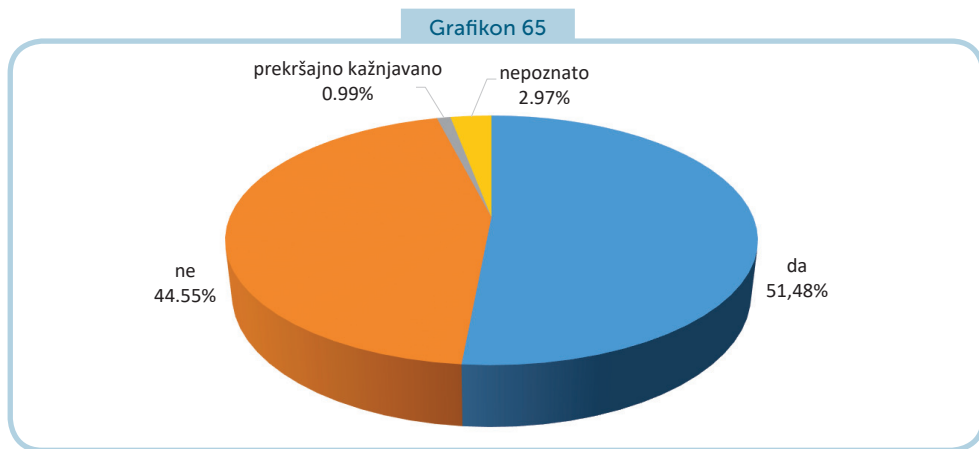
Siromaštvo usled lošeg materijalnog stanja predstavlja važan faktor kriminalnog ponašanja. Zbog toga je pilikom sagledavanja uzroka kriminaliteta neophodno saznati kakav je ekonomski status učinilaca, odnosno da li su zaposleni i ekonomski stabilni. U ispitivanom uzorku mnogo je manje zaposlenih učinilaca – 29,70% od nezaposlenih – 42,57%, što znači da je njihovo materijalno stanje nezadovoljavajuće. Među učinocima ima i 13,86% penzionera, ali, s obzirom na visinu penzija, ova činjenica ne povećava materijalne mogućnosti većine učinilaca.

Mesto rođenja i prebivalište

Grad je mesto rođenja učinilaca u najvećem procentu – 79,20%, 21 učinilac je rođen u selu – 20,80%. Takođe, mnogo veći broj učinilaca ima prebivalište u gradu – 82,18%, samo osam učinilaca ima prebivalište u selu – 8 (7,92%). Ovi podaci su u skladu sa mestom izvršenja krivičnih dela jer je najveći broj krivičnih dela izvršen u gradu – 94%.

Ranija osuđivanost

Podaci o ranijoj osuđivanosti učinilaca pokazuju da je zastupljenost recidivista u većem procentu – 51,48%, što svakako povećava njihovu društvenu opasnost, pogotovo ako su ranije takođe vršili krivična dela nasilja u porodici. Manje su zastupljena nesuđivana lica među izvršiocima - 44,55% (Grafikon 65).

Porodična i lična anamneza učinilaca

O kompletnosti primarne porodice učinilaca i porodičnim odnosima u primarnoj porodici uglavnom nema podataka u sudskim predmetima, čak za 64,35% učinilaca je nepoznato da li je njihova porodica bila kompletna, a za 78,21% učinilaca nije moglo da se utvrdi iz pregledanih predmeta kakvi su bili porodični odnosi u primarnoj porodici. Kompletnu porodicu je imalo 25 učinilaca (24,75%), bez oca je odraslo 10 učinilaca (9,90%), bez majke jedan učinilac. U porodicama najvećeg broja učinilaca – 10 (9,90%) odnosi su bili loši ili izuzetno loši – 7(6,93%), dobri odnosi su postojali u pet porodica učinilaca (4,95%).

Kao što ima malo podataka u sudskim predmetima o primarnoj porodici učinilaca, tako nedostaju podaci o ranijem devijantnom ponašanju učinilaca u detinjstvu i mladosti, koji obuhvataju eventualne pokušaje samoubistva, samopovređivanja, postojanju ranog zlostavljanja, bežanja od kuće, bežanja iz škola i vršenje krivičnih dela u maloletstvu. Navedeni podaci postoje samo u onim predmetima gde postoji nalaz i mišljenje veštaka neuropsihijatra.

O pokušajima samoubistva nema podataka za 71 učinioca (70,30%), kod 26 učinilaca (25,74%) takvih pokušaja nije bilo, kod četiri učinioca (3,96%) postojale su samo suicidalne ideje.

Da li je bilo samopovređivanja učinilaca nije moglo da se sazna u najvećem broju slučajeva - 76 (75,25%). Kod 25 učinilaca (24,75%) samopovređivanja nije bilo.

Rano zlostavljanje ili zlostavljanje u detinjstvo i ranoj mladosti može biti indikator kasnijeg delinkventnog ponašanja i transgeneracijskog prenošenja nasilnog ponašanja. Međutim, u pregledanim predmetima samo kod 12 učinilaca (11,88%) je konstatovano da nije bilo zlostavljanja. Kod ostalih učinilaca ovaj podatak je ostao nepoznat – 89 (88,12%).

Bežanje od kuće i bežanje iz škole značajno je sagledati zbog toga što pokazuje odnos nekog lica prema porodici i školskom obrazovanju, kao i prema prihvatanju društvenih vrednosti i postulata. Kod istog broja učinilaca – 7 (6,93%) nije bilo ovih devijantnih ponašanja, a kod 94 učinilaca ostalo je nepoznato da li je bilo bežanja od kuće ili/i škole.

Za sagledavanje lične anamneze učinilaca značajno je da se utvrdi da li su vršili krivična dela u maloletstvu. U ispitivanom uzorku nije bilo podataka o vršenju krivičnih dela u maloletstvu za 86 učinilaca (85,13%). Kod 15 učinilaca (14,85%) ovakvo ponašanje se nije ispoljilo.

Zloupotreba alkohola i droga

Podaci o zloupotrebi alkohola i opojnih droga kod učinilaca ostali su nepoznati u 53 (52,48%), odnosno u 57 (56,44%) slučajeva. Prekomerno konzumiranje alkohola, koje se često od strane žrtava navodi kao odlučujući faktor za neslaganje i porodično nasilje, postojalo je kod 36 učinilaca (35,64%). Zavisnost od droga javlja se kod osam učinilaca

(7,92%). Akoholizam i narkomanija kod učinilaca uticali su da prema njima budu izricane uz kaznu i mere bezbednosti obaveznog lečenja.

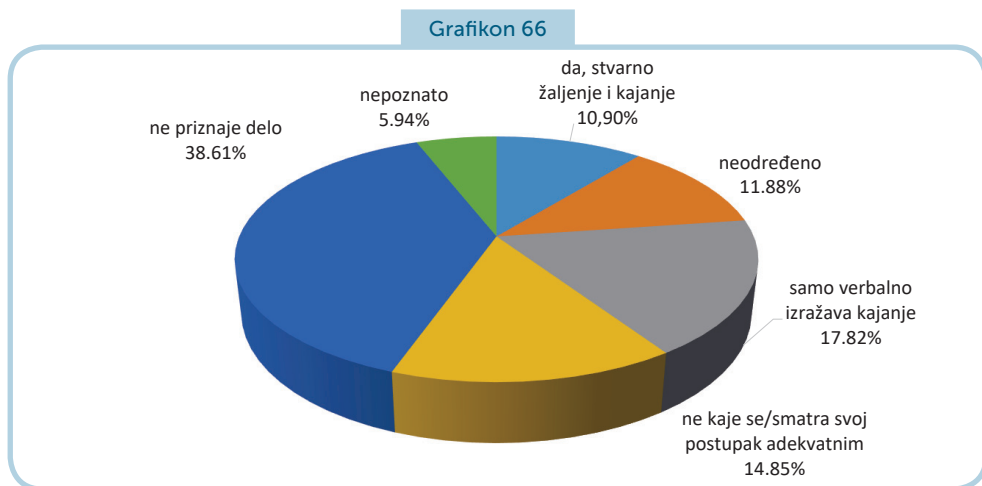
Alkoholisanost u vreme izvršenja krivičnog dela postojala je kod 43 (42,57%) učinilaca u obliku lakog pijanstva – 7(6,93%), srednjeg pijanstva – 15 (14,85%), teškog pijanstva – 15 (14,85%) i komplikovanog pijanstva – 6 (5,94%). Pod dejstvom droga u vreme izvršenja krivičnog dela bilo je tri učinioca (2,97%).

Psihopatska struktura ličnosti i duševna bolest kod učinilaca

O postojanju psihopatske strukture ličnosti i duševnih obolenja ne može se sa sigurnošću zaključivati jer u najvećem broju sudskih predmeta nema podataka – 64 (63,36%). Ove podatke je bilo moguće saznati iz nalaza i mišljenja neuropsihijatra. Tako je kod 11 učinilaca (10,90%) postojala psihopatska struktura ličnosti, a kod 26 učinilaca nije (25,74%).

Odnos učinilaca prema izvršenom krivičnom delu

Učinioci krivičnog dela nasilja u porodici iz ispitivanog uzorka najčešće ne priznaju da su izvršili krivično delo koje im se stavlja na teret – 39 (38,61%). Samo verbalno izražava kajanje osamnaest učinilaca (17,82%), ne kaje se i smatra svoj postupak adekvatnim petnaest učinilaca (14,85%), neodređen odnos ima dvanaest učinilaca (11,88%), samo jedanaest učinilaca (10,90%) izražava stvarno žaljenje i kajanje (Grafikon 66).

Ponašanje učinioca posle izvršenog krivičnog dela sagledava se i kroz odnos učinioca prema odgovornosti za događaj. Takvu odgovornost učinioci uglavnom ne pokazuju jer u najvećem broju – 31 (30,69%) ne priznaju izvršenje krivičnog dela. Mnogi učinioci ne daju objašnjenje ili ga nemaju – 20 (19,80%). Uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost šesnaest učinilaca (15,89%), a petnaest učinilaca (14,85%) uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu (Tabela 33).

Tabela 33

	Broj	Procenat
Uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu	15	14,85
Ne krivi ni sebe ni žrtvu/ događaj smatra nesrećnim sticajem okolnosti	6	5,94
Racionalizuje svoju odgovornost "bezizlaznošću situacije" ("nije bilo izbora")	4	3,96
Ne daje objašnjenje ili ga nema	20	19,80
Uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost	16	15,84
Ne priznaje krivično delo, tj. osporava vezu sa događajem	31	30,69
Krivi sebe i žrtvu	1	0,99
Nepoznato	8	7,92
Ukupno	101	100,00

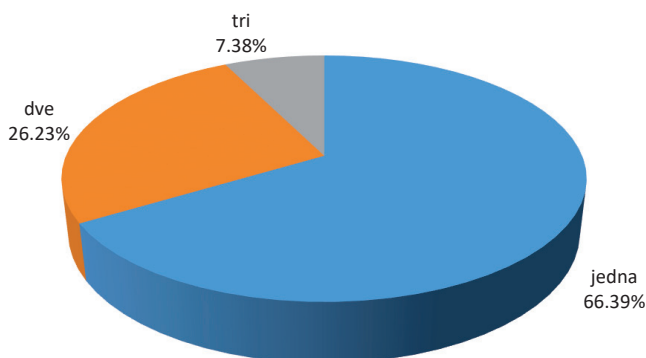
Uračunljivost učinilaca u vreme izvršenja krivičnog dela

Učinioci su bili u većem procentu uračunljivi u vreme izvršenja krivičnog dela – 54 (53.47%). Iako je kod petnaest učinilaca konstatovano da je ovaj podatak nepoznat, svakako se radi o uračunljivim učiniocima, samo što sud to nije posebno konstatovao jer je izostalo obrazloženje presude ili je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela. Uračunljivost je bila smanjena, ali ne bitno, kod devetnaest učinilaca (18,81%), bitno smanjena uračunljivost postojala je kod jedanaest učinilaca (10,89%), samo dva učinioca (1,98%) su bila neuračunljiva.

5.4. Profil žrtava

U ispitivanom uzorku od 100 sudskih predmeta bilo je 122 žrtve izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici. U najviše predmeta bila je jedna žrtva – 81 (66,39) (Grafikon 67). Treba konstatovati da u većini sudskih predmeta ima veoma malo podataka o oštećenom ili žrtvi krivičnog dela.

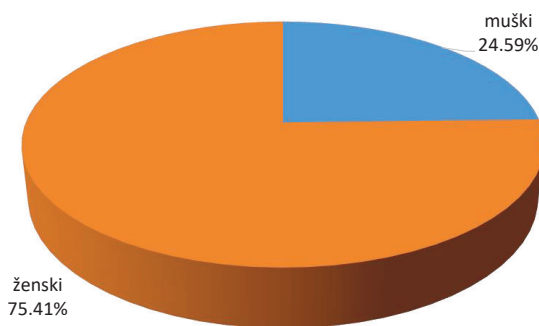
Grafikon 67

Struktura žrtava po polu

Najveći broj žrtava nasilja u porodici je ženskog pola – 75,41%, muškaraca je znatno manje – 24,59% (Grafikon 68).

Grafikon 68

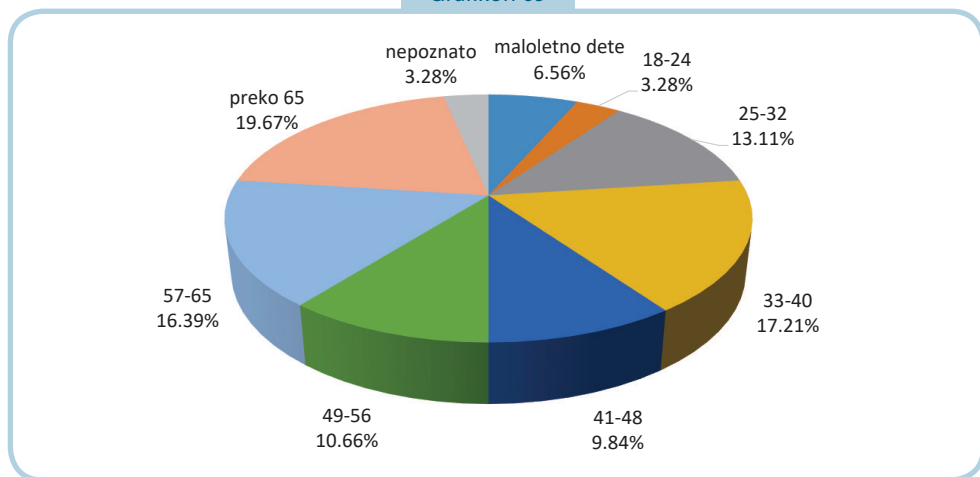
Prebivalište i mesto rođenja žrtava

Prebivalište i mesto rođenja žrtava je, kao i učinilaca, u najvećem procentu grad 85,24% mesto rođenja i 70,49% prebivalište. U selu je rođeno manje žrtava – 19,67% i ima prebivalište u selu 7,38%.

Uzrast žrtava

U istraživanom uzorku najviše je žrtava starijeg uzrasta – preko 65 godina je 24 žrtve (19,67%), od 33 – 40 godina je 21 žrtva (17,21%), od 57-65 godina 20 žrtava (16,39%); od 57 – 65 godina 16 žrtava (13,11%), od 49 – 56 godina 13 žrtava (10,65%), od 41-48 godina 12 žrtava (9,84%). Najmanje je maloletnih žrtava – 8 (6,56%) i od 18-24 godina (3,28%) (Grafikon 69).

Grafikon 69

Bračno stanje žrtava

Prema podacima o bračnom stanju žrtve, kojih nema u svim predmetima (u 18 predmeta nije postojao podatak o tome) žrtve su, kao i učinioci, u najvećem broju oženjeni/udati – 57 (46,72%). Razvedeno je 17 žrtava (13,93%), dok u vanbračnoj zajednici živi četrnaest žrtava (11,48%). Neoženjenih/neudatih žrtava je dvanaest (9,84%), rastavljene su dve žrtve(1,64%) i status udovice/udovca imaju dve žrtve (1,64%) (Tabela 34).

Tabela 34

	Broj	Procenat
Oženjen/udata	57	46,72
Živi u vanbračnoj zajednici	14	11,48
Razveden/na	17	13,93
Rastavljen/na	2	1,64
Udovac/udovica	2	1,64
Neoženjen/neudata	12	9,84
Nepoznato	18	14,75
Ukupno	122	100,00

Broj Dece

Najviše žrtava ima dvoje ili više dece – 51 (41,80%), jedno dete ima 41 žrtva (33,61%), dok je bez dece 21 žrtva (17,21%).

Obrazovanje i zaposlenost žrtava

O obrazovanju, zaposlenosti i zanimanju žrtava ima veoma malo podataka u sudskim predmetima. Prema raspoloživim podacima o obrazovanju žrtava (u 67 predmeta nije sadržan ovaj podatak) najviše žrtava, kao i izvršilaca ima srednje obrazovanje – 27 (22,13%), završenu osnovnu školu ima 12 žrtava (9,84%), višu školu ili fakultet ima sedam žrtava (5,74%), a bez obrazovanja su četiri žrtve (3,28%) i sa nezavršenom osnovnom školom tri žrtve (2,46%).

O zaposlenosti žrtava nije bilo podataka u 43 predmeta (35,25%). Prema raspoloživim podacima veći broj žrtava je bio zaposlen – 24 (19,67%). Među žrtvama ima dosta penzionera – 31 (25,41%), domaćica je deset (8,20%), učenika je pet (4,10%). Nezaposlenih žrtava je devet (7,38%).

Odnos žrtve i učinoca

Za razliku od dosadašnjih istraživanja u kojima je konstatovano da je partersko nasilje dominantan oblik nasilja u porodici, u ovom istraživanju partersko nasilje je zastupljeno u nešto manjem procentu. Naime, među žrtvama krivičnog dela nasilja u porodici najčešće

žrtve su otac I majka učinioca – 33 žrtve (27,05%), a zatim suprug/supruga – 30 žrtava (24,59%). Zastupljeno je i nasilje prema deci – 21 žrtva (17,21%) su sinovi i ćerke (Tabela 35).

Tabela 35		
	Broj	Procenat
Suprug/supruga (brak)	30	24,59
Vanbračna zajednica	13	10,66
Bivši supružnici (bračni ili vanbračni)	18	14,75
Otac/majka	33	27,05
Sin/ćerka	21	17,21
Unuk/unuka	1	0,82
zet/snaja	1	0,82
tast/tašta	2	1,64
deda/baba	1	0,82
bivši mladić / devojka	1	0,82
brat/sestra	1	0,82
Ukupno	122	100,00

Na osnovu poznatih podataka može se zaključiti da nijedna žrtva u ispitivanom uzorku nije posedovala oružje (97,54%) niti ga je upotrebila (95,08%).

U vreme izvršenja krivičnog dela 108 žrtava (88,52%) nije bilo pod uticajem alkohola, dok je sedam žrtava je bilo pod dejstvom alkohola – 7 (5,74%). Za sedam žrtava (5,74%) nije bilo podataka da li su bile pod dejstvom alkohola u vreme izvršenja krivičnog dela.

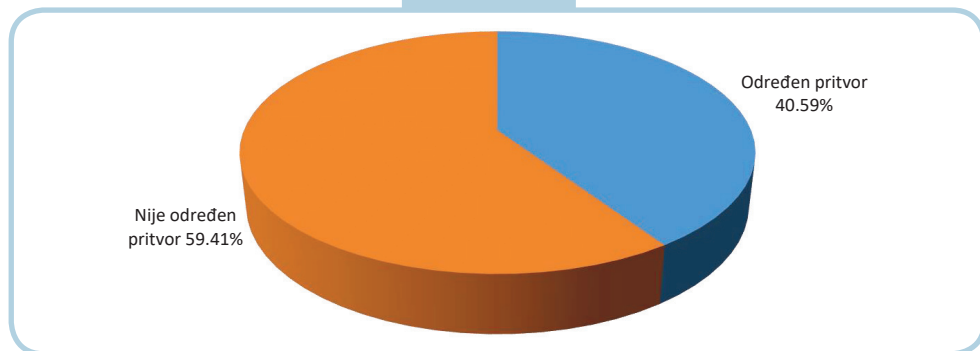
5.5. Krivični postupak – sadržina, tok, trajanje

Krivični postupak se u 100 sudskih predmeta iz uzorka vodio u najvećem broju slučajeva prema izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 – 62,38/%, zatim prema izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 st. 2 – 22,00%, čl. 194 st.3 – 12,84% i čl. 194 st. 5 – 2,75%. Većini učinilaca nije određen pritvor – 60 (59,41%).

5.5.1. Pritvor

Pritvor je određen prema 41 učiniocu (40,59%) (Grafikon 70).

Grafikon 70

5.5.2. Dokazi

U istraživanom uzorku najčešće izvođeni dokazi bili su: ispitivanje okrivljenih, saslušanje svedoka, saslušanje oštećenih kao svedoka, uvid u spise predmeta, uvid u medicinsku dokumentaciju, sudskomedicinsko veštačenje i veštačenje neuropsihijatra i psihologa, uvid u nalaz mobilnih operatera o ostvarenoj komunikaciji mobilnim telefonom, čitanje stručnog nalaza centra za socijalni rad.

5.5.3. Način okončanja postupka

Najveći broj postupaka okončan je donošenjem osuđujućih presuda (92). Mere bezbednosti su samostalno izrečene u dva slučaja (1,98%). Ostali načini okončanja krivičnog postupka bili su: odbijena optužba – 5 (4,95%), oslobađajuća presuda – 1 (0,99%), obustavlje postupak – 1 (0,99%)(Tabela 36).

Tabela 36

	Broj	Procenat
Oslobađajuća presuda	1	0.99
Obustavljen postupak	1	0.99
Osuđujuća presuda	92	91.09
Izrečena mera bezbednosti	2	1.98
Presuda kojom se optužba odbija	5	4.95
Ukupno	101	100,00

Sporazum o priznanju krivičnog dela bio je zaključen u pet slučajeva: po jedan u Beogradu i Novom Sadu i tri u Nišu. U Nišu je održano tri ročišta za izricanje krivične sankcije.

5.5.4. Žalba

Žalba nije bila izjavljena u 73 predmeta, na prvostepenu presudu uloženo je 27 žalbi.

5.5.5. Trajanje postupka

Da bismo sagledali efikasnost sudskog postupka, trajanje postupka smo posmatrali kroz pet faza: od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta; od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude; od podnošenja krivične prijave do donošenja drugostepene presude; od podnošenja krivične prijave do nastupanja pravosnažnosti; od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude (Tabela 37).

Tabela 37

	Krivična prijava/ optužni akt	Optužni akt/ prvostepena presuda	Krivična prijava/ drugostepena presuda	Krivična prijava/ pravosnažnost	Prvostepena presuda/ drugostepena presuda
Do 1 mesec	32	15	0	1	0
1 - 3 meseca	2	33	0	10	9
3-5 meseci	9	12	5	11	11
5-7 meseci	3	12	2	7	1
7-10 meseci	15	8	0	9	1
10 - 12 meseci	9	4	3	11	2
1 godina do 2 godine	20	10	3	27	2
2 godine do 4 godine	9	5	10	15	1

4 godine do 5 godina	1	0	3	6	0
Preko 5 godina	0	1	1	3	0
UKUPNO	100	100	27	100	27

Prema podacima iz tabele, u najvećem broju predmeta – 32 (32%) vreme od podnošenja krivične prijave do optužnog akta bilo je do mesec dana, što pokazuje da je tužilaštvo bilo veoma efikasno, što se i očekuje kada se radi o ovoj vrsti krivičnih dela. Ipak, u dvadeset predmeta (20%) od podnošenja krivične prijave do optužnog akta je prošlo od jedne do dve godine, u petnaest predmeta (15%) od 7 do 10 meseci, u devet predmeta (9%) od dve do četiri godine, što pokazuje da efikasnost rada tužilaštva nije bila ista u svim predmetima. Sud je bio mnogo efikasniji jer je od podnošenja optužnog akta do donošenja prvostepene presude u najvećem broju predmeta - 33 (33%) prošlo jedan do tri meseca. U deset predmeta (10%) ova faza postupka je trajala od jedne do dve godine, a samo u pet predmeta (5%) postupak pred sudom je trajao od dve do četiri godine i u jednom slučaju preko pet godina. Interesantno je da, iako nije bilo žalbi u većem broju predmeta (žalba je izjavljena u 27 predmeta), što bi svakako produžilo trajanje postupka, u znatnom broju predmeta – 27(27%) od podnošenja krivične prijave do pravnosnažnosti proteklo je od jedne do dve godine. Drugostepeni postupak traje znatno kraće, u najvećem broju predmeta – 11 (40,74%) od donošenja prvostepene presude do donošenja drugostepene presude proteklo je tri do pet meseci.

5.6. Vrsta i visina izrečene krivične sankcije

5.6.1. Vrste krivičnih sankcija

Prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici bilo je izrečeno ukupno 92 osuđujuće presude. Najviše je izrečeno uslovnih osuda - 36 (35,64%), što potvrđuje da je uslovna osuda i dalje dominantna krivična sankcija kada se radi o krivičnom delu nasilja u porodici. Podjednak je broj izrečenih kazni zatvora i kazni zatvora i mera bezbednosti – 15 (14,85%), dok je nešto manji broj izrečenih uslovnih osuda sa merom bezbednosti – 14 (13,86%). (Tabela 38).

Tabela 38

	Broj	Procenat
Kazna zatvora	15	14,85
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje sa primenom elektronskog nadzora	4	3,96
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje bez elektronskog nadzora	1	0,99
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje bez elektronskog nadzora i mera bezbednosti	1	0,99
Kazna zatvora u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje uz primenu električnog nadzora i mera bezbednosti	1	0,99
Kazna zatvora i mera bezbednosti	15	14,85
Kazna zatvora i novčana kazna	1	0,99
Kazna zatvora, novčana kazna i mera bezbednosti zabrane približavanja i komuniciranja	1	0,99
Kazna rada u javnom interesu i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi	1	0,99
Uslovna osuda	36	35,64
Uslovna osuda i mera bezbednosti	14	13,86
Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom	1	0,99
Uslovna osuda i novčana kazna	1	0,99
U k u p n o osuđujućih presuda	92	91,08
Mera bezbednosti	2	1,98
Obustavljen postupak / odbija se optužba	6	5,9
Oslobađajuća presuda	1	0,99
Ukupno	101	100,00

5.6.2. Visina krivične sankcije

Prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici izricana je kazna zatvora u različitom vremenskom trajanju. Ukupno je izrečeno 39 kazni zatvora, kazni zatvora i mera bezbednosti, kazni zatvora koje se izdržavaju u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje sa primenom elektronskog nadzora, kazni zatvora koje se izdržavaju u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje bez primene elektronskog nadzora, kazni zatvora uz novčanu kaznu. Najkraća kazna zatvora je trajala 48 dana, najduža 3 godine i osam meseci. Najviše je izrečeno kazni zatvora u trajanju od šest meseci – 11 (28,20%) i jedne godine – 8 (20,51%) (Tabela 39).

Tabela 39

	Broj	Procenat
48 dana	1	2,56
3 meseca	1	2,56
4 meseca	1	2,56
6 meseci	11	28,20
7 meseci	2	6,89
8 meseci	4	10,25
10 meseci	2	6,89
1 godina	8	20,51
1 godina i 4 meseca	1	2,56
1 godina i 6 meseci	1	2,56
2 godine	4	10,25
2 godine i 6 meseci	1	2,56
3 godine i 4 meseci	1	2,56
3 godine i 8 meseci	1	2,56
Ukupno	39	100,00

5.6.3. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Prikom odmeravanja vrste i visine kazne sudovi su kao relevantne uzimali različite okolnosti i procenjivali njihov uticaj na učinioca i izvršenje krivičnog dela. Te okolnosti je bilo moguće saznati iz obrazloženja sudskih presuda. Primećuje se da su u pojedinim sudskim presudama olakšavajuće i otežavajuće okolnosti sud sasvim uopšteno navodio ne udubljujući se u stvarni efekat njihovog dejstva. Takođe, uočen je automatizam prilikom utvrđivanja koje će biti olakšavajuće i otežavajuće okolnosti jer su navođene pojedine okolnosti iz same zakonske odredbe, pri čemu se nije uzimala u obzir činjenica da se radi o nasilnim odnosima u porodici koji imaju viši stepen opasnosti u odnosu na druge oblike nasilničkog ponašanja.

Najčešće su kao olakšavajuće okolnosti navedene: priznanje krivičnog dela, kajanje zbog izvršenog krivičnog dela, loše materijalne prilike, neosuđivanost, da je otac maloletnog deteta (jednog ili više dece), činjenica da se oštećeni ne pridružuje krivičnom gonjenju i ne ističe imovinskopravni zahtev, protek vremena od poslednjeg izvršenog krivičnog dela, okrivljeni je prestao sa upotrebom alkohola i podvrgao se porodičnoj terapiji i sl. Neujednačenost u proceni pojedinih okolnosti kao olakšavajućih zapažena je u sudskim presudama sva tri suda. Tako je, na primer, kao olakšavajuća okolnost ocenjena činjenica da je okrivljeni mlad čovek, dok je u drugoj sudskoj presudi olakšavajuća okolnost to što je okrivljeni penzioner. U jednom obrazloženju presude kao olakšavajuća okolnost su navedene lične i porodične prilike okrivljenog, pri čemu ne postoji nikakvo objašnjenje kakve su to "prilike" i zbog čega se smatraju olakšavajućom okolnošću. Ili zbog čega je fakultetsko obrazovanje (okrivljeni je magistar) olakšavajuća okolnost prilikom izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici. Kao olakšavajuća okolnost navedeno je ponašanje okrivljenog prema oštećenju jer se okrivljeni izvinio i, prema izjavi oštećene, promenio, postao "dobar prema njoj" U drugom slučaju olakšavajuća okolnost je to što okrivljeni i oštećena ne žive zajedno pa okrivljeni nije u prilici da sa oštećenom ponovo dođe u sukob i ponovi delo. Pri tome, sud nije imao u vidu prirodu krivičnog dela nasilja u porodici, koje se odlikuje postojanjem "ciklusa nasilja", kada se dobro i loše ponašanje smanjuju u fazama (posle faze izvinjavanja žrtvi i molbi za oprostaj, nailazi faza još brutalnijeg nasilja).

Za razliku od olakšavajućih okolnosti, koje su u velikom broju navedene u obrazloženjima sudskih presuda, otežavajuće okolnosti se znatno manje pominju. U relativno velikom broju predmeta sud uopšte nije navodio otežavajuće okolnosti. U predmetima u kojima je sud našao da postoje otežavajuće okolnosti, kao najčešće, pojavljuju se: ranija osuđivanost za druga krivična dela, ranija osuđivanost za istovrsno krivično delo nasilje u porodici, osuđivanost za krivična dela sa elementom nasilja, činjenica da prethodno izrečene kazne nisu korigovale ponašanje okrivljenog, ranije prekršajno kažnjavanje, pojačan stepen krivice, jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okrivljeni je

bio u alkoholisanom stanju, iako je znao da upotreba alkohola kod njega izaziva agresivnost, delo je izvršeno prema starijem licu, upornost prilikom izvršenja krivičnog dela, prekršena mera zabrane prilaska, prekršena uslovna osuda i sl. Interesantno je da se alkoholisanost smatra i olakšavajućom i otežavajućom okolnošću. U obrazloženjima nekih presuda kao olakšavajuća okolnost je naveden stepen krivice okrivljenog, s obzirom na to da mu je usled bolesti zavisnosti od alkohola uračunljivost bila smanjena do granice bitnog, ali ne i bitno, dok je u drugom slučaju olakšavajuća okolnost to što je okrivljeni krivično delo izvršio u stanju smanjene uračunljivosti zbog zloupotrebe alkohola.

Ranija osuđivanost okrivljenog različito je procenjivana od strane sudova. U jednom slučaju prvostepeni sud nije uzeo kao otežavajuću okolnost raniju osuđivanost okrivljenog imajući u vidu protek vremena od osude, a drugostepeni sud po žalbi je naveo kao otežavajuću okolnost činjenicu da je okrivljeni osuđivan. Sudovi ne smatraju da je ranija osuđivanost otežavajuća okolnost ukoliko je od ranije osude prošao duži vremenski period (10 ili 15 godina) ili ako je u toku postupak zakonske rehabilitacije ili su se stekli uslovi za brisanje osude, bez obzira na to za koje krivično delo je okrivljeni ranije osuđivan.

Treći deo

Zaključci

1. Podaci prikupljeni iz spisa sudskih predmeta pokazuju da u sudskoj praksi preovladava lakši oblik izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici, tj. dela koja se kvalifikuju kao osnovni oblik krivičnog dela nasilja u porodici (62,38%). Mnogo se manje procesuiraju kvalifikovani oblici dela nasilja u porodici (22,00%), a ona koja su procesuirana odnose se na izuzetno brutalne akte fizičkog nasilja ili krivična dela nasilja u porodici izvršena prema maloletnim licima (12,8%). Izuzetno retko se procesuiraju akti kršenja zabrana izrečenih u parničnom postupku (2,75%), što navodi na zaključak da se kršenje izrečenih mera zabrane retko prijavljuje radi krivičnog sankcionisanja.
2. Među procesuranim delima nasilja u porodici najzastupljeniji oblik nasilja jeste fizičko nasilje (78%), i to: fizičko nasilje bez upotrebe oruđa ili oružja (44%) i uz upotrebu oruđa/oružja (34%). Psihičko nasilje češće se vrši kumulativno sa fizičkim (16%), a znatno ređe kao samostalno krivično delo (6%).
3. Načini izvršenja krivičnog dela zavise od vrste nasilja, kao i od sredstava izvršenja. Fizičko nasilje najčešće se vrši udaranjem pesnicama u glavu i lice, čupanjem kose, šutiranjem, šamaranjem, stavljanjem noža pod grlo, davljenjem, ujedanjem za ruke i sl. Psihičko nasilje najčešće se vrši psovanjem, vređanjem pogrđnim imenima, pljuvanjem, uznemiravanjem SMS porukama, pretnjama, ubistvom i sl. Analiza opisa izvršenih krivičnih dela pokazuje da je nasilje često veoma brutalno i da nanosi veliku patnju žrtvama.
4. Krivično delo nasilja u porodici najčešće se vrše samostalno, po pravilu, bez sticaja sa drugim delima, a kada sticaj postoji, krivično delo nasilja u porodici najčešće

se vrši zajedno sa krivičnim delom ugrožavanje sigurnosti i krivičnim delom oduzimanje maloletnog lica.

5. Nasilje u porodici često se vrši u prisustvu članova porodice, uglavnom dece. Najveći broj procesuiranih dela izvršen je u gradu, u mestu prebivališta žrtve i učinioca, najčešće u njihovom zajedničkom stanu/kući.
6. Nije moguće sa sigurnošću utvrditi motiv izvršenja krivičnog dela jer ovaj psihološki faktor sud gotovo da ne sagledava prilikom utvrđivanja činjeničnog stanja, ali se iz spisa predmeta posredno može zaključiti da učinioci vrše krivično delo nasilja u porodici najčešće zbog ljubomore, dugogodišnje netrpeljivosti prema žrtvi, kao osвете zbog nemogućnosti da viđaju zajedničko dete, usled rasprave oko novca i podele bračne tekovine i dr.
7. U spisima predmeta uglavnom nema podataka na osnovu kojih bi se moglo zaključiti kakav je bio lični odnos učinioca i žrtve pre izvršenog krivičnog dela nasilja u porodici. To je pokazatelj da sud veoma malo pažnje poklonja ispitivanju okolnosti koje su vezane na tzv. cikluse u ispoljavanju nasilja: da li je i kroz koje faze ciklusa nasilja žrtva prošla i koliko su one trajale. Ipak, na osnovu prikupljenih podataka može se zaključiti da su skoro sve žrtve pre izvršenja krivičnog dela u dužem vremenskom periodu bile izložene fizičkom i psihičkom nasilju, maltretiranju, vređanje, pretnjama i omalovažavaju. Kod partnerskog nasilja, maltretiranje je veoma često počinjalo odmah po zasnivanju zajednice života i obično je dugo trajalo. Relativno je mali broj žrtava koje su se ranije obraćale za pomoć nadležnim institucijama, što je, pored ostalog, indikator niskog stepena poverenja žrtve nasilja u institucije sistema.
8. Učinioci krivičnog dela nasilja u porodici najčešće su muškarci (preko 95%). Među 5% žena koje se javljaju kao učinioci krivičnog dela nasilja u porodici samo je jedna izvršila delo partnerskog nasilja, a ostale su izvršile nasilje prema drugim članovima porodice. Ovi podaci potvrđuju rodnu zasnovanost nasilja u porodici.
9. Dominatno starosno doba izvršilaca je od 33-56 godina (77,22%), ali je primetna relativno velika zastupljenost ulinilaca starijih od 65 godina (7,92%). Mlađih izvršilaca ima nešto manje (18-24 godine – 4,95 i 25-32 – 3,96%. Komparacija ovih podataka sa podacima iz ranijih istraživanja pokazuje da se starosno doba učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici blago pomerilo ka starijoj uzrasnoj kategoriji.
10. Učinioci su većinom oženjeni, roditelji dvoje i više dece, srednjeg obrazovanja i nezaposleni. Najveći broj učinilaca rođen je i živi u gradu. Više od polovine su recidivisti, a uglavnom su nepoznate okolnosti u pogledu njihove primarne porodice i ponašanja u mladosti. Skoro trećina učinioca prekomerno konzumira

alkohol, a manje od 10 odsto je zavisno od droga. Više od 40% učinilaca bilo je alkoholisano u vreme izvršenja krivičnog dela, a nešto više od 10% učinilaca ima psihopatsku strukturu ličnosti. Učinioci su uglavnom uračunljivi: krivično delo nasilja u porodici je u stanju neuračunljivosti izvišilo je manje od 2% učinilaca. Učinioci najčešće ne priznaju izvršenje dela, niti prihvataju svoju odgovornost – samo nešto više od 15% prihvata svoju odgovornost, a tek 10% izražava stvarno žaljenje i kajanje.

11. Dominantne žrtve krivičnog dela nasilja u porodici jesu žene (preko 75%), što je još jedna od jasnih pokazatelja njegove rodne zasnovanosti.
12. Žrtve su najčešće rođene i žive u gradu i različitog su uzrasta. Najviše je žrtava starosti od 25-65 godina (67,21), ali je znatan broj žrtava stariji od 65 godina (19,67%). Najmanje je maloletnih žrtava – 6,56%) i žrtava starosti 18-24 godina (3,28%). U odnosu na ranije stanje, povećan je broj žrtava starijeg životnog doba.
13. Žrtve nasilja u porodici najčešće su udate ili razvedene, sa dvoje ili više dece. Preovlađuju žrtve koje su sa učiniocem u braku/vanbračnoj zajednici, ali je relativno veliki broj razvedenih i rastavljenih, što pokazuje da se partnersko nasilje nastavlja i kada brak, odnosno zajednica života prestane da postoji. Nedostaju podaci o obrazovanju žrtava, a one za koje podaci postoje najčešće su sa srednjim obrazovanjem. U više od trećine premeta nedostaju podaci o zaposlenosti žrtava, a među žrtvama za koje ovi podaci postoje preovlađuju zaposlene osobe (19%) i korisnici penzije (26%), s tim što je, u odnosu na period obuhvaćen ranijim istraživanjima, smanjen broj zaposlenih žrtava, a povećan broj korisnika penzije. Većina žrtava ne poseduje oružje, niti ga je upotrebila, a samo nešto manje od 5% žrtva bilo je pod dejstvom alkohola u vreme izvršenja dela.
14. Za razliku od ranijih istraživanja, prema čijim je nalazima partnersko nasilje bilo dominantno (preko 65%), novo istraživanje pokazuje da je ovaj oblik nasilja u porodici zastupljen u manjem obimu (oko 50%), ali da i dalje preovlađuje u odnosu na druge vidove nasilja u porodici. U odnosu na raniji period, došlo je do povećanja broja krivičnih dela izvršenih prema drugim članovima porodice: deci (oko 27%) i roditeljima (oko 15%). Povećan je broj slučajeva nasilja u porodici prema tazbinskim srodnicima (3%) i dedama i babama (3%).
15. U procesuiranju dela nasilja u porodici uočavaju se izvesne pozitivne promene u odnosu na raniji period. Pre svega, mnogo je češće određivanje: prema nalazima istraživanja iz 2007. godine, pritvor je bio određen samo u 13% slučajeva, najčešće zbog postojanja opasnosti da će izvršilac ponoviti izvršenje krivičnog dela, odnosno izvršiti delo kojim preti. Prema podacima prikupljenim novim istraživanjem, pritvor je određen u oko 40% predmeta, i to: Niš (48%), Beograd (46%) i Novi Sad

(23,1%). Češće određivanje pritvora pokazuje da se prilikom procesuiranja od strane sudova problemu nasilja u porodici prilazi na mnogo odgovorniji način, uz pravilno sagledavanje opasnosti od izvršenja, odnosno ponavljanja nasilja. Međutim, učiniocima nasilja u porodici retko se određuje pritvor zbog mogućeg uticaja učinioca na svedoke, iako praksa pokazuje da izvršioci nasilja itekako imaju uticaj na svedoke, posebno na žrtve, o čemu svedoči veliki broj žrtava koje kasnije odbijaju da svedoče na glavnom pretresu i izjavljuju da se ne pridružuju krivičnom gonjenju.

16. Ne postoje razlike u pogledu dokaznih sredstava koja su korišćena za utvrđivanje istinitosti činjenica, izuzev što je češće nego ranije kao dokaz korišćen uvid u nalaz mobilnih operatera o ostvarenoj komunikaciji mobilnim telefonom. Korišćeni su sledeći dokazi: ispitivanje okrivljenih, saslušanje svedoka, saslušanje oštećenih kao svedoka, uvid u spise predmeta, uvid u medicinsku dokumentaciju, sudskomedicinsko veštačenje i veštačenje neuropsihijatra i psihologa, uvid u nalaz mobilnih operatera o ostvarenoj komunikaciji mobilnim telefonom, čitanje stručnog nalaza centra za socijalni rad i dr.
17. U pravnosnažno okončanim predmetima prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici najviše je doneto osuđujućih presuda – 92 (91%). Doneto je samo 5 (4,9%) presuda kojima se optužba odbija i samo jedna oslobađajuća presuda (0,9%).
18. Počincima su izrečene sledeće krivične sankcije: kazna zatvora, kazna zatvora sa primenom elektronskog nadzora, kazna zatvora koju će osuđeni izdržavati u prostorijama u kojima stanuje bez primene elektronskog nadzora, kazna zatvora uz primenu elektronskog nadzora i mera bezbednosti, kazna zatvora i mera bezbednosti, uslovna osuda, oslovna osuda i mera bezbednosti, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, mera bezbednosti, novčana kazna i uslovna osuda.
19. Sklapanje sporazuma o priznanju krivičnog dela nije šire zastupljeno: sporazum je zaključen samo u pet slučajeva, od toga su tri sporazuma sklopljena u Nišu. Ni u jednom slučaju predmet sporazuma nije bio imovinskopравни zahtev žrtve, jer žrtve takav zahtev nisu ni isticale. U Nišu su održana i dva ročišta za izricanje krivične sankcije, dok u drugim gradovima ovaj institut nije primenjivan.
20. Među osuđujućim presudama najviše je uslovnih osuda – 36 (35,6%), koje su i dalje dominantna krivična sankcija za krivična dela nasilja u porodici. Zapaža se, međutim, da je u odnosu na raniji period znatno manji udeo uslovnih osuda. Naime, prema istraživanju iz 2008. godine, procenat uslovnih osuda bio je 66,60%, što je za skoro polovinu više u odnosu na podatke iz novog istraživanja. Ovaj pozitivan pomak je pokazatelj promene stava pravnih profesionalaca u pravosudnim organima u pogledu stepena društvene opasnosti krivičnog dela

nasilja u porodici, što je rezultat sveukupne promene odnosa društva prema ovom obliku kriminaliteta. Stanje, međutim, nije sasvim zadovoljavajuće, jer su u mnogim slučajevima uslovne osude neprimerene težini i načinu izvršenja dala.

21. Prema učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici izricana je kazna zatvora u različitom vremenskom trajanju. Najviše je izrečeno kazni zatvora u trajanju od šest meseci – 11 (28,20%) i jedne godine – 8 (20,51%). Najkraća kazna zatvora je trajala 48 dana, a najduža 3 godine i osam meseci.
22. Analiza vrste i visine odmerenih kazni za izvršena krivična dela nasilja u porodici pokazuje da su one prilično blage, imajući u vidu društvenu opasnost dela, način izvršenja, i činjenicu da je većina učinilaca i ranije ispoljavala nasilničko ponašanje. Trend blagog kažnjavanja, koji je evidentiran i ranijim istraživanjem, nije se promenio. Ovakvoj kaznenoj politici svakako doprinosi i činjenica da u mnogim slučajevima od samog događaja, odnosno od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude i odluke o kazni protekne duži period, a za to vreme dolazi do znatnih promena u porodičnim odnosima, uključujući i promenu odnosa same žrtve prema nasilju.
23. Novo istraživanje, kao i ranije istraživanja, pokazuje da se olakšavajuće okolnosti, kao faktor koji utiče na odmeravanje kazne, obilato navode. Među olakšavajućim okolnostima najčešće su: delimično ili potpuno priznanje izvršenja krivičnog dela, kajanje učinioca, neosuđivanost, roditeljstvo, loše lične i porodične prilike, zdravstveno stanje, postojanje svesti kod okrivljenog da je pogrešio, akademska titula, i dr. Otežavajuće okolnosti se znatno manje pominju, a ima i predmeta u kojima se one uopšte ne navode. U predmetima u kojima je sud našao da postoje otežavajuće okolnosti, kao najčešće, pojavljuju se: ranija osuđivanost za druga krivična dela, ranija osuđivanost za istovrsno krivično delo nasilje u porodici, osuđivanost za krivična dela sa elementom nasilja, činjenica da prethodno izrečene kazne nisu korigovale ponašanje okrivljenog, ranije prekršajno kažnjavanje, pojačan stepen krivice, ranije prekršajno kažnjavanje, jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra. S druge strane, uočava se izvestan automatizam prilikom utvrđivanja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti jer se navode okolnosti pripisane samim zakonom, pri čemu se ne uzima u obzir činjenica da se radi o nasilnim odnosima u porodici koji imaju viši stepen opasnosti u odnosu na druge oblike nasilničkog ponašanja. U mnogim predmetima sud sasvim uopšteno navodi različite okolnosti, ne udubljujući se u stvarni efekat njihovog dejstva.
24. Iz obrazloženja sudskih odluka u ispitivanom uzorku može se zaključiti da je došlo do izvesnih pozitivnih pomaka u pogledu razumevanja samog fenomena nasilja u porodici i potrebe da ono bude sankcionisano, što potvrđuje i činjenica da se

kontinuitet u ispoljavanju nasilja uglavnom ne smatra bitnim elementom dela, što je u početnom periodu primene krivičnopravne zaštite od nasilja to bio dominantan stav.

25. Protiv prvostepenih presuda žalbe se retko izjavljuju. U žalbama koje izjavljuju optuženi, odnosno njihovi branioci kao žalbeni razlozi najčešće se navodi pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, pri čemu se materijalna neispravnost presude obrazlaže time da je zasnovana samo na iskazu oštećene, za koji se u žalbi tvrdi da je protivrečan, nelogičan i nepotpun. Predmet žalbe je i odluka o kazni, za koju žalisci tvrde da je pogrešno odmerena.
26. Evidentno je smanjenje dužine trajanja postupka u odnosu na raniji period, što je rezultat efikasnijeg rada pravosudnih organa. U najvećem broju predmeta (32%) od podnošenja krivične prijave do optužnog akta protekne do mesec dana. Veliki je, međutim, broj predmeta (20%) u kojima su od podnošenja krivične prijave do optužnog akta prošle 1-2 godine. U (15%) predmeta 7-10 meseci, a u (9%) predmeta čak 2-4 godine, što pokazuje da efikasnost u radu tužilaštva nije bila ista u svim predmetima, ali i da još uvek nije na zadovoljavajućem nivou, iako je u odnosu na raniji period došlo do izvesnog unapređenja efikasnosti. Rad suda je znatno efikasniji: u najvećem broju predmeta prvostepeni postupak je okončan do tri meseca (33%). U 10% predmeta ova faza postupka trajala je 1- 2 godine, a u 5% predmeta prvostepeni postupak trajao je 2-4 godine, u jednom čak i preko pet godina. Iako je u odnosu na raniji period došlo do povećanja brzine u postupanju, stepen efikasnosti nije ujednačen, niti je dostigao onaj nivo kakav se očekuje kod procesuiranja krivičnih dela nasilja u porodici.

Prilog

Upitnik za prikupljanje podataka iz sudskih predmeta:

Istraživačica: _____

Datum: _____

Grad: _____

Sud: 1. opštinski 2. okružni

Broj krivičnog predmeta: _____

Krivično delo (naziv, član, stav, zakon) _____

Podaci o izvršiocu: (iz presude)

Napomena: ako ima više izvršilaca, onda se za svakog popunjava poseban upitnik!

1) Ime i prezime izvršioca _____

2) Pol: 1. muški 2. ženski

3) Starost: 1. 18-25 2. 25-32 3. 33-40 4. 41-48 5. 49-56 6. 57-65 7. preko 65

4) Bračno stanje:

1. oženjen/udata

2. živi u vanbračnoj zajednici

3. razveden-a

4. rastavljen-a
 5. udovac/udovica
 6. neoženjen/neudata
 7. u toku je brakorazvodna parnica
 8. nepoznato
- 5) Broj dece: _____
- 6) Zanimanje: _____
- 7) Obrazovanje:
1. bez obrazovanja
 2. nezavršena osnovna škola
 3. osnovna škola
 4. srednja škola ili gimnazija
 5. viša škola ili fakultet
 6. magistratura ili doktorat
- 8) Zaposlenost
1. zaposlen
 2. nezaposlen, traži posao
 3. na prinudnom odmoru, tehnološki višak
 4. domaćica (ako je izvršilac žena)
 5. penzioner
 6. student
 7. drugo (specifikovati) _____
- 9) Ako je nezaposlen, da li je nekada radio i, ako jeste, zbog čega je i kada prestao da radi? _____
- _____
- 10) Državljanstvo: _____
- 11) Mesto rođenja:
1. selo 2. grad
- 12) Prebivalište:
1. selo 2. grad 3. prigradsko naselje
- 13) Ranija osuđivanost:
1. da 2. ne 3. nepoznato
- 14) Ako je osuđivan, koliko puta i za koja krivična dela (naziv krivičnog dela, član, stav)
- _____

Porodična anamneza za izvršioca:

15) Komplettnost primarne porodice:

1. kompletna
2. bez oca
3. bez majke
4. nepoznato

16) Porodični odnosi u primarnoj porodici

1. dobri
2. loši
3. izuzetno loši
4. nepoznato

17) Zanimanje oca: _____

18) Zanimanje majke: _____

19) Alkoholizam oca: _____

20) Alkoholizam majke: _____

21) Osuđivanost oca (navesti za koja krivična dela, ukoliko se vidi iz predmeta): _____

22) Osuđivanost majke (navesti za koja krivična dela, ukoliko se vidi iz predmeta): _____

Lična anamneza izvršioca:

23) Pokušaj samoubistva:

1. da
2. ne
3. samo suicidalne ideje
4. nepoznato

24) Samopovređivanje:

1. da
2. ne
3. nepoznato

25) Rano zlostavljanje:

1. da
2. ne
3. nepoznato

Napomena: ako je bilo ranog zlostavljanja učinioca, navesti na koji način, kada, ko ga je zlostavljao i slično, ukoliko se vidi iz predmeta.

26) Bežanje od kuće:

1. da
2. ne
3. nepoznato

27) Bežanje iz škole:

1. da 2. ne 3. nepoznato

28) Vršenje krivičnih dela u maloletstvu:

1. da, ali nisu izricane vaspitne mere niti maloletnički zatvor
2. da, izricane su vaspitne mere ili maloletnički zatvor
3. ne
4. nepoznato

29) Da li izvršilac izražava kajanje za preduzetu radnju (po oceni suda)?

1. da, stvarno žaljenje i kajanje
2. neodređeno
3. samo verbalno izražava kajanje
4. ne kaje se/smatra svoj postupak adekvatnim
5. ne priznaje delo
6. nepoznato

30) Odnos izvršioca prema odgovornosti za događaj:

1. uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu
2. krivi i sebe i žrtvu
3. ne krivi ni sebe ni žrtvu/događaj smatra nesrećnim sticajem okolnosti
4. racionalizuje svoju odgovornost „bezizlaznošću situacije“ („nije bilo izbora“)
5. ne daje objašnjenje ili ga nema
6. uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost
7. ne priznaje krivično delo, tj. osporava vezu sa događajem
8. nepoznato

Psihijatrijsko-psihološko veštačenje:

31) Psihopatska struktura ličnosti:

1. da 2. ne 3. nepoznato

32) Alkoholizam:

1. da 2. ne 3. nepoznato

33) Zavisnost od droga:

1. da 2. uzimao droge, ali nije zavisan 3. ne 4. nepoznato

34) Postojanje psihoza:

1. boluje od _____ 2. ne boluje 3. nepoznato

35) Uračunljivost u vreme izvršenja krivičnog dela:

1. postoji uračunljivost
2. smanjena ali ne i bitno
3. bitno smanjena uračunljivost
4. neuračunljivost
5. nepoznato

36) Alkoholisanost izvršioca u vreme izvršenja krivičnog dela:

1. lako pijanstvo
2. srednje pijanstvo
3. teško pijanstvo
4. komplikovano ili teško pijanstvo
5. ne
6. nepoznato

37) U vreme izvršenja krivičnog dela izvršilac je bio pod dejstvom droga?

1. da
2. ne
3. nepoznato

Podaci o žrtvi: (iz zapisnika o saslušanju i presudi)

Napomena: ako ima više žrtava, onda se za svaku popunjava poseban list sa ovom grupom pitanja!

38) Ime i prezime žrtve _____

39) Broj žrtava: _____

40) Pol:

1. muški
2. ženski

41) Prebivalište:

1. selo
2. grad
3. prigradsko naselje

42) Mesto rođenja :

1. selo
2. grad
3. prigradsko naselje

43) Državljanstvo: _____

44) Starost :

1. 18-25
2. 25-32
3. 33-40
4. 41-48
5. 49-56
6. 57-65
7. preko 65

45) Bračno stanje:

1. oženjen/udata
2. živi u vanbračnoj zajednici
3. razveden/a
4. rastavljen/a
5. udovac/udovica
6. neoženjen/neudata
7. u toku je brakorazvodna parnica
8. nepoznato

46) Broj dece: _____

47) Zanimanje: _____

48) Obrazovanje:

1. bez obrazovanja
2. nezavršena osnovna škola
3. osnovna škola
4. srednja škola
5. viša škola ili fakultet
6. magistratura ili doktorat

49) Zaposlenost:

1. zaposlen
2. nezaposlen, traži posao
3. na prinudnom odmoru, tehnološki višak
4. domaćica
5. penzioner
6. student
7. drugo (specifikovati) _____

50) U kakvom je odnosu žrtva sa izvršiocem?

1. suprug/supruga (brak)
2. vanbračna zajednica
2. bivši supruzi (bračni ili vanbračni)
3. mladić/devojka
4. bivši mladić/devojka
5. otac/majka

6. sin/čerka

7. brat/sestra

8. drugo (navesti šta) _____

51) Da li je žrtvu izvršilac i ranije fizički, ili na drugi način maltretirao i, ako jeste, kako?

52) Ako je izvršilac ranije maltretirao žrtvu, da li se žrtva obraćala za pomoć nekoj instituciji (na primer centru za socijalni rad), nevladinoj organizaciji (SOS telefon i sl.) ili pojedincu (psiholog, psihijatar, lekar)?

53) Ako je izvršilac ranije maltretirao žrtvu, da li je žrtva to prijavljivala i, ako jeste, da li je vođen krivični postupak, za koje krivično delo (naziv krivičnog dela, član, stav, zakon) i kako je okončan?

54) Postojanje oružja kod žrtve:

1. da 2. ne 3. nepoznato

55) Ako je žrtva imala oružje, da li ga je upotrebila?

1. da
2. ne

- 3. imala ga je, ali ga nije upotrebila
- 4. nepoznato

56) Alkoholisanost žrtve u vreme izvršenja krivičnog dela:

- 1. da
- 2. ne
- 3. nepoznato

Podaci o krivičnom delu:

57) Pravna kvalifikacija u presudi _____

58) Mesto **izvršenja**:

- 1. selo
- 2. grad
- 3. nepoznato

59) Mesto izvršenja:

- 1. isto kao i mesto stanovanja
- 2. van mesta stanovanja, a u istoj zemlji
- 3. van mesta i zemlje stanovanja
- 4. nepoznato

60) Konkretno mesto (prostor) izvršenja:

- 1. stan/kuća/dvorište izvršioca
- 2. stan/kuća/dvorište žrtve
- 3. zajednički stan/kuća/dvorište žrtve i izvršioca
- 4. kafana/restoran/diskoteka
- 5. park/ulica/otvoren prostor
- 6. radno mesto žrtve (apoteka, pošta, prodavnica, benzinska pumpa i slično)
- 7. drugo (specifikuj) _____
- 8. nepoznato

61) Vreme izvršenja (tačan datum i čas iz dispozitiva presude): _____

62) Sredstvo izvršenja: _____

63) Da li je bilo posmatrača (neposrednih svedoka, očevidaca)?

- 1. da
- 2. ne
- 3. nepoznato

64) Da li postoji sticaj krivičnih dela?

- 1. da
- 2. ne
- 3. nepoznato

65) Ako postoji sticaj, vrsta krivičnog dela u sticaju:_____

66) Saučesništvo:

1. postoji saizvršilaštvo
2. saučesnici odgovaraju kao podstrekači
3. saučesnici odgovaraju kao pomagači
4. nema saučesništva
5. nepoznato

67) Motiv izvršenja krivičnog dela (ukoliko se vidi iz predmeta)

68) Detaljan opis načina i sredstava izvršenja krivičnog dela (prema izreci i obrazloženju presude, ako presuda nije doneta, dati kratak opis imajući u vidu postojeće spise predmeta)

69) Odnosi između izvršioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela i druge okolnosti koje su prethodile delu (obrazloženje presude: iskaz žrtve i šta je sud utvrdio,

Napomena: posebno voditi računa o svemu što ukazuje na uticaj rata, nacionalizma, ekonomske krize, posebno uticaj na njihove međusobne odnose, pogoršanje ili drugu promenu odnosa, odnosno ponašanje svakog od njih i slično.

70) Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje je sud uzeo u obzir prilikom odmeravanja kazne:

71) Krivična sankcija koju je sud izrekao u prvom stepenu (vrsta, iznos novčane kazne, odnosno dužina kazne zatvora):

72) Okolnosti koje je sud uzeo u obzir prilikom odmeravanja kazne:

olakšavajuće okolnosti:

otežavajuće okolnosti:

Krivični postupak:

73) Trajanje krivičnog postupka (navoditi mesec i godinu):

1. datum izvršenja krivičnog dela (iz krivične prijave) _____
2. datum podnošenja krivične prijave: _____
3. datum podnošenja zahteva za pokretanje istrage: _____
4. datum pokretanja istrage: _____
5. datum podizanja optužnice _____
5. donošenje prvostepene presude: _____
6. donošenje drugostepene odluke: _____
7. nastupanje pravnosnažnosti: _____

74) Broj održanih glavnih pretresa _____

75) Koji su dokazi izvedeni u toku istražnog postupka

76) Koji su dokazi izvedeni na glavnom pretresu?

77) Da li je primenjen postupak za kažnjavanje pre glavnog pretresa?

78) Da li optuženom određen pritvor? Ako jeste, koliko je trajao?

79) Da li je prema okrivljenom bila određena mera dovođenja?

80) Uporediti kvalifikaciju krivičnog dela

1. u krivičnoj prijavi _____
2. u optužnici _____
3. u presudi _____

81) Kako je okončan prvostepeni postupak?

1. doneto rešenje o odbacivanju krivične prijave - navesti razlog

2. doneto rešenje o obustavi postupka - navesti razlog

3. doneta presuda kojom se optužba odbija - navesti razlog

4. doneta oslobađajuća presuda

5. doneta osuđujuća presuda

82) Da li su izjavljeni pravni lekovi i koji?

83) Koji su razlozi navedeni u pravnom leku?

84) Kakva je odluka doneta po pravnom leku?

Literatura

- Ajduković, M., (2000). *Određenje i oblici nasilja u obitelji. Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Babović, M. Ginić, K. Vuković, O. (2010). *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji*. Beograd: SeConS.
- Blagojević, M. Žene i muškarci u Srbiji 1990-2000, Urođnjavanje cene haosa. U: Bolčić, S., Milić, A. (Pr.), (2002). *Srbija krajem milenijuma: Razaranje društva, promene i svakodnevni život*. Beograd: ISFF.
- Branković, B. (2013), *Vesti iz budućnosti: Istanbulska konvencija i odgovornost države za borbu protiv nasilja nad ženama. Funkcionisanje opštih servisa - operacionalizacija dužne prilježnosti*, Beograd, UNDP.
- Čopić, S. (2002). Institucije i nevladine organizacije u odgovoru na porodično nasilje u Srbiji. U: *Pravom protiv nasilja u porodici*. Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.
- *European Commission, Eurobarometer on gender-based violence November 2017*. Dostupno na: www.ec.europa.eu/justice/saynostopvaw
- Gomien, D. Harris, D. Zwaak, L. (1996). *Law and practice of the European Convention on Human Rights*. Strasbourg.
- Hasellbacher, L. (2010) *State Obligations Regarding Domestic Violence: The European Court of Human Rights, Due Diligence and International Minimums of Protection*, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.rs/&httpsredir=1&article=1098&context=njihr>
- Ignjatović, T. (Pr.), (2005). *Nasilje prema ženama - prepreka razvoju* Beograd: Autonomni ženski centar.

- Ignjatović, T. (2011). *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice*. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond.
- Ignjatović, T. Pavlović Babić, D., Lukić, M. (2015). *Delotvornost sistemskih mehanizama za sprečavanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici*. Beograd : Autonomni ženski centar.
- *Inter-Balkan Conference on Legal Strategies to Combat Domestic Violence* (1997). Sofia: Bulgaria.
- Janis, M. W. Kay, R.S. Bradley, A.W.(2000). *European Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Jovanović, S. (2010). *Pravna zaštita od nasilja u porodici*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
- Jovanović, N. Višnjić, J. Ignjatović, T. Macanović, B. (2009). *Mapiranje praznine – Nezavisni nadzor nad sprovođenjem Zaključnih komentara i preporuka UN Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena državi Srbiji*, Beograd: Autonomni ženski centar
- Jovanović, S. Simeunović-Patić, B. Macanović, V. (2012), *Krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici u Vojvodini*, Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova.
- Mole N. Harby, C. (2006) *Guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights The right to a fair trial*, Human rights handbooks, No. 3, Strasbourg: Council of Europe.
- Milić, A. Dobitnici i gubitnici u procesu tranzicije iz ugla porodične svakodnevnice (1991-2001). U: Bolčić, S., Milić, A. (Priř.), (2002). *Srbija krajem milenijuma: Razaranje društva, promene i svakodnevni život*. Beograd: ISFF.
- Mršević, Z. (2000). *Ženska prava u međunarodnom pravu*. Banja Luka: Helsinški parlament građana. Banja Luka: Udružene žene Banja Luka.
- Konstantinović Vilić, S. (2004). „Pravo žena na zaštitu od nasilja u porodici“. *Ljudska prava za žene*. Niš: Odbor za građansku inicijativu
- Konstantinović Vilić, S. Petrušić, N., Žunić, N. (1999). *Evropski standardi o eliminaciji nasilja nad ženama. Usklađivanje prava SR Jugoslavije sa pravom Evropske unije*. Zbornik radova. Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.
- Konstantinović-Vilić, S. Nikolić-Ristanović, V. (2003). *Kriminologija*. Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.
- Konstantinović Vilić, S. Petrušić, N. (2004). *Krivično delo nasilja u porodici pravna praksa u Republici Srbiji*. Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.

- Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N. (2007). *Krivično delo nasilja u porodici aktuelna pravosudna praksa u Beogradu i Nišu*. Beograd: Autonomni ženski centar Beograd. Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.
- Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N. (2010). *Žene, zakoni i društvena stvarnost*. Knjiga 1. Niš: Ženski istraživački centar. Niš: Sven.
- Lukić, M. Jovanović, S. (2001). *Drugo je porodica, nasilje u porodici – nasilje u prisustvu vlasti*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Lukić, M. (2003). *Kriminološka analiza nasilja u porodici*, Niš: Pravni fakultet u Nišu.
- Petrušić, N. (2003). Zaštita od nasilja u porodici – porodičnopravni i procesnopravni aspekt. *Dvadeset godina Zakona o vanparničnom postupku*. Zbornik radova. Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.
- Petrušić, N. (2005). Jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava u zaštiti prava na rešavanje građanskopravne stvari u razumnom roku. *Evropski mehanizmi zaštite ljudskih prava*. Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.
- Petrušić, N. Konstantinović Vilić, S. (2012). *Vodič kroz sistem porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici*. Beograd: Autonomni ženski centar. Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.
- *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije. Kratki pregled rezultata*. (2014). Luxembourg: FRA. European Union Agency For Fundamental Rights. Ured za publikacije Europske unije.
- Nikolić-Ristanović V. ur. (2002). *Porodično nasilje u Srbiji*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije.
- Nikolić-Ristanović, V. (1994). Nasilje nad ženama u uslovima rata i ekonomske krize. *Sociološki pregled*. 3. 411-412.
- Nikolić-Ristanović, V. ur. (2010). *Nasilje u porodici u Vojvodini*. Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova.
- Nikolić-Ristanović V. (2013). *Praćenje primene zakonskih rešenja o nasilju u porodici u Srbiji: nalazi pilot istraživanja*, Beograd: UN Women.
- Mršević, Z. (2014) *Intervjui u sudovima, javnim tužilaštvima, policiji, centru za socijalni rad vođeni tokom 2013. godine*, u: Pravna regulativa tretmana žrtava domaćeg nasilja u Republici Srpskoj, www.zenskicentar.org/images/publikacije/studija/STUDIJA/doc.
- Stošić, M. (2012). *Transakciona analiza i žene žrtve nasilja u porodici*. Beograd: Uprava za rodnu ravnopravnost. Ministarstvo rada i socijalne politike.

- Van Dijk, P. Van Hoof, G. J. H. (1998). *Theory and Practice of European Convention on Human Rights*, Deventer: Kluwer.
- Walsh, M. R. (1997). *Women, Man & Gender. Ongoing Debates*. New Haven & London: Yale Universty Press.
- www.zeneprotivnasilja.net/vesti/89 femicid-u-srbiji. Pristup 15.12.2010, www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji. Pristup 27.10.2017.

PRAVNI IZVORI

- Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena. CEDAW. *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*. br. 11/1981.
- Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Istambulska konvencija. *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*. br.12/2013.
- Krivični zakonik Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*. br. 85/2005, 88/2005 – ispr. 107/2005 ispr.72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016.
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. *Službeni list SFRJ*. Br. 7 (1971)
- Opšta deklaracija o pravima čoveka. *Službeni list*. br. 7 (1971)
- *Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima Vlade Republike Srbije*, 2011godina. Dostupno na: <https://www.praxis.org.rs/index.php/sr/praxis-watch/item/559-special-protocols-on-proceeding-in-cases-of-violence-against-women-adopted>
- *Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad žena u porodici i u partnerskim odnosima*. *Službeni glasnik RS*, br. 27/2011.
- *Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti 2009 - 2015*. Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/strategije/Nacionalna%20strategija%20rodna%20ravnopravnost.pdf>
- *Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti 2016 - 2020*. Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/strategije/Nacionalna%20strategija%20rodna%20ravnopravnost.pdf>
- *Pekinška deklaracija i platformu za akcija*. Dostupno na: http://www.sigurnakuca.net/znanja_o_nasilju_nad_zenama/medjunarodni_dokumenti.203.html
- Porodični zakon Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.

- Posebni protokol Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike Vlade Republike Srbije o postupanju centara za socijalni rad - organa starateljstva u slučajevima nasilja u porodici i ženama u partnerskim odnosima (2013). Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/nasilje/Posebni%20protokol%20MRZSP%20nasilje%20u%20porodici.pdf>
- Posebni protokol Ministarstva unutrašnjih poslova Vlade Republike Srbije o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima (2013). Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/nasilje/Posebni%20protokol%20MRZSP%20nasilje%20u%20porodici.pdf>
- Posebni protokol Ministarstva zdravlja Vlade Republike Srbije o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima (2010). Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/nasilje/Posebni%20protokol%20MRZSP%20nasilje%20u%20porodici.pdf>
- Posebni protokol za pravosuđe u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima (2014) Dostupno na: <https://www.mpravde.gov.rs/.../Protokol%20p14.%201.%202014.>
- Preporuka odbora ministara Veća Evrope zemljama članicama za zaštitu žena od nasilja (Rec2002/5). Dostupno na: [https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/ve/Preporuka%20Rec%20\(2002\)%205%20Odbora%20ministara%20VE%20dr%C5%BEavama%20%C4%8Dlanicama%20o%20za%C5%A1titi%20%C5%BEena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20obja%C5%A1njenjima.pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/ve/Preporuka%20Rec%20(2002)%205%20Odbora%20ministara%20VE%20dr%C5%BEavama%20%C4%8Dlanicama%20o%20za%C5%A1titi%20%C5%BEena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20obja%C5%A1njenjima.pdf)
- Program za zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2015. do 2020.
- Dostupno na: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/251214/251214-vest2.html>
- Strategija za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine. Dostupno na: <http://www.potpisujem.org/srb/285/strategija-za-zastitu-od-nasilja-u-porodici-i-drugih-oblika-rodno-zasnovanog-nasilja-u-ap-vojvodina-koraci-dalje>
- Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*. br. 72//2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*. br. 9/2003, 5/2005, 7/2005 – ispravka; *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*. br. 12 (2010).
- Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br.10/2002.

- Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 012/2013
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Hrvatske. *Narodne novine*, br.116/2003.
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Federacije BiH. *Službene novine Federacije BiH*, br. 2/2005.
- Zaključna zapažanja o kombinovanom Drugom i trećem periodičnom izveštaju Republike Srbije, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena, CEDAW, /C/SRB/CO/2-3, od 22. 07. 2013. godine. Dostupno na: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/cedaw_zakljucna_zapazanja_sr.pdf

Biografije autorki

■ **Dr Nevena Petrušić** je redovna profesorka Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu i šefica Katedre za građanskopravne nauke. Izvodi nastavu na predmetima Gradjansko procesno pravo, Vansudsko rešavanje sporova, Rodna ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje, Prava deteta i dr. Autorka je većeg broja monografija, udžbenika, komentara zakona i članaka iz domena civilne procedure, ljudskih prava, rodnihi odnosa, nasilja u porodici i zaštite od diskriminacije. Učestvovala je u brojnim naučnim istraživanjima iz ovih oblasti. Bila je koordinatorka Pravne klinike za zaštitu prava žena, a sada koordinira radom Pravne klinike za zaštitu od diskriminacije. Aktivna je učesnica ženskog pokreta u Srbiji od 1993. godine. Jedna je od osnivačica je S.O.S. telefona za žene i decu žrtve nasilja iz Niša (1993), Ženskog istraživačkog centra iz Niša (1997) i Viktimološkog društva Srbije (1997). Učestvovala je u pripremi niza nacionalnih strateških dokumenata i modela zakona, kao i u brojnim edukativnim programima. Angažovana je kao konsultantkinja na projektima UNDP, OSCE, UNICEF i SE. Bila je prva Poverenica za zaštitu ravnopravnosti u Srbiji. Dobitnica je priznanja OEBS „Ličnost“ godine“ za 2009. i 2011. godinu i Zlatne plakete niške opštine Madijana.

■ **Dr Natalija Žunić** je docentkinja Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu. Predaje Sociologiju sa Sociologijom prava i Pravne studije roda, a bila je uključena u rad Pravne klinike za zaštitu prava žena. Napisala je veći broj članaka, publikacija i monografija i učestvovala na brojnim domaćim i međunarodnim naučnim konferencijama. Pored naučno-istraživačkog rada, ona je angažovana i u civilnom sektoru i aktivno radi na promociji ljudskih prava i unapređivanju ljudskih prava žena. Učestvovala je kao predavačica i voditeljka na velikim broju seminara i radionica iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Uključena je u rad većeg broja naučno-istraživačkih projekata. Članica je Sociološkog društva Srbije, Viktimološkog društva Srbije i Američkog udruženja za političke nauke. Jedna je od osnivačica je S.O.S. telefona za žene i decu žrtve nasilja iz Niša (1993) i Ženskog istraživačkog centra iz Niša (1997). Jedna je od koordinatorki i predavačica na multidisciplinarnim Ženskim studijama u Nišu. Članica je Redakcije naučnog časopisa „Temida“.

■ **Dr Vida Vilić** je pomoćnica direktora za pravne poslove Klinike za stomatologiju u Nišu. Doktorirala je 2016. godine, na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu. Objavila je veći broj naučnih radova i učestvovala na mnogim naučnim konferencijama i seminarima. Članica je Ženskog istraživačkog centra za edukaciju i komunikaciju iz Niša od njegovog osnivanja, a bila je i jedna od volonterki na SOS telefonu za žene i decu žrtve nasilja u Nišu. Kao članica Viktimološkog društva Srbije. godine učestvovala u istraživanju na projektu "Porodično nasilje u Srbiji". Jedna je od osnivačica niškog ogranka organizacije „Mladi pravnici Srbije“. Pored ostalog, bila je koordinatorka i jedna od moderatorki na seminaru „Kliničko obrazovanje o ženskim ljudskim pravima – iskustva, izazovi i perspektive“ i glavna koordinatorka projekta „Ka rodno osetljivoj strategiji bezbednosti Grada Niša“. Nagrađena je od strane Viktimološkog društva Srbije kao najbolji mladi istraživač u 2017. godini.